

Հաշտարարության զարգացման գործիքակազմ
Հաշտարարության վերաբերյալ ԱԱԵՀ-ի ուղենիշների
կիրարկման ապահովում

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆԱՎԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ
(ԱԱԵՀ)

CEPEJ(2018)7REV
2018 թվականի հունիսի 27-
29-ին Ստրասբուրգում
տեղի ունեցած ԱԱԵՀ-ի 30-
րդ լիազումար նիստում
ընդունված և 2018 թվականի
դեկտեմբերի 3-ին և 4-ին
տեղի ունեցած ԱԱԵՀ-ի 31-
րդ լիազումար նիստում
ավարտված
խմբագրությամբ

Սույն թարգմանությունն իրականացվել է Եվրոպական միության և Եվրոպայի խորհրդի կողմից համաֆինանսավորվող ծրագրի շրջանակներում: Հաշտարարության զարգացման գործիքակազմում ներկայացված տեսակետները որևէ կերպ չեն արտահայտում կողմերի պաշտոնական տեսակետները:

Բովանդակություն

Ընդհանուր տեղեկություններ	3
Դատարանում հաշտարարության փորձնական ծրագրի ստեղծում. կառավարման ստուգաթերթ.....	6
Հաշտարարության փորձնական ծրագրի մոնիթորինգի ստուգաթերթ	12
Հաշտարարությանը դատական կարգով ուղղորդելու վերաբերյալ ուղեցույց	20
Հաշտարարների վերապատրաստման հիմնական ուսումնական ծրագիր	30
Հաշտարարություն տրամադրող անձանց վարքագծի եվրոպական կանոնագիրք .	40
Հաշտարարության ստանդարտ ձևերը.....	48
Հաշտարարության հետ կապված գործունեության հիմնական ցուցիչների բազային ցանց.....	66
Հաշտարարության վերաբերյալ ԱԱԵՀ-ի ուղենիշների կիրարկման ապահովում..	79
Հաշտարարության վերաբերյալ հաճախ տրվող հարցեր. <i>Ուղեցույց՝ դատավորների, դատարանի անձնակազմի ոչ դատավոր անդամների, հաշտարարների, հաշտարարական ծառայությունների, իրավական ոլորտի եւ այլ մասնագետների, ինչպես նաեւ հաշտարարության շահագրգիռ կողմերի եւ հաշտարարությունից օգտվողների համար.....</i>	79
Իրավաբանների համար հաշտարարության ուղղորդման վերաբերյալ ուղեցույց..	96

Ընդհանուր տեղեկություններ

2006 թվականին Արդարադատության արդյունավետության եվրոպական հանձնաժողովը (ԱԱԵՀ) ստեղծել է հաշտարարության հարցերով աշխատանքային խումբ՝ Նախարարների կոմիտեի հետևյալ առաջարկությունների կիրարկումը խթանելու եւ դրան աջակցելու նպատակով.

- Ընտանեկան հարցերով հաշտարարության վերաբերյալ թիվ (98) 1 առաջարկություն,
- Քրեական գործերով հաշտարարության վերաբերյալ թիվ (99) 19 առաջարկություն,
- Վարչական մարմինների եւ մասնավոր անձանց միջեւ վեճերի լուծման այլընտրանքային տարբերակների վերաբերյալ թիվ (2001) 9 առաջարկություն,
- Քաղաքացիական գործերով հաշտարարության վերաբերյալ թիվ (2002) 10 առաջարկություն:

Իր լիազորությունների իրականացման ընթացքում ԱԱԵՀ-ի հաշտարարության հարցերով աշխատանքային խումբը (CEPEJ-GT-MED) իրականացրել է այս առաջարկությունների ազդեցության վերաբերյալ ուսումնասիրություն եւ կազմել է ուղենիշներ, ինչպես նաեւ մշակել է հատուկ միջոցառումներ՝ Եվրոպայի խորհրդի անդամ պետություններում այս առաջարկությունների արդյունավետ կիրարկումն ապահովելու համար:

Մշակվել են երեք ուղենիշներ.

- Քրեական հարցերով հաշտարարության վերաբերյալ գործող առաջարկության առավել արդյունավետ կիրարկման համար (ԱԱԵՀ(2007)13),
- Ընտանեկան եւ քաղաքացիական հարցերով հաշտարարության վերաբերյալ գործող առաջարկության առավել արդյունավետ կիրարկման համար (ԱԱԵՀ(2007)14),

- Վարչական մարմինների եւ մասնավոր կողմերի միջեւ վեճերի լուծման այլընտրանքային տարբերակների վերաբերյալ գործող առաջարկության առավել արդյունավետ կիրարկման համար (ԱԱԵՀ(2007)15):

Գրեթե տասը տարվա ընդմիջումից հետո ԱԱԵՀ-ի հաշտարարության հարցերով աշխատանքային խումբն իր աշխատանքը վերսկսել է 2017 թվականին¹: Իր նոր լիազորությունների շրջանակներում ԱԱԵՀ-ի հաշտարարության հարցերով աշխատանքային խումբը շարունակում է հավատարիմ մնալ անդամ պետություններում Նախարարների կոմիտեի առաջարկությունների, ինչպես նաեւ հաշտարարության վերաբերյալ ԱԱԵՀ-ի ուղենիշների կիրարկումը դյուրացնելու նպատակին: Իր երկրորդ լիազորությունների շրջանակում 2017 թվականի մայիսի 23-24-ին տեղի ունեցած հանդիպման ընթացքում ԱԱԵՀ-ի հաշտարարության հարցերով աշխատանքային խումբը որոշել է չփոփոխել ուղենիշները, այլ փոխարենը դրանք համալրել պրակտիկ գործիքներով, որոնք կկարողանան օգնել անդամ պետություններին կոնկրետ իրականացնել եւ զարգացնել հաշտարարության կիրառումը, ինչպես նաեւ աջակցել հաշտարարության շահագրգիռ կողմերին իրենց առօրյա գործելակերպում:

Հաշտարարության զարգացման գործիքակազմի սույն տարբերակը, հետեւաբար, կազմված է ԱԱԵՀ-ի հաշտարարության հարցերով աշխատանքային խմբի անդամների կողմից մշակված գործիքների առաջին հավաքակազմից: Հետեւյալ գործիքներից երկուսը նույնպես մշակվել են Հաշտարարության միջազգային ինստիտուտի (ՀՄԻ) [IMI] եւ Եվրոպայի փաստաբանների միությունների եւ իրավաբանական համայնքների խորհրդի (ՓՄԻՀԽ) [CCBE] հետ համագործակցությամբ:

Հաշտարարության զարգացման գործիքակազմը գործիքների դինամիկ

¹ Աշխատանքային խումբն ունի հետեւյալ կազմը՝ պրն Ռիմանտաս Սիմաիտիս (նախագահ)՝ Լիտվա, տկն Աննա Մարովա՝ Չեխիայի Հանրապետություն, տկն Մարիա Օլիվերա՝ Պորտուգալիա, տկն Նինա Բետետտո՝ Սլովենիա, պրն Ջին Ա. Միրիմանոֆ՝ Շվեյցարիա, պրն Ջերեմի Թագ՝ Միացյալ Թագավորություն, տկն Վիոլետա Բելլեգանտե, խմբի անդամի տեղակալ՝ Ռումինիա, պրն Ջանկարլո Տրիսկարի, խմբի անդամի տեղակալ՝ Իտալիա, պրն Լեոնարդո Դ՛Ուրսո, գլխական փորձագետ՝ Իտալիա:

հավաքակազմ է. նախատեսվում է, որ հետագայում այն կզարգանա եւ ավելի շատ գործիքներ կներառի: Բացի այդ, այս բոլոր գործիքները նախատեսված են ապահովելու մի շրջանակ, որն անդամ պետությունները եւ հաշտարարության շահագրգիռ կողմերը կարող են հարմարեցնել իրենց կոնկրետ կարիքներին եւ իրավիճակներին:

Սույն տարբերակը բաղկացած է հետեւյալ գործիքներից².

- երկու ստուգաթերթ՝ դատարանում հաշտարարության փորձնական ծրագրերի ներդնման եւ մոնիթորինգի հարցում ազգային իշխանություններին աջակցելու համար,

- փաստաթուղթ, որն առաջին հերթին ուղղված է դատավորներին եւ դատական գործավարներին, որոնք կենտրոնացած են հաշտարարությանը դատական կարգով ուղղորդելու վրա,

- հաշտարարի վերապատրաստման հիմնական ուսումնական ծրագիր, որը մշակվել է ՀՄԻ-ի հետ համատեղ,

- իրազեկվածության բարձրացման փաստաթուղթ հաշտարարության հիմնական շահագրգիռ կողմերի համար՝ Հաճախակի տրվող հարցերի տեսքով,

- հաշտարարության վերաբերյալ ուղեցույց փաստաբանների համար, որը մշակվել է Եվրոպայի ՓՄԻՀԽ-ի հետ համատեղ:

² Այն կարգով, որը համապատասխանում է հաշտարարության կառուցվածքի վերաբերյալ ԱԱԵՀ-ի ուղենիշներին (օրինակ՝ 1. հասանելիություն, 2. մատչելիություն, 3. իրազեկվածություն)

27 հունիսի, 2018թ.

ԱԱԵՀ(2018)7

**ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅԱՆ ԱՐՅՈՒՆԱՎԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ
(ԱԱԵՀ)**

**Հաշտարարության զարգացման գործիքակազմ
Հաշտարարության վերաբերյալ ԱԱԵՀ-ի ուղենիշների
կիրարկման ապահովում**

**Դատարանում հաշտարարության փորձնական ծրագրի ստեղծում. կառավարման
ստուգաթերթ**

Այս գործիքը մշակվել է՝ հաշվի առնելով Հաշտարարության վերաբերյալ ԱԱԵՀ-ի ուղենիշների 1-ին կետը՝ հասանելիությունը:

1. Նախնական պայմանները

Դատարանում հաշտարարության փորձնական ծրագրի ստեղծումը պահանջում է լուրջ աջակցություն ինչպես վերադաս դատական մարմիններից, այնպես էլ դատարանի նախագահի գրասենյակից (առկայության դեպքում): Տրիբունալի, փաստաբանների միության (անհրաժեշտության դեպքում՝ Փաստաբանների միության Վեճերի այլընտրանքային լուծման կոմիտեի) եւ հաշտարարների միավորումների ու հաշտարարական ծառայությունների նախնական եւ լիարժեք համագործակցությունն ունի էական նշանակություն: Լայնածավալ տեղեկություններ պետք է տարածվեն նրանց անդամների շրջանում՝ կառուցողական ձեռով մասնակցելու խիստ առաջարկությամբ:

Դատարաններում բավարար թվով դատավորներ եւ ոչ դատավոր անդամներ պետք է վերապատրաստվեն հաշտարարության ոլորտում, որպեսզի նրանք կարողանան՝

- ա. բացահայտել հաշտարարությանը համապատասխանող գործերը,
- բ. կողմերին տեղեկացնել հաշտարարության հիմնական առավելությունների եւ հատկանիշների մասին,
- գ. խրախուսել նրանց ընտրել հաշտարարությունը:

Համապատասխան սենյակներ պետք է հասանելի լինեն դատարանի շենքի ներսում կամ դրան մոտ գտնվող տարածքում:

2. Ծրագրի պլանը

Նախքան որեւէ փորձնական ծրագրի ներդնումը պետք է կազմվի ծրագրի պլան, ինչպես նաեւ ստեղծվի ծրագրի թիւ՝ փորձնական ծրագիրը մշակելու եւ ղեկավարելու համար: Ծրագրի թիւում պետք է ներգրավվեն շահագրգիռ կողմերի հիմնական խմբերի ներկայացուցիչներ, այդ թվում՝ դատարանի աշխատակազմը, դատավորներ, հաշտարարներ, օրինական ներկայացուցիչներ եւ դատարան դիմողների խմբի ներկայացուցիչներ: Փորձնական ծրագրի մշակման գործընթացում այդ շահագրգիռ կողմերի ներգրավումը կօգնի չեզոքացնել ցանկացած դիմադրություն:

Ծրագրի պլանում պետք է դիտարկվեն հետեւյալ հարցերը:

Ո՞րն է փորձնական ծրագրի նպատակը: Սրանով որոշ չափով կորոշվի ընդունված հաշտարարության սխեմայի տեսակը:

Արդյո՞ք սխեման դատարանում կուտակված գործերի քանակը կրճատելու կամ դատարանի ծանրաբեռնվածությունը նվազեցնելու համար է, թե այն հիմնականում վերաբերում է դատարան դիմողներին այլընտրանքային միջոցներ տրամադրելուն:

Եթե այն ավելի շատ վերաբերում է կուտակված գործերի կրճատմանը, ապա դատարանը կամ անդամ պետությունը կարող է ի վիճակի լինել ավելի մեծ ներդնում ունենալ սխեմայում եւ անվճար հաշտարարություն առաջարկել կամ սուբսիդավորել բոլոր ծախսերը:

3. Փորձնական ծրագրի տեսակը

Դատարանին կից հաշտարարությունը փորձնական ծրագրի ամենատարածված ձևն է, որի դեպքում ծրագիրը թույլատրվում, կառավարվում եւ գործարկվում է դատարանի կողմից, իսկ հաշտարարությունը կարող է ֆինանսավորվել դատարանի կողմից, դրա հետ կապված վճարումները կատարվեն դատական ծախսերից կամ սուբսիդավորվեն պետության կողմից: Նման սխեմայում

կարող են ներգրավված լինել նշանակված հաշտարարներ, որոնք համաձայնել են աշխատել դատարանի հետ՝ հաշտարարություն տրամադրելու համար:

Դատարանին կից սխեմաները դյուրացնում են փորձնական ծրագրի կատարման նկատմամբ վերահսկողությունը եւ այն ինտեգրում գործի վարման գործընթացին: Այնուամենայնիվ, գործի վարման ժամկետները երկարատեւ հաշտարարության հնարավորություն չեն տալիս, եւ լավագույն հաշտարարները կարող են չցանկանալ ծառայություն մատուցել փորձնական ծրագրում, եթե վճարները լինեն ցածր:

Հետեւաբար, որպես այլընտրանք դատարանը կարող է նախընտրել, որ կողմերն օգտվեն հաշտարարությունից՝ նրանց համար հղում կատարելով կայքերին, որպեսզի նրանք կապ հաստատեն հավատարմագրված մասնավոր հաշտարարների հետ, որոնք իրենք են սահմանում իրենց վճարները:

4. Փորձնական ծրագրի կանոնները

Սա պետք է համաձայնեցվի ծրագրի թիմի կողմից:

Գործերի տեսակները. արդյո՞ք փորձնական ծրագիրը պետք է սահմանափակվի քաղաքացիական գործերի որոշ տեսակներով կամ մինչեւ կոնկրետ արժեքի պահանջներով: Որպես այլընտրանք՝ արդյո՞ք փորձնական ծրագրում ներառված են ընտանեկան հարցերով գործերը որոշակի պարամետրերի շրջանակներում:

Արդյո՞ք փորձնական ծրագիրն աշխարհագրորեն սահմանափակված է որոշակի դատարաններով/դատարանի նստավայրերով:

Ե՞րբ պետք է գործով կատարվի ուղղորդում:

Դատական ծախսերից բացի արդյո՞ք կողմերը պետք է վճարեն այլ ծախսերի դիմաց: Դրանք պետք է վճարվեն դատարա՞ն, թե ուղղակիորեն հաշտարարներին:

Եթե ոչ վճարների միջոցով, ապա ինչպե՞ս պետք է կատարվեն հաշտարարության հետ կապված ծախսերը: Չնայած դա կարող է լինել փորձնական ծրագիր, այնուամենայնիվ, կարելու է հաշվի առնել հաշտարարության երկարաժամկետ կայունությունը, եւ հետեւաբար արդյո՞ք փորձնական ծրագիրը կարող է ավելի լայն տարածում ունենալ: Օրինակ՝ հաշտարարները կարող են պատրաստ լինել կարճաժամկետ փորձնական ծրագրի նպատակով իրենց ծառայություններն առաջարկել սուբսիդավորված տոկոսադրույքով (կամ նույնիսկ անվճար), բայց ինչպե՞ս կարող է դա ազդել երկարաժամկետ կայունության վրա, եթե փորձնական ծրագիրը պետք է ավելի լայն տարածում ունենա այլ աշխարհագրական տարածքներում կամ գործերի այլ տեսակների համար:

Միանձնյա՞, թե համատեղ հաշտարարություն:

Հաշտարարները պետք է անցնեն վերապատրաստում եւ հավատարմագրվեն: Ինչպե՞ս պետք է նրանք նշանակվեն գործերով (տե՛ս վերելում):

Ի՞նչ խթաններ եք նախատեսում ներդնել հաշտարարության օգտագործումը խրախուսելու համար: Հաշվի առեք դատարանի կանոններում, օրենքներում եւ գործելակերպերում հնարավոր փոփոխությունները եւ դրանց փոփոխման ցանկացած ժամանակացույց:

Արդյո՞ք պետք է լինի հաշտարարության համաձայնագրի ստանդարտացված ձեւ (հաշտության համաձայնության):

Ո՞րն է հաշտարարության համաձայնագրի (հաշտության համաձայնության)ձեւը, եւ արդյո՞ք այն պարտադիր է: Դա հանդես է գալիս պայմանագրի՞ տեսքով, թե այն ներառվում է դատավորի՝ կատարման ենթակա որոշման մեջ:

Ինչպե՞ս պետք է դատարանը տեղեկացվի, որ գործը տեղափոխվել է հաշտարարության փուլ, կարգավորվել է / չի կարգավորվել:

Հրապարակայնություն. ինչպե՞ս պետք է հասարակության անդամները, դատարան դիմողները եւ օրինական ներկայացուցիչները տեղեկացվեն հաշտարարության փորձնական ծրագրի մասին:

5. Գնահատումը

Առաջընթացը գնահատելու համար նախքան փորձնական ծրագրի նախաձեռնումը եւ դրա իրականացման ընթացքում պետք է հավաքվեն որոշակի տվյալներ: Հետեւաբար կարելու է, որ նույնիսկ նախքան փորձնական ծրագիրն սկսելը դրա գնահատման համար ներդրվեն պլաններ՝ ինչպես քանակական (ուղղորդումների քանակը, հաշտարարության դեպքերի քանակը, հաշտարարությամբ լուծված գործերի քանակը, գործերի ժամանակացույցն ուղղորդումից մինչեւ լուծում, գործերի տեսակները եւ այլն), այնպես էլ որակական (կողմերի եւ այլ շահագրգիռ կողմերի գոհունակությունը՝ օգտագործելով անանուն հարցաշարեր)՝ ապահովելու համար, որ փորձնական ծրագրի մեկնարկից հավաքվեն որոշակի տվյալներ:

27 հունիսի, 2018թ.

ԱԱԵՀ(2018)7

**ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆԱՎԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ
(ԱԱԵՀ)**

**Հաշտարարության զարգացման գործիքակազմ
Հաշտարարության վերաբերյալ ԱԱԵՀ-ի ուղենիշների
կիրարկման ապահովում**

Հաշտարարության փորձնական ծրագրի մոնիթորինգի ստուգաթերթ

ՑՈՒՑԱՆԻՇ ՄԵՎ. ՀԱՍՏԱՆԵԼԻՈՒԹՅՈՒՆ

Հաշտարարական ծառայությունների հավասար առկայությունն ընդլայնելու նպատակով պետք է ձեռնարկվեն միջոցներ հնարավորինս լայն աշխարհագրական տարածքում իրագործելի հաշտարարական սխեմաների խթանման եւ ստեղծման համար:

<p>Դատավորների դերերը</p> <p>Դատավորները կարելու դեր ունեն հաշտարարության զարգացման գործում: Նրանք պետք է կարողանան տալ տեղեկություններ, կազմակերպել հաշտարարության վերաբերյալ տեղեկատվական դասընթացներ եւ անհրաժեշտության դեպքում կողմերին հրավիրել օգտվելու հաշտարարությունից եւ (կամ) գործերն ուղղորդելու հաշտարարության:</p>	<p>Կա՞ն ավագույց, որ դատարանում, որտեղ գործում է հաշտարարության փորձնական ծրագիրը, դատավորները գործերն ուղղորդում են հաշտարարության:</p>	<p>Ինչպե՞ս են գործերը ուղղորդվում հաշտարարության:</p>	<p>Ի՞նչ է ասում դատավորը կողմերին:</p>	<p>Դատավորը կողմերին տրամադրո՞ւմ է որեւէ գրավոր տեղեկություն ընդհանուր առմամբ հաշտարարության վերաբերյալ եւ/կամ մանրամասներ դատարանի կողմից ուղղորդված հաշտարարության փորձնական ծրագրի վերաբերյալ:</p>	<p>Արդյո՞ք ակնկալվում է, որ կողմերը որոշում կայացնեն այդ պահին, թե նրանց տրվում է վերջնաժամկետ դատարանին/դատավորին զեկուցելու համար:</p>
<p>Իրավաբանների դերը</p> <p>Ընդհանուր առմամբ իրավաբանների վարքագծի կանոնները պետք է ներառեն պարտավորություն կամ առաջարկություն դիտարկելու վեճերի լուծման այլընտրանքային միջոցները, ներառյալ հաշտարարությունը, նախքան համապատասխան գործերով դատարան դիմելը, ինչպես նաեւ իրենց հաճախորդներին տրամադրելու համապատասխան տեղեկություններ եւ խորհրդատվություն:</p>	<p>Կա՞ն ավագույց, որ իրավաբաններն իրենց հաճախորդներին տրամադրում են տեղեկություններ:</p>	<p>Եթե ոչ, ապա դրա պատճառն այն է, որ իրավաբանները տեղյակ չեն՝ հաշտարարության մասին, չգիտեն, թե ինչպես է այն աշխատում, թե տեղյակ չեն, որ գոյություն ունի հաշտարարության որեւէ փորձնական ծրագիր:</p>	<p>Եթե իրավաբանները հաշտարարության վերաբերյալ տեղեկություն են տրամադրում, ապա ինչպիսի՞ն է այն: Այն գրի է առնվում իրավաբա՞նի կողմից, թե իրավաբանների մոտ առկա են հանձնելու համար տպագրված նյութեր: Եթե այո, ապա սա վերաբերո՞ւմ է ընդհանուր առմամբ հաշտարարությանը, թե մասնավորապես դատարանի կողմից ուղղորդված հաշտարարության փորձնական ծրագրին:</p>	<p>Կա՞ն ավագույց, որ փաստաբանների միությունները եւ իրավաբանների միությունները այսպիսի տեղեկություններ են տրամադրում իրավաբաններին:</p>	

<p>Հաշտարարների դերը</p> <p>Հաշտարարության որակի ապահովումը կարելու է դատավորների համար կողմերին հաշտարարության ուղղորդելիս, իրավաբանների համար՝ հաճախորդներին խորհրդատվություն տրամադրելիս, ինչպես նաև հաշտարարության գործընթացում՝ հասարակության ընդհանուր վստահության համար: Հետեւաբար հաշտարարները պետք է ստանան ընդունված չափանիշները բավարարող պատշաճ վերապատրաստում:</p>	<p>Արդյո՞ք բոլոր հաշտարարները, որոնց ուղղորդվել են գործերը, անցել են պատշաճ վերապատրաստում, եւ արդյո՞ք գնահատվել է նրանց համապատասխանությունը՝ համաձայն ընդունված չափանիշների:</p>	<p>Արդյո՞ք գոյություն ունեն հաշտարարների վարքագծի կանոններ:</p>	<p>Եթե այո, ապա արդյո՞ք բոլոր հաշտարարները, որոնց ուղղորդվում են գործերը, պահպանում են այդ վարքագծի կանոնները:</p>
<p>Հաշտարարության որակը</p> <p>Թերեւս ընդունված է համարել, որ հաշտարարությունն արդյունավետ է, եթե այն իրականացվում է պատշաճ վերապատրաստում անցած հաշտարարների կողմից: Այնուամենայնիվ, հաշտարարության ցանկացած փորձնական ծրագրի շրջանակներում կարելու է, որ լինեն բավարար միջոցներ որակը գնահատելու համար: Հետեւաբար պետք է մշակվեն որոշակի ընդհանուր չափորոշիչներ, այդ թվում՝ ինչպես որակական, այնպես էլ քանակական գնահատման ասպեկտներ, որպեսզի հնարավոր լինի գնահատել հաշտարարության սխեմաների որակը:</p>	<p>Արդյո՞ք դատարանը ձեռք է բերում եւ գրանցում որպես փորձնական ծրագրի մաս իրականացվող հաշտարարության վերաբերյալ տվյալները, որպեսզի հնարավոր լինի իրականացնել քանակական գնահատում, այդ թվում՝ այնպիսի հարցեր, ինչպիսիք են, օրինակ՝ ուղղորդված գործերի քանակը, հաշտարարություն անցած գործերը, հաշտարարությամբ լուծված գործերը, ժամկետները, գործերի տեսակները եւ այլն:</p>	<p>Արդյո՞ք առկա են փորձնական ծրագրի որակական ասպեկտների անկախ գնահատման պլաններ, այդ թվում՝ այնպիսի հարցեր, ինչպիսիք են, օրինակ՝ հաճախորդների գոհունակությունը:</p>	

ՑՈՒՑԱՆԻՇ ԵՐԿՈՒ. ՄԱՏՉԵԼԻՈՒԹՅՈՒՆ

Նույնիսկ եթե հաշտարարությունը կարելի է հասանելի դարձնել դատարանի կողմից ուղղորդված հաշտարարության փորձնական ծրագրերի միջոցով, պետք է ջանքեր գործադրվեն հնարավորինս ապահովելու, որ այդ փորձնական ծրագրերը մատչելի լինեն կողմերի համար արժեքի, հեռավորության եւ մատչելիության այլ ընդհանուր հարցերի տեսանկյունից:

<p>Հաշտարարության գինը</p> <p>Օգտվողների համար հաշտարարության գինը պետք է լինի ողջամիտ եւ համաչափ քննարկվող հարցին:</p>	<p>Արդյո՞ք օգտվողները նախապես են տեղեկանում հաշտարարության գնի մասին, թե այն ժամանակ, երբ նրանք ուղղորդվում են հաշտարարության:</p>	<p>Հաշտարարության համար կա՞ մեկ սահմանված վճար, թե գործի արժեքի հետ կապված մի շարք սահմանված վճարներ:</p>	<p>Եթե հաշտարարները տարբեր վճարներ են գանձում, արդյո՞ք կողմերը կարող են ընտրություն կատարել հաշտարարների միջև:</p>	<p>Կողմերը կարո՞ղ են իրավաբանական օգնություն ստանալ հաշտարարության համար:</p>	<p>Իրավաբանական օգնության մասով</p> <ul style="list-style-type: none"> - Եթե այո, ապա ինչպե՞ս են նրանք այդ մասին տեղեկացվում: - Եթե ոչ, ապա արդյո՞ք սա կարգավորելու համար ձեռնարկվում է որեւէ քայլ:
<p>Հաշտարարության ժամկետը</p> <p>Հաշտարարության հիմնական առավելություններից մեկն այն է, որ կողմերը կարող են ավելի արագ լուծման հասնել, քան սովորական դատական գործընթացով անցնելու դեպքում: Որպեսզի դա տեղի ունենա, անհրաժեշտ է հնարավորինս շուտ կողմերին տեղեկացնել հաշտարարության մասին, իսկ ընտրելու դեպքում դատարանը պետք է հնարավորություն ունենա կողմերին ուղղորդել հաշտարարության, իսկ հաշտարարությունը պետք է տեղի ունենա հնարավորինս շուտ:</p>		<p>Հաշտարարության ժամկետը չափելի՞ է:</p>		<p>Հետեւաբար արդյո՞ք դատարանը կարող է որոշել հաշտարարությամբ կարգավորված գործերի ժամկետները, ինչպես նաեւ համեմատել դրանք դատական համակարգում համարժեք գործի հետ:</p>	
<p>Վաղեմության ժամկետների կասեցումը</p> <p>Չպետք է խոչընդոտել, որ կողմերն օգտվեն հաշտարարությունից՝ ելնելով վաղեմության ժամկետները լրանալու վտանգից:</p>	<p>Արդյո՞ք գործերը հաշտարարության ուղղորդելիս անդամ պետությունը նախատեսում է վաղեմության ժամկետների կասեցում:</p>		<p>Եթե ոչ, ապա անդամ պետությունը նախատեսո՞ւմ է կիրարկել վաղեմության ժամկետների կասեցման վերաբերյալ դրույթներ:</p>		

<p>Հաշտարարության վայրը</p> <p>Կողմերի համար չպետք է լինի վատթարացնող պայման, որ ստիպված լինեն ավելի շատ ճանապարհորդել հաշտարարություն ստանալու համար, քան գործը սովորական դատական գործընթացի միջոցով լուծելիս:</p>	<p>Որտե՞ղ է տեղի ունենում հաշտարարությունը դատարանի կողմից ուղղորդված հաշտարարության փորձնական ծրագրի դեպքում:</p>	<p>Եթե դա դատարանի շենքից դուրս է, ապա փորձնական հաշտարարության համար գոյություն ունի մեկից ավելի վայր:</p>	<p>Եթե վերջինը, ապա կողմերն ունեն վայրն ընտրելու որեւէ հնարավորություն:</p>	<p>Ընդհանուր առմամբ հաշտարարությունը տեղի է ունենում մոտավորապես նույն հեռավորության վրա, ինչ դատարանը, թե ավելի մոտ կամ ավելի հեռու:</p>
<p>Հաշմանդամության/ էթնիկ պատկանելության հետ կապված խնդիրներ</p> <p>Ֆիզիկական սահմանափակ հնարավորություններ ունեցող կողմերը կամ նրանք, որոնց առաջին լեզուն անդամ պետության հիմնական լեզուն չէ, չպետք է հաշտարարության մատչելիության առումով սահմանափակ հնարավորություններ ունենան:</p>	<p>Հաշտարարության վերաբերյալ տեղեկությունները հնարավոր է տրամադրել այլընտրանքային ձեւաչափերով (ինչպես օրինակ՝ բրայլյան տառատեսակով կամ մեծ տառաչափերով տպագիր ձեւով) կամ այլ լեզուներով:</p>	<p>Պատշաճ հարմարեցումներ կա՞ն, որ հաշմանդամություն ունեցող անձինք կարողանան մասնակցել հաշտարարության գործընթացին:</p>	<p>Հնարավոր է հարմարեցումներ կատարել, եթե կողմերը չեն կարողանում խոսել անդամ պետության հիմնական լեզվով: Օրինակ՝ կարող են հասանելի լինել այլընտրանքային հաշտարարներ:</p>	
<p>Մատչելիության այլ ընդհանուր հարցեր</p> <p>Որպեսզի հաշտարարությունը լավագույնս աշխատի, գործընթացը պետք է լինի հնարավորինս անխափան: Օրինակ՝ դատարանը կարող է աշխատանքի վերցնել մեկին, որը հանդես կգա որպես հաշտարարության հարցերով զբաղվող աշխատակից, որպեսզի կարողանա գործը վարել դատական կարգով ուղղորդումից մինչև հաշտարարություն: Նրանք կարող են դատավորից ստանալ ուղղորդում, կապ հաստատել կողմերի եւ հաշտարարի հետ, կազմակերպել հաշտարարության նշանակումը եւ նույնիսկ սենյակի դասավորության, թարմացումների եւ այլնի նյութատեխնիկական ապահովումը:</p>	<p>Հաշտարարության փորձնական ծրագրում աշխատուժեւ է հաշտարարության հարցերով զբաղվող աշխատակից կամ այդպիսի անձ, եւ ինչպե՞ս է նա ինտեգրվում վարությամբ:</p>	<p>Ինչպե՞ս է գործնականում տեղի ունենում հաշտարարության ուղղորդումից մինչև հաշտարարություն գործընթացը:</p>	<p>Որքա՞ն արագ կարող է հաշտարարությունը սկզբից մինչև վերջ կազմակերպվել:</p>	

ՑՈՒՑԱՆԻՇ ԵՐԵՔ. ԻՐԱԶԵԿՎԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Նույնիսկ եթե հաշտարարությունը հասանելի է մատչելի է բոլորի համար, ոչ բոլորն են տեղյակ հաշտարարության մասին: Դատական իշխանության, իրավական ոլորտի մասնագետների, արդարադատության համակարգից օգտվողների եւ լայն հասարակության շրջանում իրազեկվածության բացակայությունը հաշտարարության առաջխաղացման հիմնական խոչընդոտներից մեկն է: Անդամ պետությունները եւ հաշտարարության շահագրգիռ կողմերը պետք է հաշվի առնեն, որ դժվար է կոտրել հասարակության կողմից ավանդական դատական գործընթացի՝ որպես վեճերի լուծման հիմնական եղանակի վրա հիմնվելու կարծրատիպը:

<p>Դատարաններից օգտվողների իրազեկվածությունը</p> <p>Դատական իշխանության անդամները, դատախազները, իրավաբանները եւ իրավական ոլորտի այլ մասնագետները, ինչպես նաեւ վեճերի լուծման մեջ ներգրավված այլ մարմինները պետք է հատուկ տվյալ վեճի մեջ գտնվող կողմերին հաշտարարության վերաբերյալ նախնական տեղեկություններ եւ խորհրդատվություն տրամադրեն:</p> <p>Հետեւաբար ցանկացած փորձնական ծրագրի ընթացքում կարող է անհրաժեշտ լինել տեղական դատարանի ձեռնարկներում կատարել փոփոխություններ, որպեսզի հստակեցվի, որ հաշտարարությունը դատարանում պարզապես տարբերակ չէ, այլ դատական իշխանությունը ցանկանում է խթանել հաշտարարությունը: Կողմերին կարելի է խնդրել, որ ձեռնարկի համապատասխան վանդակում նշում կատարեն այն մասին, թե արդյոք նրանք կցանկանան փորձել հաշտարարությունը, կամ հակառակ դեպքում, եթե նրանք չեն համարում, որ հաշտարարությունը նպատակահարմար է, ապա ձեռնարկի վրա նշեն, թե ինչու է դա այդպես:</p>	<p>Փոփոխություններ կատարվել են դատարանի ձեռնարկներում, որպեսզի կողմերին խրախուսեն օգտվել հաշտարարությունից:</p>	<p>Դատարանում առկա են թռուցիկներ եւ պաստառներ:</p>	<p>Արդյո՞ք կողմերին ուղարկվում են հաշտարարության վերաբերյալ տեղեկություններ այն ժամանակ, երբ նրանք առաջին անգամ սկսում են դատական գործընթաց/դիմում են դատարան:</p>	<p>Եթե դատարանում կա հաշտարարության կենտրոն/հաշտարարության տեղեկատվական կետ, ապա արդյո՞ք դա հստակ ցուցանակված է:</p>	<p>Դատարանը զբաղվում է խթանող այլ գործունեությամբ, օրինակ՝ հաշտարարության վերաբերյալ բաց երեկոներ կամ բաց օրեր: Եթե այո, ապա ի՞նչ է այն ներառում: Եթե ոչ, ապա արդյո՞ք որեւէ բան պլանավորվում է:</p>
--	---	--	--	--	---

<p>Դատական իշխանության իրազեկվածությունը</p> <p>Դատավորները վճռական դեր են խաղում վեճերի խաղաղ լուծման մշակույթը խթանելու գործում: Հետևաբար կարելի է, որ նրանք ունենան լիարժեք գիտելիքներ եւ պատկերացում հաշտարարության գործընթացի եւ դրա առավելությունների մասին: Դրան կարելի է հասնել տեղեկատվական դասընթացների, ինչպես նաեւ նախնական եւ աշխատանքային վերապատրաստման ծրագրերի միջոցով:</p>	<p>Արդյո՞ք փորձնական ծրագրում դատական իշխանության համար ապահովվել է վերապատրաստում: Կամ նրանք հաճախե՞լ են հաշտարարության վերաբերյալ տեղեկատվական հանդիպումների:</p>	<p>Արդյո՞ք հաշտարարության վերաբերյալ տեղեկությունները կազմում են դատական իշխանության համար ընդհանուր աշխատանքային վերապատրաստման մաս:</p>	<p>Արդյո՞ք կազմակերպվել են սեմինարներ դատարանի շենքում այլ դատավորների կամ տեղական դատարանների շենքերից դատավորների հետ՝ ներկայացնելով փորձնական ծրագրի վերաբերյալ մանրամասները եւ պատասխանելով հարցերին:</p>	<p>Փորձնական ծրագրի շրջանակներում դատական իշխանությունը հանդիպե՞լ է այն հաշտարարների հետ, որոնց նրանք ուղղորդում են գործերը:</p>
<p>Իրավաբանների իրազեկվածությունը</p> <p>Որպեսզի հաշտարարությունը լինի արդյունավետ եւ կողմերի համար մատչելի, նրանց իրավաբանները պետք է տեղյակ լինեն հաշտարարության մասին: Փաստաբանների միությունները եւ իրավաբանների միությունները պետք է ըստ այդմ իրենց անդամներին տրամադրեն տեղեկություններ հաշտարարության վերաբերյալ:</p> <p>Բացի այդ, դատարանը պետք է խրախուսի իրավաբաններին ակտիվորեն դիտարկել հաշտարարությունն իրենց հաճախորդների համար: Այդ նպատակով, օրինակ, դատարանի ձեւաթղթերով կարող է պահանջվել, որ օրինական ներկայացուցիչները նշեն, որ իրենք իրենց հաճախորդներին բացատրել են հաշտարարության էությունը, եւ եթե նրանք հաշտարարությունը տեղին չեն համարում, ապա նրանց կարող են խնդրել ձեւաթղթի վրա բացատրել, թե ինչու:</p>	<p>Փաստաբանների միությունները եւ իրավաբանների միություններն իրենց անդամներին տեղեկացնո՞ւմ են հաշտարարության վերաբերյալ:</p>	<p>Արդյո՞ք դատարանը պահանջում է, որ իրավաբաններն իրենց հաճախորդներին բացատրեն հաշտարարության էությունը եւ նշեն, թե ինչու հաշտարարությունը չի կարող լինել տեղին:</p>	<p>Արդյո՞ք դատարանում կազմակերպվել են սեմինարներ դատական իշխանության եւ տեղական իրավաբանների շրջանում՝ ներկայացնելով փորձնական ծրագրի վերաբերյալ մանրամասները, պատասխանելով հարցերին եւ վերացնելով վախը:</p>	
<p>Լայն հասարակության իրազեկվածությունը</p> <p>Չնայած լայն հասարակության շրջանում հաշտարարության վերաբերյալ իրազեկվածության ապահովումը դուրս է հաշտարարության</p>	<p>Դատարանը զբաղվե՞լ է հասարակության համար խթանող գործունեությամբ, ինչպիսիք են հաշտարարության վերաբերյալ բաց երեկոները կամ բաց օրերը:</p>	<p>Եթե ոչ, ապա արդյո՞ք որեւէ բան պլանավորվում է:</p>		

<p>անհատական փորձական ծրագրից, առանձին դատարանը շատ բան կարող է անել՝ հաշտարարության մասին բաց երեկոների կամ բաց օրերի միջոցով հաշտարարության վերաբերյալ իրազեկվածությունն ընդհանուր առմամբ բարձրացնելու համար:</p>		
---	--	--

27 հունիսի, 2018թ.

ԱԱԵՀ(2018)7

**ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅԱՆ ԱՐՅՈՒՆԱՎԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ
(ԱԱԵՀ)**

Հաշտարարության զարգացման գործիքակազմ

**Հաշտարարության վերաբերյալ ԱԱԵՀ-ի ուղենիշների
կիրարկման ապահովում**

Հաշտարարությանը դատական կարգով ուղղորդելու վերաբերյալ ուղեցույց

Դատարանը կողմերին հաշտարարության վերաբերյալ հաճախ տեղեկացնում է գրավոր՝ նրանց ուղարկելով ձեւաթուղթ, որը կցված է կողմերին ուղարկվող հրավեր-նամակին: Անդամ պետություններում դատարանին կից հաշտարարության սխեմաների հիման վրա ստացված տվյալները, այնուամենայնիվ, ցույց են տալիս, որ ցանկացած սխեմայի հաջողության առանցքային գործոնը դատավորի կողմից խրախուսումն է:

Դատավորները եւ դատարանի անձնակազմի ոչ դատավոր անդամները պետք է գնահատեն դատական գործի հետ կապված հաշտարարության հնարավորությունը՝ գործը զգուշորեն վերանայելով՝ սկսած նախապատրաստական փուլից : Բացի այդ, դատավարության մասնակիցների ճնշող մեծամասնությունը եւ իրավական ոլորտի շատ մասնագետներ, նույնիսկ եթե նրանք գիտեն «հաշտարարություն» եզրույթի մասին, հավանաբար համեմատաբար քիչ բան գիտեն վեճերի կարգավորման հարցում հաշտարարության ներդրման մասին: Հետեւաբար հաշտարարության վերաբերյալ բավարար տեղեկատվության հստակ կարիք կա ինչպես այն մասին, թե ինչ է հաշտարարությունը, այնպես էլ հատուկ գործերի կարգավորման հարցում դրա ներդրման մասին: Այս տեղեկությունները հնարավորության դեպքում պետք է հասանելի դարձվեն կողմերի համար: Դատավորները պետք է կարողանան՝

- որոշել հաշտարարության համար համապատասխանության հարցը,
- պատասխանել գործընթացի վերաբերյալ կողմերի հարցերին,
- խոսել այն օգուտների մասին, որոնք այն կարող է բերել վեճի կողմերին,
- հակադարձել կողմերի կամ նրանց իրավաբանների՝ հաշտարարությանը վերաբերող ցանկացած առարկությանը:

Քաղաքականություն մշակողները եւ դատարանների նախագահները պետք է խթաններ ստեղծեն դատավորների կողմից գործերը հաշտարարության ուղղորդելու համար, օրինակ՝ առանձին դատավորների գնահատումը չպետք է նվազեցվի, եթե նա գործը հաշտարարության է ուղղորդում, եւ այն ստանում է լուծում:

Այս հատուկ ընթացակարգերը եւ ցուցանիշները կարող են հարմարեցվել հաշտարարությանը դիմող այլ մասնագետների եւ անձանց կողմից

օգտագործման համար:

Այս գործիքը մշակվել է՝ հաշվի առնելով Հաշտարարության վերաբերյալ ԱԱԵՀ-ի ուղենիշների 1-ին կետը՝ հասանելիությունը:

1. Հաշտարարության խրախուսման ժամանակի ընտրությունը

Չնայած հաշտարարության ուղղորդման ժամանակը կարող է տարբեր լինել՝ կախված գործի տեսակից եւ տվյալ գործի հետ կապված կարիքներից, ըստ էության, ուղղորդումը պետք է կատարվի հնարավորինս շուտ, որպեսզի կողմերը կարողանան հաշտարարությանը մասնակցելու վերաբերյալ տեղեկացված ընտրություն կատարել:

Օրենսդրությամբ եւ Քաղաքացիական դատավարության կիրառելի օրենսգրքով սահմանված ժամկետների սահմաններում երբեմն նախընտրելի կլինի սպասել, որ կողմերի միջեւ թշնամանքը վերանա, նախքան նրանց կառաջարկվի դիմել հաշտարարության. դա կարող է նույնիսկ ավելի ուշ փուլում (այդ թվում՝ հարկադիր կատարման եւ սնանկության վարույթները) մեծացնել նրանց՝ գործը լուծելու պատրաստակամությունը: Հետեւաբար, եթե կողմերը նախապատրաստական փուլում չեն համաձայնում դիմել հաշտարարության, առաջարկվում է, որ դատարանը շարունակական հիմունքներով հնարավորություն ընձեռի ինչպես կողմերին, այնպես էլ դատավորին որոշելու դատավարության ավելի ուշ փուլում հաշտարարության ուղղորդելու ժամանակը:

2. Գործերի ո՞ր տեսակները կարող են ուղղորդվել հաշտարարության

Դատավորը, որը գործը կուղղորդի հաշտարարության, պետք է համոզվի, որ համապատասխան գործը կարող է ուղղորդվել հաշտարարության: Գոյություն ունեն որոշ իրավիճակներ, երբ օրենքով հաշտարարությունը չի թույլատրվում: Այն դեպքում, երբ վեճը կամ վեճի մի մասը վերաբերում է հասարակական կարգին (ինպերատիվ օրենք), վեճի կամ անօտարելի իրավունքների հետ կապված հարցերով հաշտարարությունը կարող է իմաստ ունենալ կախված համատեքստից: Այնուամենայնիվ, հաշտության համաձայնությամբ պետք է հարգվեն ինպերատիվ օրենքը կամ անօտարելի իրավունքները: Բացի հասարակական կարգի չափանիշից՝ բացառվում են նաև այն վեճերը, որոնց դեպքում միայն դատարանի որոշումը իրավական հիմքերի մասին կարող է ապահովել գործի լուծում կամ օրենքով պահանջել որոշակի իրավական հարցերի լուծման համար հատուկ դատական ընթացակարգ:

Գոյություն ունեն հաշտարարության հաջողությանը վերաբերող այլ չափորոշիչներ: Չնայած չկան հաշտարարության ուղղորդման միասնական չափորոշիչներ, կան այնպիսիք, որոնք ընդհանուր առմամբ կարող են անվանվել «ուղղորդման ցուցիչներ»: Փորձառու հաշտարարները գտնում են, որ գործի տեսակով չեն որոշվում հաջող հաշտարարության հնարավորությունները, այլ կողմերի վերաբերմունքով եւ պատկերացումներով: Նրանք պետք է լինեն պատրաստ եւ ունակ քննարկելու իրենց կոնֆլիկտների կարգավորման հարցը՝ միեւնույն ժամանակ կարողանալով հաշվի առնել իրենց փոխադարձ շահերը: Այնուամենայնիվ, լավ հաշտարարները հաճախ կարող են հաղթահարել խնդրի լուծման եւ իրենց գործի ռիսկերի գնահատման հարցում կողմերին օգնելու պատրաստակամության բացակայությունը, նույնիսկ եթե կողմերը սկզբում չեն ցանկանում սեղանի շուրջ նստել:

Հաշտարարության ուղղորդման համար կարող են կարելուր լինել հետևյալ ցուցիչները.

- կողմերի շահերը դուրս են վեճի իրավական շրջանակից
- երկարատև հարաբերություններ (հարեւաններ, բիզնես, ընտանիք ...)

- կոնֆլիկտի մեջ ներգրավված են ավելի շատ կողմեր, քան վարույթի կողմն է

- նույն կողմերի ներգրավմամբ ընթացքի մեջ են ավելի շատ վարույթներ

- վեճի արագ կարգավորումը ցանկալի է

- վեճի արժեքին անհամաչափ՝ դատավարության հետ կապված ծախս

- կողմերից մեկն ունի քիչ ռեսուրսներ դատավարության գործընթացին տրամադրելու համար

- «իրավական վարույթի հետ կապված հոգնածություն»

- մեծ հավանականություն, որ որոշում կայացնելու համար գործը բարդ կլինի

- հավանական է, որ վճիռը դժվար լինի կատարել

- դատարանի որոշման արդյունքն անորոշ է

- ապագա փոխադարձ շահ

- խիստ հուզական գործ

- գաղտնիության եւ կողմերի (խմբերի) նկատմամբ գաղտնի վերաբերմունքի անհրաժեշտություն

- Ժամկետների նկատմամբ հսկողության եւ գործընթացի կազմակերպման կարելություն:

Հետեւյալ հակացուցիչները հանգեցնում են այն մտքին, որ դատավարությունը կարող է ավելի նպատակահարմար լինել.

- պահանջվում է վերջերս չհաջողված հաշտարարության փորձի նախադեպը

- պահանջվում է հանրային որոշում

- ուժերի մեծ անհավասարակշռություն, անհարկի ճնշում կամ կողմերի միջեւ նախկինում կիրառված բռնություն, ինչը հնարավոր չէ կառավարել հաշտարարի կողմից եւ (կամ) կարող է հանգեցնել կողմերից մեկի ազատ եւ տեղեկացված կամքի խեղաթյուրման

- հավանականություն, որ որոշումն անարդար կլինի ներգրավված կողմերից առնվազն մեկի համար

- կողմերի եւ իրավաբանների՝ բանակցելու լիարժեք եւ ընդհանուր

լիազորությունների բացակայություն

- ծնողների՝ ապացուցված օտարացում

3. Հաշտարարության հետ կապված հարցազրույցի տարրերը

Կոնֆլիկտի ախտորոշումը

Նպատակը. դատավորը, որը գործն ուղղորդելու է հաշտարարության, պետք է սկսի քննարկում վեճի լուծման համապատասխան տեսակի վերաբերյալ:

Միջամտության պլան

Հարցեր տալով՝ դատավորը պետք է կարողանա ընտրության համար ներկայացնել վեճերի լուծման տարբեր մեթոդներ: Այս գործընթացում պետք է նաև բացահայտվի, թե արդյոք դատարանի որոշումը կարող է բավարարել կողմերի բոլոր շահերը, թե՛ ոչ:

Բանակցելու պատրաստակամության ուսումնասիրումը եւ դրա ընդլայնումը

Նպատակը. դատավորը, որը գործն ուղղորդելու է հաշտարարության, պետք է ստուգի բանակցելու պատրաստակամության ասպեկտները՝

- սրացման մակարդակը
- բանակցելու պատրաստակամությունը

Սրացման մակարդակը

Դատավորը պետք է հարցեր տա կողմերի միջև սրացման աստիճանը պարզելու եւ խիստ սրացման ցանկացած դրսևորումից, ինչպես օրինակ հակառակ կողմի նկատմամբ ուժի գործադրման սպառնալիքից կամ հաստատակամ կամ սուբյեկտիվ վերաբերմունքից զգուշանալու համար: Հաշտարարությունն այլևս չի կարող կիրառվել այն դեպքում, երբ կոնֆլիկտը հասել է այն փուլին, երբ կողմերն այլևս համատեղ լուծում չեն ցանկանում կամ չեն կարող աշխատել դրա շուրջ:

Բանակցելու պատրաստակամությունը

Հետեւյալ դրդապատճառների համադրության հաստատմանն ուղղված հարցերը կարող են մատնանշել բանակցելու պատրաստակամությունը.

- արագ լուծում
- որոշման կայացման գործընթացի կազմակերպման եւ ժամկետների նկատմամբ հսկողություն
- վեճի իրավական շրջանակից դուրս հարմարեցված լուծում
- շահավետ լուծում
- հարաբերությունների պահպանում կամ վերականգնում

Հաշտարարության վերաբերյալ տեղեկություններ

Կարելու է, որ կողմերն իմանան, թե ինչ է ներառում հաշտարարությունը եւ այդ գործընթացում ինչ է այն նշանակում իրենց համար: Դատավորը պետք է իրատեսական ակնկալիքներ ստեղծի կողմերի համար: Տեղեկությունները պետք է տրամադրվեն այնքանով, որքանով դրանք անհրաժեշտ են կոնկրետ դեպքում, ուստի ցանկալի է, որ գործընթացն սկսվի՝ հարցնելով կողմերին, թե ընդհանրապես ինչ գիտեն հաշտարարության մասին: Ավելին, դատավորը պետք է կարողանա հակադարձել կողմերի կամ նրանց իրավաբանների կողմից բարձրացված՝ հաշտարարությանը վերաբերող ցանկացած առարկության ոչ թե նրանց հետ վիճելով, այլ ուսումնասիրելով նրանց կողմից ցուցաբերված դիմադրության պատճառները:

Ըստ էության պետք է քննարկվեն հետեւյալ թեմաները.

- կողմերի կամավորություն եւ հավասարություն
- գործընթացի գաղտնիություն
- ցուցմունքների եւ ապացույցների անընդունելիություն դատական վարույթում
- հաշտարարի պատշաճ ջանասիրություն եւ անաչառություն
- հաշտարարի դերը
- իրավաբանների դերը
- դատական վարույթի հետաձգում
- հաշտարարի վճար
- կողմերի միջեւ համաձայնություն
- ինչ պետք է արվի հաշտարարությունը սկսելու համար

4. Ինչպե՞ս ուղղորդել. դատական կարգով հաշտարարության ուղղորդելու հետ կապված թույլատրելի եւ անթույլատրելի քայլերը

Հաշտարարության գործընթացին ուղղորդելը պահանջում է նուրբ հավասարակշռության պահպանում. մի կողմից՝ դատավորի կողմից «դրդումը» ուղղորդման տեսքով կարող է լինել թեթեւացում, քանի որ կողմերից ոչ մեկը չի ցանկանում առաջարկել հաշտարարություն՝ վախենալով, որ կզցեն իրենց հեղինակությունը: Մյուս կողմից՝ դա կարող է հանգեցնել կողմերի պատրաստակամության բացակայության: Հմտությունը կայանում է նրանում, որ ուղղորդումն իրականացվի այնպես, որ առավելագույնի հասցվի կողմերի՝ հաշտարարությամբ վեճի լուծմանը հետամուտ լինելու շարժառիթը: Հարկ է նշել, որ նույն սկզբունքները կիրառվում են այն դեպքերում, երբ Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի գործող կանոններով կողմերից պահանջվում է մասնակցել պարտադիր ուղղորդման խորհրդակցությանը՝ նախքան իրենց գործերը դատարանում լսելը: Վերջապես, դատավորների եւ իրավաբանների միջեւ ինտերակտիվ համագործակցությունը կարող է նպաստել հաշտարարության

ուղղորդման արդյունավետությանը:

Յուրաքանչյուր դատավոր պետք է հետևի իր սեփական գործելաոճին, այնուամենայնիվ, կան որոշակի հմտություններ, որոնք կարող են օգտակար լինել: Դատավորը պետք է ընտրի ուղղորդման իր ոճը «համոզելու եւ գայթակղելու» միջև¹. առաջին դեպքում նա խորհուրդ է տալիս հաշտարարության դիմել կամ նույնիսկ կողմերին համոզում է, որ տվյալ դեպքում դա լավագույն տարբերակն է, կամ երկրորդ դեպքում նա պարզապես առաջարկում է հաշտարարություն: Անկախ դատավորի ընտրած ոճից՝ պետք է հիշել, որ կողմերն ունեն դատարանի մատչելիության իրավունք, ինչը ենթադրում է նաև դատարանի որոշում: Հետևաբար դատավորը չպետք է տպավորություն ստեղծի, թե ցանկանում է ազատվել գործից:

«Համոզելու» միջոցով ուղղորդման հետ կապված թույլատրելի եւ անթույլատրելի քայլերը.

<ul style="list-style-type: none"> ✓ Լավ պատրաստվել ուղղորդման վերաբերյալ լսմանը եւ ուսումնասիրել գործը, ինչպես նաև երկու կողմերի փաստարկները: ✓ Բացատրել, թե ինչ է ներառում հաշտարարությունը: ✓ Բացատրել հաշտարարության առավելությունները: ✓ Արտահայտել անձնական կարծիք այն մասին, թե ինչու է հաշտարարությունը տվյալ դեպքում լավագույն մեթոդ: ✓ Լսել: 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Միանգամից շատ տեղեկություններ չտրամադրել: ✓ Չսպառնալ: ✓ Դասախոսություն չկարդալ: ✓ Կողմերին չասել, թե ինչ անեն: ✓ Կողմերից որևէ մեկի կողմը չընտրել:
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Փորձել հասկանալ կողմերի հիմնական կարիքները: ✓ Հետաքրքրություն ցուցաբերել կողմերի շահերի, կարիքների եւ խնդիրների նկատմամբ: ✓ Այնպես անել, որ կողմերը հասկանան, որ վերջին խոսքն իրենց է պատկանում այն մասով, թե արդյոք հաշտարարությունը պատշաճ մեթոդ է իրենց կոնֆլիկտը լուծելու համար, թե՛ ոչ: ✓ Հստակեցնել, որ հաշտարարության առաջարկի մերժումը չի ազդի դատավարությունում կողմերի իրավական դիրքորոշման վրա: 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Չփորձել մեղադրել ինչ-որ մեկին:

«Գայթակղելու» միջոցով ուղղորդման հետ կապված թույլատրելի եւ

¹Մախթելդ Պել, Ուղղորդում հաշտարարությանը. Արդյունավետ հաշտարարության առաջարկի գործնական ուղեցույց, Հաագա 2008, էջ 181:

անթույլատրելի քայլերը.

<ul style="list-style-type: none"> ✓ Լավ պատրաստվել ուղղորդման վերաբերյալ լսմանը եւ ուսումնասիրել գործը, ինչպես նաեւ երկու կողմերի փաստարկները: ✓ Բացատրել, թե ինչ է ներառում հաշտարարությունը: ✓ Բացատրել հաշտարարության առավելությունները: ✓ Լսել: ✓ Հետաքրքրություն ցուցաբերել կողմերի շահերի, կարիքների եւ խնդիրների նկատմամբ: ✓ Փորձել հասկանալ կողմերի հիմնական կարիքները: ✓ Տալ հարցեր՝ կողմերի շահերը եւ շարժառիթները բացահայտելու համար: ✓ Պահպանել հավասարակշռություն յուրաքանչյուր կողմի շահերն ուսումնասիրելիս: ✓ Հարցնել, թե ինչպես է յուրաքանչյուր կողմ իրեն զգում: ✓ Հնարավորության դեպքում տալ միանշանակ պատասխան չենթադրող հարցեր: ✓ Տալ հիպոթետիկ եւ մտածելու տեղիք տվող հարցեր (ի՞նչ կլինի, եթե..., ի՞նչ էք կարծում այն մասին, որ...): ✓ Հստակեցնել, որ հաշտարարության առաջարկի մերժումը չի ազդի դատավարությունում կողմերի իրավական դիրքորոշման վրա: 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Միանգամից շատ տեղեկություններ չտրամադրել: ✓ Չտալ չափազանց շատ կոնկրետ հարցեր (ինչու, ի՞նչ, որտե՞ղ, ե՞րբ...): ✓ Կողմերից որևէ մեկի կողմը չընտրել: ✓ Չփորձել մեղադրել ինչ-որ մեկին: ✓ Չհարցնել՝ «Ի՞նչու դա արեցիք»:
---	---

27 հունիսի, 2018թ.

ԱԱԵՀ(2018)7

**ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅԱՆ ԱՐՅՈՒՆԱՎԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ
(ԱԱԵՀ)**

**Հաշտարարության զարգացման գործիքակազմ
Հաշտարարության վերաբերյալ ԱԱԵՀ-ի ուղենիշների
կիրարկման ապահովում**

Հաշտարարների վերապատրաստման հիմնական ուսումնական ծրագիր

ՀՄԻ-ի հետ համատեղ մշակված փաստաթուղթ

Ընդունված է, որ Եվրոպայի խորհրդի անդամ պետություններում կա հաշտարարության վերաբերյալ ուսուցման եւ հաշտարարության հետ կապված տարբեր գործելակերպերի լայն շրջանակ: Հաշտարարների վերապատրաստման հիմնական ուսումնական ծրագիրը ճանաչվել է որպես հաշտարարության հիմնական գործիք, քանի որ՝

- այն թույլ է տալիս սահմանել հաշտարարների վերապատրաստման թեմաները որպես հիմնական չափանիշ,

- այն կարող է օգտագործվել որպես ուսուցման ընդհանուր ուղենիշ տարբեր իրավագործություններում՝ ստեղծելով ընդհանուր չափանիշ հաշտարարների գիտելիքների եւ մասնագիտական հմտությունների համար, եւ հետեւաբար դյուրացնում է համատեղ հաշտարարության գործելակերպերը, մասնավորապես՝ անդրսահմանային վեճերում, երբ երկու կամ ավելի հաշտարարներ ներգրավված են տարբեր իրավագործություններում,

- այն կխրախուսի ձեռնարկներ գրելը, ինչպես նաեւ ոլորտում կատարվող հետազոտությունները:

Հաշվի առնելով հաշտարարների, փաստաբանների, ինչպես նաեւ վեճերի լուծման եւ բանակցությունների համագործակցային գործընթացներում ներգրավված այլ անձանց համար համաշխարհային, մասնագիտական չափանիշների մշակման իր փորձը՝ այս գործիքը մշակվել է ՀՄԻ-ի հետ համատեղ: ՀՄԻ-ն նաեւ հրավիրում է շահագրգիռ կողմերին, խթանում է ընկալումը եւ տարածում հմտությունները՝ այդ ամենն իրականացնելով ոչ որպես ծառայություններ մատուցող¹:

Այս գործիքը մշակվել է՝ հաշվի առնելով Հաշտարարության վերաբերյալ ԱԱԵՀ-ի ուղենիշների 1-ին կետը՝ հասանելիությունը:

¹ <http://www.imimmediation.org/>:

1. Հաշտարարների վերապատրաստման ուսումնական ծրագրի սկզբունքները

Վերապատրաստման ուսումնական ծրագիրը պետք է նախատեսվի վերապատրաստման պլանում եւ կազմակերպվի այնպես, որ հնարավոր լինի զարգացնել արդյունավետ հաշտարարի համար պահանջվող գիտելիքները, ինչպես նաեւ հաշտարարության հմտությունները եւ տեխնիկան:

Վերապատրաստման դասընթացի եւ վերապատրաստման մեթոդաբանության բովանդակության մեջ հաշվի են առնվում վերապատրաստվողների վերաբերյալ հիմնական տեղեկությունները, գիտելիքների նախնական մակարդակը եւ գործնական փորձը:

Հաշտարարների վերապատրաստման ուսումնական ծրագրում պետք է անդրադարձ կատարվի ոլորտում առկա լավագույն գործելակերպին, բացահայտվի եւ խրախուսվի այդ գործելակերպը:

Պետք է լինեն որակի վերահսկողության եւ անկախ մոնիթորինգի միջոցառումներ՝ վերապատրաստման բավարար բովանդակությունը եւ դրա տրամադրումն ապահովելու համար: Խստորեն առաջարկվում է, որ դասընթացի գործնական մասերի ապահովումն իրականացվի ակտիվ, վերապատրաստողի փորձառություն ունեցող հաշտարարների առաջնորդությամբ:

2. Գիտելիքների զարգացումը

Վերապատրաստման ուսումնական ծրագիրը պետք է առնվազն ընդգրկի գիտելիքների զարգացման հետեւյալ հիմնական ոլորտները.

- 2.1 կոնֆլիկտների տեսություն
- 2.2 վեճերի ավանդական կարգավորում եւ հաշտարարություն
- 2.3 հաշտարարության հիմունքներ
 - 2.3.1 հաշտարարության հիմնական սկզբունքները

- ա. կամավորություն
- բ. գաղտնիություն
- գ. հաշտարարի անկախություն, անաչառություն եւ չեզոքություն
- դ. կողմերի ինքնորոշում եւ գործընթացի նկատմամբ վերահսկողություն
- ե. կողմերի միջեւ հավասարություն
- զ. ստեղծարարություն եւ կայունություն
- է. ճկունություն
- ը. ծախսարդյունավետություն

2.3.2 հաշտարարության նպատակները

2.3.3 դեպքերի համապատասխանության գնահատման հարցում հաշտարարության ցուցիչներն ու հակացուցիչները

2.4 հաշտարարի հիմնական հատկանիշները

- ա. հաշտարարի վերաբերմունքը եւ դերը
- բ. արժանահավատություն
- գ. հիմնական հմտություններ եւ տեխնիկա
- դ. մասնագիտական էթիկայի հետ կապված հատկանիշներ
- ե. մասնագիտական ռեկվիզիտներ եւ պրակտիկա

2.5 կողմերի, նրանց փաստաբանների եւ հաշտարարության մյուս մասնակիցների դերերը

2.6 հաշտարարության ձեւերը

2.7 հաշտարարության փուլերը²

- ա. նախապատրաստում

² Հաշտարարության գործընթացի համար կան շատ տարբեր փուլային մոդելներ, եւ ստորեւ ներկայացված մոդելը տրամադրվում է միայն պատկերացում կազմելու նպատակով:

- բ. բացում
- գ. ուսումնասիրություն
- դ. բանակցություն
- ե. համաձայնություն

2.8 հաշտարարության իրավական շրջանակը եւ հաշտարարությանը վերաբերող օրենսդրությունը, այդ թվում՝ առկայության դեպքում՝ պարտադիր հաշտարարության եւ հաշտարարությունից հրաժարվելու իրավական շրջանակի վերանայումը

2.9 հաշտարարների, դատավորների, իրավաբանների, հաշտարարությունից օգտվողների եւ հաշտարարության այլ շահագրգիռ կողմերի միջեւ փոխգործակցությունը

2.10 հաղաքացիական, ընտանեկան, քրեական եւ վարչական գործերով հաշտարարության հիմնական բնութագրերը եւ տարբերությունները

3. Գործնական հմտությունների ուսուցումը

Հմտությունների զարգացման տեսանկյունից հմտությունների կարելուր թեմաները, որոնք պետք է ցանկացած ուսումնական ծրագրում լուսաբանվեն, ցուցադրվեն եւ կիրառվեն գործնականում, հետեւյալն են.

- ա. լսելու հմտությունների ձեւեր եւ հաղորդակցման ռազմավարություններ
- բ. հաշտարարության գործընթացի կառավարման հմտություններ ու տեխնիկաներ՝ ներառելով, սակայն չսահմանափակվելով համատեղ եւ մասնավոր հանդիպումների կիրառմամբ
- գ. վեճի բովանդակությունը կարգավորելու բանակցային ռազմավարություններ եւ հմտություններ
- դ. կողմերի տարբեր վարքագծերին արձագանքելու եղանակներ
- ե. խնդիրների լուծման եւ որոշումների կայացման հմտություններ

զ. կոնֆլիկտների վերլուծության եւ կառավարման հմտություններ, այդ թվում՝ վեճերի լուծման ռազմավարության եւ մեթոդների ողջամիտ ընտրություն

է. համատեղ հաշտարարության հմտություններ:

Վերապատրաստողները կարող են ներառել հմտությունների վրա հիմնված այլ թեմաներ՝ ներառելով, սակայն չսահմանափակվելով հույզերի կառավարմամբ, բարդ մարդկանց հետ շփվելով, փակուղային իրավիճակին արձագանքելով, նեյրո-լեզվական ծրագրավորումներով եւ այլն:

Հաշտարարների հմտությունների ուսուցման դասընթացները պետք է լինեն մասնակցային, ինտերակտիվ եւ սովորողների վրա կենտրոնացված: Դա ապահովելու համար պետք է օգտագործվեն դասավանդման բազմազան մեթոդներ, այդ թվում՝ դասախոսություններ, տեսանյութեր, ինտերակտիվ վարժություններ, անհատական աշխատանք, խմբային քննարկում, երկխոսություններ եւ դերախաղեր: Որպես ուղենիշ ցանկացած այնպիսի դասընթացի գործնական մասի համար, որը նախատեսված է արդյունավետ հաշտարար լինելու համար անհրաժեշտ գործընթացն ու հմտությունները սովորեցնելու համար, էական մասը պետք է հատկացվի դերախաղին, քուուչինգին եւ հետադարձ կապին, ինչպես նաեւ քննարկումներին եւ վարժություններին:

4. Հաշտարարության վերաբերյալ մասնագիտացված վերապատրաստման ատանձնահատկությունները

Հաշտարարության վերաբերյալ մասնագիտացված վերապատրաստման ծրագրերում պետք է ներառվեն լրացուցիչ թեմաներ եւ հմտությունների զարգացման վարժություններ :

Ընտանեկան հարցերով հաշտարարության վերաբերյալ վերապատրաստման համար`

- ա. ընտանեկան հարցերով հաշտարարության հիմնական սկզբունքները
- բ. ընտանեկան իրավունքի վերաբերյալ բավարար գիտելիքները
- գ. ընտանեկան հարցերով հաշտարարության մոդելները
- դ. ընտանեկան հարցերով հաշտարարի հմտությունները
- ե. գաղտնիության սկզբունքի սահմանները
- զ. երեխայի վրա կենտրոնացված հաշտարարությունը եւ երեխայի լավագույն շահը
- է. երեխաների մասնակցությունը
- ը. գնահատողական հանդիպումները (հաշտարարությանը նախորդող փուլ)
- թ. ընտանեկան բռնությունը
- ժ. ուժերի անհավասարակշռությունը
- ժա. միջազգային իրավական շրջանակը

Քաղաքացիական գործերով հաշտարարության վերաբերյալ վերապատրաստման համար`

- ա. հասարակական կարգի եւ սոցիալական պաշտպանության մասին օրենսդրության դրույթների վերաբերյալ բավարար գիտելիքներն այն ոլորտներում, որտեղ նրանք գործունեություն են ծավալում, մասնավորապես`
- i. վարձակալության եւ վարձավճարների հետ կապված վեճերում

- ii. աշխատանքային իրավունքի ոլորտում
- iii. սպառողական իրավունքում
- բ. ուժերի անհավասարակշռությունը
- գ. քաղաքացիական հարցերով հաշտարարության մոդելները
- դ. միջազգային իրավական շրջանակը

Քրեական հարցերով հաշտարարության վերաբերյալ վերապատրաստման համար՝

ա. քրեական արդարադատության համակարգի վերաբերյալ բավարար գիտելիքները

- բ. վերականգնողական արդարադատության տարբեր մեթոդները
- գ. քրեական արդարադատության եւ հաշտարարության միջեւ կապը

դ. տուժողների, հանցանք կատարած անձանց եւ հաշտարարության գործընթացում ներգրավված այլ անձանց հետ հաղորդակցման եւ աշխատանքի հմտություններն ու տեխնիկաները, այդ թվում՝ տուժողների եւ հանցանք կատարած անձանց արձագանքի վերաբերյալ հիմնական գիտելիքները

ե. հաշտարարության համար մասնագետի հմտությունները՝ ծանր հանցանքների եւ անչափահասների մասնակցությամբ հանցանքների գործերով

Վարչական հարցերով հաշտարարության վերաբերյալ վերապատրաստման համար՝

- ա. վարչական հարցերով հաշտարարության հիմնական սկզբունքները
- բ. սահմանադրական եւ վարչական իրավունքի վերաբերյալ բավարար գիտելիքները

գ. հաշտարարության գաղտնիության եւ վարչական գործունեության թափանցիկության սկզբունքների հավասարակշռությունը

- դ. հանրային շահի սահմանները
- ե. հաշտարարի դերը. անկախության եւ անաչառության սկզբունքների առանձնահատկությունները
- զ. գնահատողական հանդիպումները (հաշտարարությանը նախորդող փուլ)
- է. հաշտարարի էթիկայի կանոնները վարչական ոլորտում

5. Տեղողությունը

Որպեսզի դասընթացը պատշաճ կերպով անդրադարձ կատարի անհրաժեշտ բովանդակությանը, օգտագործելով համապատասխան մեթոդաբանություն, դասընթացները պետք է ունենան վերապատրաստման զգալի քանակով ժամեր՝ ոչ պակաս, քան 40 ժամ տևողությամբ դասին անձնական մասնակցությամբ¹:

6. Խմբի մեծությունը

Հաշտարարության վերաբերյալ որակյալ վերապատրաստման դասընթացում պետք է կիրառվի ինտերակտիվ եւ մասնակցային ուսուցման մեթոդաբանությունը, հետեւաբար խմբի մեծությունը պետք է սահմանափակվի առավելագույնը 30 վերապատրաստվողով, իդեալական տարբերակում վերապատրաստող-վերապատրաստվող հետեւյալ հարաբերակցությամբ՝ 1 վերապատրաստող եւ 10 վերապատրաստվող/առավելագույնը 15 վերապատրաստվող:

7. Գնահատումը

Վերապատրաստման դասընթացի գնահատումը պետք է ներառի վերապատրաստվողների այն գիտելիքների (տեսական մաս) եւ հմտությունների (գործնական մաս) գնահատումը, որոնք համապատասխանում են

¹ Սա չի ներառում դասընթացին նախորդող նախապատրաստումը, ճաշի եւ ընդմիջումների համար նախատեսված ժամանակը:

վերապատրաստման ուսումնական ծրագրին եւ վերապատրաստման պլանին: Գործող հաշտարարների կողմից գնահատվող դերային խաղերը պետք է օգտագործվեն մասնագիտական հմտությունների կիրառման հարցում հաշտարարի գործունեության գնահատման համար:

8. Հետագա քայլերը

Խստորեն առաջարկվում է, որ հաշտարարության վերաբերյալ վերապատրաստմանը հաջորդի վերահսկողությունը, մենթորությունը եւ շարունակական մասնագիտական զարգացումը, հաշտարարի գիտելիքների եւ մասնագիտական հմտությունների ամրապնդումը, բարելավումը եւ թարմացումը, ինչպես նաեւ ոլորտում նոր զարգացումների վերաբերյալ կրթումը:

4 դեկտեմբերի, 2018թ.

ԱԱԵՀ(2018)24

**ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅԱՆ ԱՐՅՈՒՆԱՎԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ
(ԱԱԵՀ)**

Հաշտարարության զարգացման գործիքակազմ

**Հաշտարարության վերաբերյալ ԱԱԵՀ-ի
ուղենիշների կիրարկման ապահովում**

**Հաշտարարություն տրամադրող անձանց վարքագծի
եվրոպական կանոնադիրք**

*2018 թվականի դեկտեմբերի 3-4-ին Ստրասբուրգում տեղի ունեցած ԱԱԵՀ-ի 31-րդ լիազումար
նիստում ընդունված խմբագրությամբ*

Այս գործիքը մշակվել է՝ հաշվի առնելով Հաշտարարության վերաբերյալ ԱԱԵՀ-ի ուղենիշների 1-ին կետը՝ հասանելիությունը:

Վարքագծի այս կանոնագրքով սահմանվում են մի շարք սկզբունքներ, որոնց հետևելու կամավոր որոշում կարող են կայացնել հաշտարարության կենտրոնները, հաստատությունները կամ հաշտարարություն այլ տրամադրողները: Այն կարող է օգտագործվել այն հաշտարարություն տրամադրողների (այդ թվում՝ նրանց բոլոր աշխատողների եւ փոխկապակցված անձանց) կողմից, որոնք առաջարկում են հաշտարարական ծառայություններ վեճերի տարբեր ոլորտներում, ինչպես օրինակ՝ քաղաքացիական, առևտրային, ընտանեկան, վարչական եւ քրեական հարցերով վեճերը: Վարքագծի այս կանոնագիրքը համաձայնեցված է եւ կարող է օգտագործվել Եվրոպական միության¹ հովանու ներքո 2004 թվականին մշակված Հաշտարարների վարքագծի եվրոպական կանոնագրքի, ինչպես նաեւ Եվրոպայի խորհրդի ու Արդարադատության արդյունավետության եվրոպական հանձնաժողովի (ԱԱԵՀ) առաջարկությունների, ուղենիշների, ինչպես նաեւ հաշտարարության եւ վեճերի այլընտրանքային լուծման (ՎԱԼ)² վերաբերյալ այլ փաստաթղթերի հետ միասին: Եվրոպայի խորհրդի անդամ պետությունների օրենսդիրները կարող են նախընտրել ինկորպորացնել վարքագծի այս կանոնագրքի կանոնները՝ որպես հաշտարարություն տրամադրողների համար հիմնական չափանիշ, հաշտարարության համապատասխան ազգային իրավական միջավայրում:

Սույն փաստաթուղթը բարելավվելու նպատակով ԱԱԵՀ-ի հաշտարարության հարցերով աշխատանքային խումբը հրավիրում է հաշտարարություն տրամադրողներին, որոնք ստանձնում են օգտագործել այս փաստաթուղթը , ԱԱԵՀ քարտուղարություն ներկայացնել իրենց հետադարձ արձագանքը :

¹ Հաշտարարների վարքագծի եվրոպական կանոնագիրքը կարելի է գտնել հետևյալ հղումով՝ http://ec.europa.eu/civiljustice/adr/adr_ec_code_conduct_en.pdf:

² Կարելի է գտնել հետևյալ հղումով՝ <https://www.coe.int/en/web/cepei/cepei-work/mediation>:

1. ՄԱՀՄԱՆՈՒՄԸ

«Հաշտարարություն տրամադրող» նշանակում է ցանկացած պետական կամ մասնավոր սուբյեկտ (այդ թվում՝ դատարանի հետ կապված հաշտարարության սխեմաները), որը ղեկավարում կամ կառավարում է հաշտարարության գործընթացը, որն իրականացվում է ցանկացած անվամբ կամ մասնագիտությամբ երրորդ կողմ հանդիսացող չեզոք հաշտարարի (այսուհետ՝ հաշտարար) կողմից, որն նրա հովանու ներքո ծառայություններ է մատուցում՝ աջակցելով կողմերին իրենց վեճը բարեկամաբար լուծելու հարցում:

2. ԾԱՌԱՅՈՒԹՅԱՆ ՈՐԱԿԸ ԵՎ ԱՅՆ ՏՐԱՄԱԴՐՈՂՆԵՐԻ ԻՐԱՎԱՍՈՒԹՅՈՒՆԸ

Հաշտարարություն տրամադրողները պետք է ձեռնարկեն բոլոր ողջամիտ քայլերը ապահովելու իրենց ծառայությունների որակի եւ իրավասությանը համապատասխանող մակարդակը՝ երաշխավորելով, որ՝

ա. այն ունի բավարար միջոցներ, վարչական կարողություններ եւ անհրաժեշտ թվով փոխկապակցված հաշտարարներ՝ համապատասխան ծառայություններ մատուցելու համար,

բ. այն համապատասխանում է բոլոր վերաբերելի ներպետական օրենքներին եւ կանոններին,

գ. հաշտարարները, որոնք աշխատում են դրա ղեկավարման ներքո, ունեն որակյալ հաշտարարության գործընթացներ վարելու որակավորում՝ անցնելով վեճերի լուծման եւ հաշտարարության տեխնիկաների վերաբերյալ հիմնական եւ շարունակական պատշաճ վերապատրաստում՝ հաշվի առնելով հավատարմագրման եւ (կամ) հավաստագրման գործող սխեմաներն ու (կամ) չափանիշները,

դ. հաշտարարները, որոնք աշխատում են դրա հովանու ներքո, իրավասու են կարգավորել վեճերի կոնկրետ տեսակները, որոնք կարող են ուղղորդվել նրանց,

ե. գործում են հաշտարարների ընտրության եւ նշանակման թափանցիկ, արդար եւ արդյունավետ ընթացակարգեր,

զ. կիրառվում է մոնիթորինգ՝ հաշտարարություն տրամադրողի եւ դրա հետ փոխկապակցված հաշտարարների պատշաճ եւ արդյունավետ կատարողականն ապահովելու համար՝ ըստ անհրաժեշտության օգտագործելով հաճախորդների գոհունակության վերաբերյալ հարցումներ,

է. հավաքվում են հիմնական ցուցիչների վերաբերյալ վիճակագրական տվյալներ,

ը. իր քարտուղարության անձնակազմը կամ գործերի վարման գրասենյակը պատշաճ կերպով անցել է վերապատրաստում՝ կողմերին եւ հաշտարարներին հաշտարարության ողջ գործընթացում աջակցելու համար,

թ. դրա տրամադրած տարածքները եւ հաշտարարության սենյակները հեշտ հասանելի են, առկա են ցուցանակներ, պատշաճ ձևով սարքավորված են, ինչպես նաեւ հարմար են հաշտարարության նիստեր անցկացնելու համար,

ժ. կողմերը կարող են հեշտությամբ օգտվել ծառայությունից՝ հաշտարարության վերաբերյալ դիմում-պահանջ լրացնելով առցանց կամ կապի ցանկացած պատշաճ եղանակով, եւ մասնակցել գործընթացին,

ժա. գործում է որակի կառավարման պատշաճ համակարգ, որը վերահսկվում եւ արդյունավետորեն կիրառվում է:

3. ԹԱՓԱՆՑԻԿՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆԸ

Հաշտարարություն տրամադրողները պետք է ունենան թարմացված եւ օգտագործողի համար հարմար կայք եւ (կամ) այլ հասանելի միջոցներ, որպեսզի հաշտարարությունից օգտվողներն ստանան ճշգրիտ եւ հեշտ հասկանալի տեղեկություններ հետեւյալի մասին.

ա. հաշտարարություն տրամադրողի բնույթն ու պատմությունը, գործընկերների անունները, փոխկապակցված անձինք, ղեկավարությունը եւ հիմնական շահագրգիռ կողմերը,

բ. իր հովանու ներքո ծառայություն մատուցող հաշտարարների անունները, ճշգրիտ թարմացված ինքնակենսագրականը եւ մասնագիտական կարողությունները,

գ. հաշտարարության գործընթացը, հաշտարարության գործընթացի նկատմամբ կիրառվող հաշտարարության կանոնները եւ համապատասխան օրենսդրությունը,

դ. ծառայությունների մատուցման համար կիրառվող վճարներն ու հաշվարկման չափորոշիչները, եւ թե ինչպես դրանք կարող են բաշխվել կողմերի միջեւ,

ե. հաշտարարների կողմից հաստատված վարքագծի կանոնները:

Հաշտարարություն տրամադրողը չպետք է իր ծառայությունների եւ իր հետ փոխկապակցված հաշտարարների ծառայությունների վերաբերյալ կեղծ, անարդար կամ ապակողմնորոշող հայտարարություններ կատարի իր հաղորդակցություններում կամ շուկայավարման մեջ:

4. ՀԱՇՏԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ԿԱՆՈՆՆԵՐԸ ԵՎ ԷԹԻԿԱՆ

Հաշտարարություն տրամադրողները պետք է ապահովեն իրենց կողմից Հաշտարարների վարքագծի եվրոպական կանոնագիրքը կիրառումը որպես նվազագույն չափանիշ հաշտարարական ծառայությունների տրամադրման մեջ:

Հաշտարարություն տրամադրողները պետք է պահպանեն ներպետական օրենսդրությամբ սահմանված կանոնները եւ ընթացակարգերը, որոնք վերաբերում են իրենց գործունեությանը եւ հաշտարարական ծառայությունների մատուցմանը:

5. ԱՆԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ, ԱՆԱՉԱՌՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՉԵԶՈՔՈՒԹՅՈՒՆԸ

Հաշտարարություն տրամադրողները պետք է լինեն անկախ եւ անկողմնակալ բոլոր վիճաբանողների եւ գործող իրավաբանների նկատմամբ:

Հաշտարարության բոլոր գործընթացները պետք է ղեկավարվեն անաչառ, չեզոք եւ անկախ ձևով:

Հաշտարարություն տրամադրողները չեն կարող առաջարկել հաշտարարական ծառայություններ վեճերի լուծման հետ առնչություն չունեցող որեւէ այլ մասնագիտական կամ առեւտրային գործունեության հետ մեկտեղ: Հաշտարարություն տրամադրողի աշխատակազմը, բաժնետերերը, շահագրգիռ կողմերը եւ փոխկապակցված հաշտարարները չեն կարող գործել որպես փաստաբան, խորհրդական, խորհրդատու, վերապատրաստող կամ դատավոր նույն վեճում կամ կողմերից մեկի համար մինչեւ վեճի ավարտը կամ դրա ավարտից հետո ողջամիտ ժամկետում:

Հաշտարարություն տրամադրողները պետք է հետեւեն մյուս բոլոր սահմանափակումներին եւ ընթացակարգերին՝ անկախությունն ու անաչառությունը երաշխավորելու համար:

6. ՇԱՀԵՐԻ ԲԱԽՈՒՄԸ

Հաշտարարություն տրամադրողները պետք է սահմանեն գործող ընթացակարգեր՝ շահերի հավանական բախումը հայտնաբերելու եւ վերացնելու համար:

Հաշտարարություն տրամադրողները պետք է բացահայտեն բոլոր փաստերի, շահերի կամ հարաբերությունների առկայությունը, որոնք ողջամտորեն կարող են ազդել իրենց անաչառության կամ անկախության վրա, կամ որոնք կարող են հիմնավոր կերպով ստեղծել այն տպավորությունը, որ հաշտարարություն տրամադրողը կողմնակալ է որեւէ կողմի նկատմամբ կամ տրամադրված է ի նպաստ մյուսի, այդ թվում՝

ա. կողմերից ցանկացածի կամ նրանց միավորումների կամ խորհրդականների հետ կապված որեւէ վերաբերելի տնտեսական շահ կամ եկամտի աղբյուր (օրինակ՝ սեփականություն, հովանավորություն, տարեկան ներդրում, ֆինանսավորում եւ այլն), ինչը կարող է ազդել իր անաչառության վրա,

բ. հաշտարարության գործընթացի արդյունքի հետ կապված ցանկացած շահ,

գ. կողմերի եւ նրանց խորհրդականների հետ կապված ցանկացած փաստ կամ հարաբերություն, որը կարող է ազդել անաչառության վրա կամ ստեղծել ոչ անաչառ վերաբերմունքի կամ կողմնակալության տպավորություն:

7. ԲՈՂՈՔՆԵՐԸ, ԿԱՐԳԱՊԱՀԱԿԱՆ ԸՆԹԱՑԱԿԱՐԳԵՐԸ ԵՎ ՎԵՃԵՐԻ ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՒՄԸ

Հաշտարարություն տրամադրողները պետք է սահմանեն ու վարեն բողոքների հետ կապված եւ կարգապահական արդար եւ արդյունավետ մեխանիզմներ՝ հաշտարարներին կամ հաշտարարության գործընթացների կառավարիչներին առնչվող վեճերով զբաղվելու համար:

Հաշտարարություն տրամադրողները պետք է առաջին հերթին ստանձնեն բանակցությունների եւ հաշտարարության միջոցով իրենց սեփական հարցերով

վեճերի բարեկամաբար լուծումը:

8. ԳԱՂՏՆԻՈՒԹՅՈՒՆԸ

Պատշաճ կերպով հաշվի առնելով, որ որպես ընդհանուր չափանիշ հաշտարարության հետ կապված բոլոր տեղեկությունները գաղտնի են՝ հաշտարարություն տրամադրողները պետք է ձեռնարկեն բոլոր ողջամիտ քայլերը պահպանելու համապատասխան օրենքներով եւ կանոններով եւ (կամ) կողմերի համաձայնությամբ նախատեսված գաղտնիության մակարդակը:

4 դեկտեմբերի, 2018թ.

ԱԱԵՀ (2018)25

**ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅԱՆ ԱՐՅՈՒՆԱՎԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ
(ԱԱԵՀ)**

**Հաշտարարության զարգացման գործիքակազմ
Հաշտարարության վերաբերյալ ԱԱԵՀ-ի ուղենիշների
կիրարկման ապահովում**

Հաշտարարության ստանդարտ ձեւերը

*2018 թվականի դեկտեմբերի 3-4-ին Ստրասբուրգում տեղի ունեցած ԱԱԵՀ-ի 31-րդ լիազումար
նիստում ընդունված իմբազրությամբ*

Հետեւյալ ձեւերը մշակվել են հաշտարարություն տրամադրողներին եւ անդամ պետություններին օգնելու համար՝ նախատեսելով հաշտարարության ստանդարտ ձեւեր, որոնք կողմերը կօգտագործեն հաշտարարության գործընթաց սկսելու, դրա կարգավորումը համաձայնեցնելու, հետադարձ կապի միջոցով արձագանքները հավաքելու եւ հարցաշարի միջոցով կողմերի գոհունակության մակարդակը գնահատելու ժամանակ: Ներկայացված է նաեւ օրինակելի պայմանագրի՝ հաշտարարության միջոցով վեճերի կարգավորման վերաբերյալ դրույթ:

Օրինակելի ձեւերում եւ տարբեր դրույթներում օգտագործված անուններն ու հասկացությունները կարող են հարմարեցվել՝ հաշվի առնելով գործող ազգային օրենսդրությունը:

Հետեւյալ ձեւերը ներառված են այս գործիքի մեջ.

- Հաշտարարության դիմելու վերաբերյալ համաձայնագիր
- Հաշտարարության կարգավորման օրինակելի համաձայնագիր
- Հաշտարարության հետ կապված՝ հետադարձ կապի միջոցով արձագանքների համար օրինակելի հարցաշար
- Օրինակելի պայմանագրի՝ վեճերի կարգավորման վերաբերյալ դրույթ:

Ապագայում այս գործիքը կարող է ընդլայնվել եւ զարգանալ: Սույն փաստաթուղթը բարելավելու նպատակով ԱԱԵՀ-ի հաշտարարության հարցերով աշխատանքային խումբը հրավիրում է հաշտարարություն տրամադրողներին, որոնք ստանձնում են այս փաստաթուղթն օգտագործել, ԱԱԵՀ քարտուղարություն ներկայացնելու իրենց հետադարձ արձագանքը:

Հաշտարարության դիմելու վերաբերյալ օրինակելի համաձայնագիր

Մույն համաձայնագիրը (կնքման ամսաթիվ).....

կնքվում է

Կողմ Ա-ի

.....

(ընկերության կամ սուբյեկտի անուն).....

Կողմ Բ-ի

.....

(ընկերության կամ սուբյեկտի անուն).....

(այսուհետ միասին՝ Կողմեր)

եւ

Հաշտարարի/հաշտարարություն տրամադրողի¹

.....

(հաշտարարություն տրամադրողի անունը).....

միջեւ

այն հաշտարարության առնչությամբ, որը պետք է իրականացվի

-ին (ամսաթիվ եւ ժամ).....

-ում (վայրը).....

(Հաշտարարություն)

¹ Հաշտարարության դիմելու վերաբերյալ համաձայնագիրը կարող է ստորագրվել կողմերի եւ առանձին հաշտարարի (կամ համատեղ հաշտարարների) կամ հաշտարարություն տրամադրողի միջեւ՝ համաձայն կիրառելի կանոնների:

Սույն համաձայնագիրը ստորագրող կողմերը համաձայնում են, որ²

Հաշտարարությունը

1. Կողմերը համաձայնում են բարեխղճորեն փորձել լուծել իրենց վեճը Հաշտարարությամբ: Հաշտարարը համաձայնում է անցկացնել, իսկ Կողմերը՝ մասնակցել Հաշտարարությանը՝ Հաշտարարության դիմելու վերաբերյալ սույն համաձայնագրին համապատասխան:

Լիազորությունը եւ կարգավիճակը

2. Յուրաքանչյուր Կողմի անունից սույն համաձայնագիրը ստորագրող անձը երաշխավորում է, որ լիազորված է պարտավորեցնել այդ Կողմին եւ այդ Կողմի անունից Հաշտարարությանը [կամ դրա որեւէ մասին] ներկա գտնվող մյուս բոլոր անձանց պահպանել սույն համաձայնագրի պայմանները, ինչպես նաեւ ունի լիազորություն այդ Կողմի համար համաձայնության ցանկացած պայման պարտադիր դարձնելու համար:

3. Հաշտարարը Կողմերի առջեւ պատասխանատվություն չի կրում Հաշտարարության հետ կապված որեւէ գործողության կամ բացթողման համար, քանի դեռ չի ապացուցվել, որ այդ գործողությունը կամ բացթողումը կատարվել է խարդախությամբ կամ պարունակել է դիտավորյալ խախտում:

Գաղտնիություն եւ առանց կանխակալ վերաբերմունքի կարգավիճակ

4. Հաշտարարության գործընթացում ներառված ցանկացած անձ՝

4.1. գաղտնի կպահի Հաշտարարությունից բխող կամ դրա հետ կապված բոլոր տեղեկությունները, այդ թվում՝ ցանկացած համաձայնության պայման, եթե Կողմերը գրավոր այլ համաձայնության չեն եկել (ներառելով կամ չներառելով այն փաստը, որ Հաշտարարությունը պետք է տեղի ունենա կամ տեղի է ունեցել), կամ եթե բացահայտումը պահանջվում է օրենքով կամ համաձայնության պայմաններն

² Սա օրինակելի փաստաթուղթ է, որում անհրաժեշտության դեպքում կարող են ավելացվել այլ դրույթներ, ինչպիսիք են հաշտարարության գործընթացի լեզուն (լեզուները), հաշտարարության գործընթացի վայրը, հաշտարարության գործընթացում իրավաբանների եւ այլ երրորդ անձանց ներկայությունը, հաշտարարության գործընթացի վերջնաժամկետը, հաշտարարի համար պարտադիր էթիկայի կանոնները:

իրականացնելու կամ կատարելու կամ նրանց ապահովագրողներին, ապահովագրական բրոքերներին եւ (կամ) հաշվապահներին ծանուցելու համար, եւ

4.2. ընդունում է, որ համաձայնեցված է, որ Կողմերի եւ Հաշտարարի միջեւ փոխանցվող բոլոր այդպիսի տեղեկությունները, ինչպես էլ որ հաղորդվեն, չեն հակասում որեւէ Կողմի իրավական դիրքորոշմանը եւ ցանկացած իրավական կամ այլ պաշտոնական գործընթացում չեն կարող ներկայացվել որպես ապացույց կամ բացահայտվել որեւէ դատավորի, արբիտրի կամ այլ որոշում կայացնողի՝ բացառությամբ այն դեպքերի, երբ օրենքով որեւէ այլ կերպ դրանք կարող են բացահայտվել:

5. Եթե Կողմը Հաշտարարին առանձին բացահայտում է որեւէ գաղտնի տեղեկություն Հաշտարարության գործընթացից առաջ, դրա ընթացքում կամ դրանից հետո, ապա Հաշտարարը այդ տեղեկությունը չի բացահայտի որեւէ այլ Կողմի կամ անձի՝ առանց այն բացահայտող Կողմի համաձայնության:

6. Կողմերը հասկանում են, որ Հաշտարարը չի տալիս իրավական կամ որեւէ այլ մասնագիտական խորհրդատվություն, եւ համաձայնում են, որ նրանք այս Հաշտարարության հետ կապված Հաշտարարի դեմ որեւէ հայց չեն ներկայացնելու: Կողմերը Հաշտարարին որպես վկա կանչելու մասին դիմում չեն ներկայացնի եւ նրանից չեն պահանջի ապացույցներով ներկայացնել Հաշտարարությանը վերաբերող որեւէ գրառում կամ նշում ցանկացած դատավարության շրջանակում, արբիտրաժում կամ այլ պաշտոնական գործընթացում, որոնք ծագել են իրենց վեճից կամ Հաշտարարությունից կամ կապված են դրանց հետ. Հաշտարարը նույնպես չի համաձայնի որեւէ նման գործընթացում հանդես գալ որպես վկա, փորձագետ, արբիտր կամ խորհրդատու: Եթե որեւէ Կողմ այդպիսի դիմում ներկայացնի, ապա այդ Կողմն ամբողջությամբ կփոխհատուցի այդպիսի դիմումին հակադարձելու եւ (կամ) պատասխանելու համար Հաշտարարի կրած բոլոր ծախսերը, ներառյալ՝ այդպիսի դիմումին հակադարձելու եւ (կամ) դրան պատասխանելու համար Հաշտարարի ծախսած ժամանակի դիմաց Հաշտարարի ստանդարտ ժամային դրույքաչափով փոխհատուցումը:

Համաձայնության ձեւական պահանջները

7. Հաշտարարության արդյունքում ձեռք բերված համաձայնության ոչ մի պայման չի լինի իրավաբանորեն պարտադիր, քանի դեռ գրավոր չի շարադրվել եւ չի ստորագրվել Կողմերից յուրաքանչյուրի կողմից:

Հաշտարարության հետ կապված վճարները եւ ծախսերը

8. Կողմերը պատասխանատու կլինեն Հաշտարարի/Հաշտարարություն տրամադրողի վճարների եւ ծախսերի համար (Հաշտարարության հետ կապված վճարներ), ինչպես նշված է սույն համաձայնագրի կնքման ամսաթվի դրությամբ գործող [Հաշտարարի գործունեության պայմաններում] (ներառյալ լրացուցիչ ժամերի վերաբերյալ ցանկացած դրույթ, եթե հաշտարարության գործընթացը հատկացված ժամերից ավելի է երկարաձգվում):

9. Եթե Կողմերի եւ Հաշտարարի կողմից գրավոր կերպով այլ համաձայնություն ձեռք բերված չէ, ապա յուրաքանչյուր Կողմ համաձայնում է հավասարապես կիսել Հաշտարարության հետ կապված վճարները, ինչպես նաեւ կրել Հաշտարարությանը պատրաստվելու եւ դրան ներկա գտնվելու հետ կապված իր սեփական իրավական ու մյուս ծախսերն ու ծախքերը (յուրաքանչյուր Կողմի Իրավական ծախսեր): Այնուամենայնիվ, յուրաքանչյուր Կողմ լրացուցիչ համաձայնում է, որ ցանկացած դատարան կամ տրիբունալ կարող է ինչպես Հաշտարարության հետ կապված վճարները, այնպես էլ յուրաքանչյուր Կողմի Իրավական ծախսերը դիտարկել որպես ցանկացած դատավարության կամ արբիտրաժի հետ կապված գործով ծախսեր, եթե այդ դատարանը կամ տրիբունալը լիազորություն ունի ծախսերի հետ կապված գնահատում կատարելու կամ կարգադրություններ արձակելու՝ անկախ նրանից, թե Հաշտարարության արդյունքները հանգեցնում են նրանց վեճի կարգավորման, թե՛ ոչ:

Հաշտարարության իրավական կարգավիճակը եւ ազդեցությունը

10. Սույն համաձայնագիրը կարգավորվում է [անդամ պետության] օրենսդրությամբ, եւ [անդամ պետության] դատարանները բացառիկ իրավազորություն ունեն որոշելու սույն համաձայնագրից եւ Հաշտարարությունից

բխող կամ դրանց հետ կապված ցանկացած հարց³:

11. Վեճի՝ Հաշտարարության ուղղորդումը չի ազդում որեւէ իրավունքի վրա, որը գործում է Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի համաձայն, եւ եթե նրանց վեճը չի լուծվում Հաշտարարության միջոցով, ապա Կողմերի արդար դատաքննության իրավունքը մնում է անփոփոխ:

³ Ենթադրվում է կիրառելի վավեր գործիքի օգտագործման հնարավորությունը (*acte authentique executoire*), երբ դա նախատեսվում եւ թույլատրվում է պետության օրենսդրությամբ:

Մույն համաձայնագրում կատարվող փոփոխությունները

Մույն համաձայնագրում կատարվող համաձայնեցված փոփոխությունները սահմանված են ստորեւ

Ստորագրված է

Կողմ Ա

.....
[Ստորագրություն եւ անուն, ազգանուն/անվանում]

Կողմ Բ

.....
[Ստորագրություն եւ անուն, ազգանուն/անվանում]

Հաշտարար

.....

Հաշտարարության միջոցով կարգավորման օրինակելի համաձայնագիր¹

Ամսաթիվ.....

Կողմեր

Կողմ Ա

.....

(ընկերության կամ սուբյեկտի անուն).....

Կողմ Բ

.....

(ընկերության կամ սուբյեկտի անուն).....

(համատեղ՝ Կողմեր)

Կողմ Գ, եւ այլն

Ընդհանուր տեղեկություններ

- Կողմերը վեճի մեջ են գտնվել՝ կապված [համառոտ կերպով շարադրել մանրամասները] (Վեճ)² [որը վիճարկվում է/ենթարկվում է արբիտրաժի [հղում դատարանին/արբիտրաժային դատարանին] (Գործողություն)]³:
- Վեճը հանդիսացել է հաշտարարության (Հաշտարարություն) առարկա, որն

¹ Մույն օրինակելի համաձայնագիրը (եւ ուղեկցող համաձայնության կարգը) նախատեսված է միայն որպես ուղեցույց: Դրա վրա հիմնված ցանկացած համաձայնագիր պետք է հարմարեցվի այն կարգավորման առանձնահատուկ հանգամանքներին եւ իրավական պահանջներին, որին այն առնչվում է: Հնարավորության դեպքում ցանկացած նման համաձայնագիր պետք է մշակվի/ հաստատվի յուրաքանչյուր կողմի իրավաբանի կողմից: Չնայած հաշտարարը կարող է երբեմն ներգրավվել ընդունելի պայմաններ մշակելիս կողմերին օգնելու հարցում, հաշտարարը պատասխանատվություն չի կրում համաձայնագրի մշակման համար եւ երբեք չպետք է լինի դրա կողմ: Մույն համաձայնագիրը կողմերին չի ազատում ազգային օրենսդրությամբ պահանջվող հատուկ ձեւը պահպանելուց, ներառյալ, սակայն չսահմանափակվելով համաձայնագրերի որոշակի տեսակների համար նոտարական վավերացման եւ (կամ) գրանցման հատուկ պահանջների պահպանմամբ:

² Թեեւ կարելու է փաստական հանգամանքների վկայակոչումը, սակայն այստեղ պետք է ներկայացվեն բոլոր փաստերը եւ բացատրությունները, որոնց ճշմարտացիությունը համաձայնության պայմանների կարելուագույն հիմքն է, որպեսզի վերացվեն կամ առնվազն նվազագույնի հասցվեն դրանց խեղաթյուրված ներկայացման հետ կապված հետագա մեղադրանքները:

³ Բաց թողնել այս ձեւակերպումը եւ 4-րդ պարբերությունը, եթե դատական կամ արբիտրաժային վարույթներ չկան:

իրականացվել է համաձայնագրի (Հաշտարարության դիմելու վերաբերյալ համաձայնագիր) համաձայն՝ կնքված Կողմերի եւ

[.....]-ի (Հաշտարար) միջեւ,

- Կողմերը համաձայնել են Վեճը կարգավորել ստորեւ սահմանված պայմաններով (Կարգավորման համաձայնագիր),
- [տե՛ս 1-ին ծանոթագրությունը, ներկայացնել ցանկացած առանցքային փաստ կամ բացատրություն]

Հաշտության համաձայնագրի պայմանները

Համաձայնություն է ձեռք բերվել հետեւյալի մասին.

1. Ա-ն կտրամադրի.....

Բ-ին [նշել վայրը].....

մինչև ոչ ուշ, քան [ամսաթիվ եւ ժամանակ].....⁴

2. Բ-ն Ա-ին կվճարի.....մինչև ոչ ուշ, քան

[ամսաթիվ եւ ժամանակ].....

ուղղակի բանկային փոխանցման միջոցով

[բանկի նույնականացման ծածկագիրը].....

[հաշվի համարը].....

3. [Ցանկացած այլ պայման].....

4.

ա. Գործողությունը կկատարվի, իսկ Կողմերը կհամաձայնեն կից ներկայացված Կարգադրության պայմաններով կարգադրությանը [տե՛ս կարգադրության՝ կից ներկայացված ձեւը⁵]:

բ. ԿԱՄ [Ա/Բ]-ն կդադարեցնի [Ա/Բ]-ի դեմ Գործողության հետ կապված [Բ/Ա]-ի ծախսերը չպահանջելու [Բ/Ա]-ի պարտավորության հետ կապված Գործողությունը:

գ. ԿԱՄ [հակընդդեմ] հայցի վերաբերյալ կկայացվի վճիռ՝ ի օգուտ [Ա/Բ]-ի՝ այն կարգադրությամբ, որ [Բ/Ա]-ն վճարի [Ա/Բ]-ի ծախսերը ստանդարտ/հատուցման հիմքերով, որը ենթակա է մանրամասն գնահատման, եթե

⁴ Եղեք հնարավորինս կոնկրետ, օրինակ՝ ինչպես, երբ եւ այլն:

⁵ Սա կարգավորման իրականացման ամենատարածված մեթոդն է, երբ վարույթն արդեն առկա է. եթե չկա վարույթ, ապա հաշտության համաձայնագիրը գործում է որպես գործող պայմանագիր, երբ բոլոր կողմերը հակված են նրան, որ այն պետք է իրավաբանորեն կատարման ենթակա լինի. եթե միջսահմանային վեճ է, եւ բոլոր կողմերը համաձայն են, ապա Դատարան կարող է ներկայացվել դիմում՝ հաշտարարության համաձայնությունը կատարելու վերաբերյալ կարգադրության համար:

այն համաձայնեցված չէ:

դ. ԿԱՄ Գործողությունը կմերժվի՝ առանց ծախսերի վերաբերյալ որևէ կարգադրության:

5. Սույն համաձայնագիրը լրիվ եւ վերջնական կարգավորում է տալիս գործողությունների ցանկացած պատճառի, որոնք Կողմերը [եւ Կողմերի ցանկացած օժանդակ միավոր]

.....

ընդհանրապես կարող են ունենալ միմյանց դեմ [կարելու է, որ այդպիսի կետ ներառվի միայն այն բանից հետո, երբ մանրամասն ստուգվի, թե արդյոք Կողմերի միջեւ որևէ գործողության այլ հավանական պատճառ կա, որը կարող է անվտանգ ձեռով փոխզիջման հանգեցնել (կամ չպետք է փոխզիջման ենթարկվի) այս եղանակով],

6. Սույն համաձայնագիրը փոխարինում է կողմերի միջեւ բոլոր նախորդ համաձայնագրերը [Վեճին վերաբերող բոլոր հարցերի առնչությամբ]՝ բացառությամբ Հաշտարարության դիմելու վերաբերյալ համաձայնագրի՝ շարունակական ուժ ունեցող այն պայմանների, որոնք ներառում են հաշտարարության գործընթացի գաղտնիությունը, Կողմերի՝ Հաշտարարին վկայություն տալու համար չկանչելու պարտավորությունը, ինչպես նաև Հաշտարարի պատասխանատվությունը⁶:

7. Սույն համաձայնագրից որևէ վեճ ծագելու դեպքում Կողմերը կփորձեն այն լուծել հաշտարարությամբ՝ նախքան վեճերի լուծման որևէ այլ միջոցի դիմելը: Նման հաշտարարություն նախաձեռնելու համար Կողմը պետք է գրավոր ծանուցի Հաշտարարին: Որքանով հնարավոր է, Հաշտարարության դիմելու վերաբերյալ համաձայնագրի պայմանները կտարածվեն այդպիսի հետագա ցանկացած հաշտարարության գործընթացի վրա: Եթե Հաշտարարին ծանուցելու պահից [28] օրվա ընթացքում նման վեճի՝ իրավաբանորեն պարտադիր կարգավորմանը հնարավոր չի լինում հասնել, ապա ցանկացած կողմ կարող է [նախաձեռնել

⁶ Անհրաժեշտ է միայն, եթե նախկինում եղել են այլ համաձայնագրեր:

դատական գործընթաց/վեճը հանձնել արբիտրաժին]:

8. Կողմերը գաղտնի կպահեն եւ որեւէ երկրորդական կամ քողարկված նպատակի համար չեն օգտագործի սույն համաձայնագրի պայմանները՝ բացառությամբ այն դեպքերի, երբ դա անհրաժեշտ է դրա որեւէ պայման իրականացնելու եւ կատարելու համար, կամ եթե Կողմերը գրավոր այլ համաձայնության են եկել:

9. Սույն համաձայնագիրը կարգավորվում, մեկնաբանվում եւ ուժի մեջ է մտնում [անդամ պետության] օրենսդրությանը համապատասխան: [Անդամ պետության] դատարանները բացառիկ իրավագործություն ունեն որոշելու ցանկացած հայց, վեճ կամ տարաձայնություն, որը կարող է ծագել սույն համաձայնագրից կամ կապված է դրա հետ⁷:

Ստորագրված է

.....

կողմից եւ անունից⁸.....

.....

կողմից եւ անունից⁹.....

⁷ Սովորաբար անհրաժեշտ չէ այն դեպքում, երբ կողմերը գտնվում են նույն երկրում, եւ համաձայնագրի առարկան վերաբերում է մեկ երկրի:

⁸ Անհրաժեշտ չէ, եթե ստորագրող կողմն անհատ է:

⁹ Անհրաժեշտ չէ, եթե ստորագրող կողմն անհատ է:

Հաշտարարության հետ կապված՝ հետադարձ կապի միջոցով արձագանքների համար օրինակելի հարցաշար

Հարգելի հաճախորդ,

Այս հարցաշարը մշակվել է մեզ օգնելու համար, որ գնահատենք մեր հաշտարարական ծառայությունների արդյունավետությունը: Մենք ուզում ենք լսել ձեր տեսակետները եւ շատ բարձր ենք գնահատում, որ օգնում եք մեզ՝ պատասխանելով ստորեւ տրված հարցերին: Բոլոր պատասխանները գաղտնի են, եւ ձեր պատասխանները կօգնեն մեզ բարելավել ծառայությունը մեր բոլոր հաճախորդների համար:

1. Ո՞րն է եղել ձեր դերը այս գործում:

- [Հայցվոր]. ես հայց եմ ներկայացրել դատարան
- [Պատասխանող]. հայցը ներկայացվել է իմ դեմ
- Իրավախորհրդատու [հայցվորի] համար
- Իրավախորհրդատու [պատասխանողի] համար
- Այլ (խնդրում ենք հստակեցնել)՝

2. Ինչպե՞ս եք իմացել հաշտարարական ծառայության մասին:

- Իմ իրավախորհրդատուից
- Դատավորից կամ դատարանի անձնակազմից
- Վեճի մյուս կողմից
- Թռուցիկից կամ պաստառից
- Իրավաբանական խորհրդատվության կենտրոնից
- Հեռուստատեսության, ռադիոյի կամ սոցիալական ցանցերի գովազդներից
- Ընկերոջից կամ բարեկամից
- Այլ (խնդրում ենք հստակեցնել)՝

3. Որքանո՞վ եք գոհ կամ դժգոհ հաշտարարի/հաշտարարական ծառայության հետ ձեր շփման հետևյալ ասպեկտներից:

	Շատ գոհ եմ	Գոհ եմ	Ո՛չ գոհ եմ, ո՛չ դժգոհ	Դժգոհ եմ	Շատ դժգոհ եմ
Ծառայության վերաբերյալ ստացված գրավոր տեղեկություններ					
Որքանո՞վ էր հեշտ ծառայության հետ կապ հաստատելը					
Բացատրությունը, թե ինչպես ծառայությունը կարող էր ինձ օգնել					
Հաշտարարի օգտակարությունը հաշտարարությունը կազմակերպելիս					

4. Որքանո՞վ եք գոհ հաշտարարության հետևյալ ասպեկտներից:

	Շատ գոհ եմ	Գոհ եմ	Ո՛չ գոհ եմ, ո՛չ դժգոհ	Դժգոհ եմ	Շատ դժգոհ եմ
Մասնակցելու եւ ձեր տեսակետներն արտահայտելու ձեր հնարավորությունը					
Հաշտարարության համար նախատեսված ժամանակը					
Հաշտարարի պրոֆեսիոնալիզմը					
Հաշտարարության համար հատկացվող օբյեկտները					

5. Գործը լուծվել է հաշտարարությամբ:

- Այո, հասել ենք լիարժեք լուծման
- Ոչ, գործը չի լուծվել
- Մասնակի. լուծվել են որոշ հարցեր

6. Դժվարությունների հանդիպել էք ձեր հաշտարարությամբ կարգավորումը իրագործելու հետ կապված:

- Այո
- Ոչ
- Չգիտեմ (կամ դեռ չի կատարվել)

7. Պատրաստ եք կրկին օգտվել հաշտարարությունից:

- Այո
- Ոչ
- Չգիտեմ

8. Ունե՞ք այլ դիտողություններ հաշտարարության ծառայության վերաբերյալ:

.....
.....

9. Մեզ կօգնի մի քանի լրացուցիչ տեղեկություններ իմանալը ձեր մասին՝ բազմազանության մոնիթորինգի նպատակներով: Բոլոր տեղեկությունները գաղտնի են:

[Ներառեք հարցեր՝ ըստ անհրաժեշտության հաճախորդի սեռի, տարիքի, կրթական մակարդակի, էթնիկ պատկանելության եւ հաշմանդամության վերաբերյալ տեղեկություններ հավաքելու համար:]

10. Շնորհակալություն այս հարցումը լրացնելու համար: Ձեր տեսակետը շատ կարեւոր է մեզ համար: Արձագանքները կվերլուծվեն եւ կօգտագործվեն բոլոր ոլորտներում լավ գործելակերպեր խթանելու եւ մեր բոլոր հաճախորդների համար ծառայությունն ավելի լավը դարձնելու համար:

11.

Եվս մեկ անգամ շնորհակալություն այս հարցումը լրացնելու գործում ձեր աջակցության համար:

Օրինակելի պայմանագրի՝ հաշտարարության վերաբերյալ դրույթ

Կողմերը համաձայնում են, որ սույն պայմանագրից բխող կամ դրա հետ կապված ցանկացած վեճ, կոնֆլիկտ կամ հայց ներկայացվի հաշտարարության՝ փորձելու համար հաշտարարի օգնությամբ հասնել բարեկամական կարգավորման: Կողմերից յուրաքանչյուրը կարող է սկսել հաշտարարությունը՝ մյուս Կողմին հաշտարարության վերաբերյալ գրավոր դիմում-խնդրանք (Հաշտարարության վերաբերյալ դիմում-խնդրանք) ներկայացնելով՝ նշելով վեճի առարկան, պահանջվող բավարարումը եւ հաշտարարություն տրամադրողի կամ հաշտարարի վերաբերյալ առաջարկը:

Կողմերը համատեղ համաձայնության կգան ճանաչված հաշտարարություն տրամադրողի կամ հաշտարարի վերաբերյալ: Եթե Կողմերը Հաշտարարության վերաբերյալ դիմում-խնդրանքի ներկայացման պահից 15 օրվա ընթացքում չկարողանան համաձայնության գալ հաշտարարություն տրամադրողի կամ հաշտարարի վերաբերյալ, ապա ցանկացած Կողմ կարող է պահանջ ներկայացնել [անդամ պետության սահմանված հաշտարարություն տրամադրողին կամ հաշտարարության հարցերով ներկայացուցչական մարմին]՝ ճանաչված հաշտարար նշանակելու համար:

Հաշտարարությունը կանցկացվի գաղտնի եւ առանց կանխակալ վերաբերմունքի հիմունքներով, եւ յուրաքանչյուր Կողմ հավասար բաժնեմասերով կաջակցի հաշտարարության հետ կապված վճարների հարցում եւ կվճարի իր սեփական ծախսերի դիմաց:

Համաձայնեցված հաշտարարի կամ հաշտարարություն տրամադրողի կանոնները կլինեն հաշտարարության գործընթացի համար Հաշտարարության կիրառելի կանոնները:

Եթե վեճը չի կարգավորվել Հաշտարարության վերաբերյալ դիմում-խնդրանքը մյուս Կողմին ուղարկելուց հետո 90 օրվա ընթացքում կամ հաշտարարության ընթացքում Կողմերի միջև համաձայնեցված այլ ժամկետում, ապա վեճն ուղղորդվում է իրավասու դատարան²¹:

²¹ Դատարաններ ուղղորդելու վերաբերյալ դրույթին կարող է կիրառելիության դեպքում փոխարինել Առևտրային արբիտրաժի վերաբերյալ դրույթը

4 դեկտեմբերի, 2018թ.

ԱԱԵՀ(2018)23

**ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅԱՆ ԱՐՅՈՒՆԱՎԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ
(ԱԱԵՀ)**

**Հաշտարարության զարգացման գործիքակազմ
Հաշտարարության վերաբերյալ ԱԱԵՀ-ի ուղենիշների
կիրարկման ապահովում**

**Հաշտարարության հետ կապված գործունեության հիմնական
ցուցիչների բազային ցանց**

(Հաշտարարության վերաբերյալ վիճակագրական բազային տվյալներ)

հաշտարարություն տրամադրողների, միությունների, հաստատությունների եւ (կամ)
ֆեդերացիաների, անհատ հաշտարարների եւ Եվրոպայի խորհրդի անդամ պետությունների
օգտագործման համար

*2018 թվականի դեկտեմբերի 3-4-ին Ստրասբուրգում տեղի ունեցած ԱԱԵՀ-ի 31-րդ
լիազույնար նիստում ընդունված խմբագրությամբ*

Այս գործիքը մշակվել է՝ հաշվի առնելով Հաշտարարության վերաբերյալ ԱԱԵՀ-ի ուղենիշների 1-3-րդ կետերը (հասանելիություն, մատչելիություն եւ իրազեկվածություն):

Արդարադատության արդյունավետության եվրոպական հանձնաժողովի (ԱԱԵՀ) կողմից 2017 թվականին հաշտարարության վերաբերյալ անցկացված ուսումնասիրությամբ պարզվել է, որ Եվրոպայի խորհրդի անդամ պետությունների միջև առկա են էական տարբերություններ՝ գրառումները վարելու եւ հաշտարարական համակարգերի գործունեության առանցքային ցուցիչները չափելու հարցում: Որոշ անդամ պետություններում այդ վիճակագրական տվյալներն ազգային մակարդակում ընդհանրապես չեն հավաքվում:

Գործունեության առանցքային ցուցիչների վերաբերյալ միատարր գրառումների վարումն անդամ պետություններին օգնում է իրենց հաշտարարական համակարգերի մոնիթորինգի հարցում՝ այդպիսով ավելի լավ հնարավորություն ընձեռնելով առաջընթաց գրանցել ապագա քաղաքականության մշակման գործընթացում:

Հետեւաբար հաշտարարության հիմնական ցուցիչների այս բազային ցանցը նախատեսված է օգնելու բարելավել հաշտարարության համակարգերի գործունեության արդյունավետությունը չափելու հնարավորությունը եւ տարբեր անդամ պետությունների մասով հնարավորություն տալ կատարելու այդ համակարգերի արդյունավետության համեմատական վերլուծություն:

Ցանցի օգտագործման վերաբերյալ բացատրական նշում

Գործերի տեսակները եւ մյուս ցուցիչները կարող են հարմարեցվել՝ հաշվի առնելով ազգային օրենսդրությունը եւ պրակտիկան: Այնուամենայնիվ, Եվրոպայի խորհրդի տարբեր անդամ պետությունների միջև համեմատական վերլուծություն կատարելու համար ցանկայի է վիճակագրական տվյալները պահել այնպես, որ դա թույլ տա վեր հանել հիմնական ցուցիչները՝ համաձայն ստորեւ ներկայացված ցանցի:

Ցանցում ներկայացվում են միայն վիճակագրական բազային տվյալները: Հաշտարարություն տրամադրողները, միությունները, հաստատությունները եւ

(կամ) ֆեդերացիաները, անհատ հաշտարարները եւ անդամ պետությունները կարող են հավաքել եւ գնահատել գործունեության այլ ցուցիչներ արտացոլող տվյալներ, որոնք ողջամիտ եւ օգտակար են իրենց հատուկ նպատակների համար:

Հնարավորության դեպքում վիճակագրական տվյալների հավաքումը եւ գնահատումը պետք է իրականացվեն ավելի հաճախ, քան տարեկան մեկ անգամ:

Խորհուրդ է տրվում օգտագործել տեղեկատվական եւ էլեկտրոնային հաղորդակցության տեխնոլոգիաներ եւ մասնագիտացված ծրագրաշար՝ հաշտարարության վերաբերյալ վիճակագրական գրառումների վարման եւ դրանց վերլուծության գործընթացի արագացման եւ արդյունավետության բարձրացման համար:

Սմեն դեպքում վիճակագրական տվյալների հավաքումը եւ դրանց վերլուծությունը չպետք է հակասեն գաղտնիության սկզբունքին, որը հիմնարար է հաշտարարության մեջ:

1) Հաշտարարության գործընթացների քանակը

Քանակը	Վեճերը					
	Քաղաքացիական և առևտրային	Ընտանեկան	Քրեական	Վարչական	Աշխատանքային	Սպառողական
ա) Առնվազն մեկ կողմի կողմից հաշտարարության դիմելու դեպքերի կամ հաշտարարության պահանջների քանակը կամ դատարանների/այլ հաստատությունների / աշխատակիցների կողմից հաշտարարության ուղղորդումների քանակը	☐ Առկա չէ ☐ Գիրառելի չէ	☐ Առկա չէ ☐ Գիրառելի չէ	Չափահասներ ☐ Առկա չէ ☐ Գիրառելի չէ Անչափահասներ ☐ Առկա չէ ☐ Գիրառելի չէ Ընդամենը ☐ Առկա չէ ☐ Գիրառելի չէ	☐ Առկա չէ ☐ Գիրառելի չէ	☐ Առկա չէ ☐ Գիրառելի չէ	☐ Առկա չէ ☐ Գիրառելի չէ
բ) Հաշտարարության վերաբերյալ ծանոթացման բնույթ կրող տեղեկատվական նիստերի կամ հանդիպումների քանակը, որտեղ կողմերին տրամադրվել են հաշտարարության վերաբերյալ տեղեկություններ	☐ Առկա չէ ☐ Գիրառելի չէ	☐ Առկա չէ ☐ Գիրառելի չէ	Չափահասներ ☐ Առկա չէ ☐ Գիրառելի չէ Անչափահասներ ☐ Առկա չէ ☐ Գիրառելի չէ Ընդամենը ☐ Առկա չէ ☐ Գիրառելի չէ	☐ Առկա չէ ☐ Գիրառելի չէ	☐ Առկա չէ ☐ Գիրառելի չէ	☐ Առկա չէ ☐ Գիրառելի չէ
գ) Բոլոր կողմերի մասնակցությամբ հաշտարարության դեպքերի քանակը	☐ Առկա չէ ☐ Գիրառելի չէ	☐ Առկա չէ ☐ Գիրառելի չէ	Չափահասներ ☐ Առկա չէ ☐ Գիրառելի չէ Անչափահասներ ☐ Առկա չէ ☐ Գիրառելի չէ Ընդամենը ☐ Առկա չէ ☐ Գիրառելի չէ	☐ Առկա չէ ☐ Գիրառելի չէ	☐ Առկա չէ ☐ Գիրառելի չէ	☐ Առկա չէ ☐ Գիրառելի չէ
դ) Ամբողջությամբ կամ մասամբ կարգավորում			Չափահասներ ☐ Առկա չէ ☐ Գիրառելի չէ			

ստացած հաշտարարության դեպքերի քանակը	☐ Առկա չէ	☐ Առկա չէ	☐ Առկա չէ	☐ Առկա չէ	☐ Առկա չէ	☐ Առկա չէ
	☐ Գիրառելի չէ	☐ Գիրառելի չէ	☐ Առկա չէ ☐ Գիրառելի չէ Անչափահասներ ☐ Առկա չէ ☐ Գիրառելի չէ Ընդամենը ☐ Առկա չէ ☐ Գիրառելի չէ	☐ Գիրառելի չէ	☐ Գիրառելի չէ	☐ Գիրառելի չէ

2) Հաշտարարության վերաբերյալ դիմումների տեսակը 1(գ) եւ կարգավորումները՝ ըստ համապատասխան վեճերի

Քաղաքացիական եւ առեւտրային հարցերով վեճերի վերաբերյալ հաշտարարություն

Դիմելու եղանակը	x) Հաշտարարության գործընթացների քանակը	y) Հաշտարարությամբ մասամբ կամ ամբողջությամբ կարգավորված գործերի քանակը	Կարգավորման տոկոսը (y/x %)
ա) Պահանջվում է օրենքով որպես դատարանի դիմելու նախապայման	☐ Առկա չէ ☐ Գիրառելի չէ	☐ Առկա չէ ☐ Գիրառելի չէ	☐
բ) Դատարանին առնչվող, դատական վարույթի ընթացքում դատավորի կամ դատախազի կողմից ուղղորդված կամ կարգադրված	☐ Առկա չէ ☐ Գիրառելի չէ	☐ Առկա չէ ☐ Գիրառելի չէ	☐
գ) Կամավոր հաշտարարություն՝ վեճը ծագելուց հետո Հաշտարարության դիմելու վերաբերյալ համաձայնագրի համաձայն	☐ Առկա չէ ☐ Գիրառելի չէ	☐ Առկա չէ ☐ Գիրառելի չէ	☐
դ) Կամավոր հաշտարարություն պայմանագրի կետի համաձայն, որը ստորագրվել է մինչ վեճը ծագելը	☐ Առկա չէ ☐ Գիրառելի չէ	☐ Առկա չէ ☐ Գիրառելի չէ	☐
Ընդամենը	<i>հավասար է 1(գ)-ին</i>	<i>Հավասար է 1(դ)-ին</i>	☐

Ընտանեկան հարցերով վեճերի վերաբերյալ հաշտարարություն

Դիմելու եղանակը	x) Հաշտարարության գործընթացների քանակը	y) Հաշտարարության մասամբ կամ ամբողջությամբ կարգավորված գործերի քանակը	Կարգավորման տոկոսը (y/x %)
ա) Պահանջվում է օրենքով՝ որպես դատարան դիմելու նախապայման	☐ Առկա չէ ☐ Գիրառելի չէ	☐ Առկա չէ ☐ Գիրառելի չէ	☐
բ) Դատարանին առնչվող, դատական վարույթի ընթացքում դատավորի կամ դատախազի կողմից ուղղորդված կամ կարգադրված	☐ Առկա չէ ☐ Գիրառելի չէ	☐ Առկա չէ ☐ Գիրառելի չէ	☐
գ) Կամավոր հաշտարարություն՝ վեճը ծագելուց հետո Հաշտարարության դիմելու վերաբերյալ համաձայնագրի համաձայն	☐ Առկա չէ ☐ Գիրառելի չէ	☐ Առկա չէ ☐ Գիրառելի չէ	☐
դ) Կամավոր հաշտարարություն պայմանագրի կետի համաձայն, որը ստորագրվել է մինչ վեճը ծագելը	☐ Առկա չէ ☐ Գիրառելի չէ	☐ Առկա չէ ☐ Գիրառելի չէ	☐
Ընդամենը	☐ <i>հավասար է 1(q)-ին</i>	☐ <i>հավասար է 1(դ)-ին</i>	☐

Չափահասների հետ կապված քրեական հարցերով վեճերի վերաբերյալ հաշտարարություն

Դիմելու եղանակը	x) Հաշտարարության գործընթացների քանակը	y) Հաշտարարության մասամբ կամ ամբողջությամբ կարգավորված գործերի քանակը	Կարգավորման տոկոսը (y/x %)
ա) Պահանջվում է օրենքով՝ որպես դատարան դիմելու նախապայման	☐ Առկա չէ ☐ Գիրառելի չէ	☐ Առկա չէ ☐ Գիրառելի չէ	☐
բ) Դատարանին առնչվող, դատական վարույթի ընթացքում դատավորի կամ դատախազի կողմից ուղղորդված կամ կարգադրված	☐ Առկա չէ ☐ Գիրառելի չէ	☐ Առկա չէ ☐ Գիրառելի չէ	☐
գ) Կամավոր հաշտարարություն՝ վեճը ծագելուց հետո Հաշտարարության դիմելու վերաբերյալ համաձայնագրի համաձայն	☐ Առկա չէ ☐ Գիրառելի չէ	☐ Առկա չէ ☐ Գիրառելի չէ	☐
դ) Կամավոր հաշտարարություն պայմանագրի կետի համաձայն, որը ստորագրվել է մինչ վեճը ծագելը	☐ Առկա չէ ☐ Գիրառելի չէ	☐ Առկա չէ ☐ Գիրառելի չէ	☐
Ընդամենը	☐ <i>հավասար է 1(q)-ին</i>	☐ <i>հավասար է 1(դ)-ին</i>	☐

**Անչափահասների հետ կապված քրեական հարցերով վեճերի վերաբերյալ
հաշտարարություն**

Դիմելու եղանակը	x) Հաշտարարության գործընթացների քանակը	y) Հաշտարարությամբ մասամբ կամ ամբողջությամբ կարգավորված գործերի քանակը	Կարգավորման տոկոսը (y/x %)
ա) Պահանջվում է օրենքով՝ որպես դատարան դիմելու նախապայման	☐ Առկա չէ ☐ Գիրառելի չէ	☐ Առկա չէ ☐ Գիրառելի չէ	☐
բ) Դատարանին առնչվող, դատական վարույթի ընթացքում դատավորի կամ դատախազի կողմից ուղղորդված կամ կարգադրված	☐ Առկա չէ ☐ Գիրառելի չէ	☐ Առկա չէ ☐ Գիրառելի չէ	☐
գ) Կամավոր հաշտարարություն՝ վեճը ծագելուց հետո Հաշտարարության դիմելու վերաբերյալ համաձայնագրի համաձայն	☐ Առկա չէ ☐ Գիրառելի չէ	☐ Առկա չէ ☐ Գիրառելի չէ	☐
դ) Կամավոր հաշտարարություն պայմանագրի կետի համաձայն, որը ստորագրվել է մինչ վեճը ծագելը	☐ Առկա չէ ☐ Գիրառելի չէ	☐ Առկա չէ ☐ Գիրառելի չէ	☐
Ընդամենը	☐ <i>հավասար է 1(գ)-ին</i>	☐ <i>հավասար է 1(դ)-ին</i>	☐

Վարչական հարցերով վեճերի վերաբերյալ հաշտարարություն

Դիմելու եղանակը	x) Հաշտարարության գործընթացների քանակը	y) Հաշտարարությամբ մասամբ կամ ամբողջությամբ կարգավորված գործերի քանակը	Կարգավորման տոկոսը (y/x %)
ա) Պահանջվում է օրենքով՝ որպես դատարան դիմելու նախապայման	☐ Առկա չէ ☐ Կիրառելի չէ	☐ Առկա չէ ☐ Կիրառելի չէ	☐
բ) Դատարանին առնչվող, դատական վարույթի ընթացքում դատավորի կամ դատախազի կողմից ուղղորդված կամ կարգադրված	☐ Առկա չէ ☐ Կիրառելի չէ	☐ Առկա չէ ☐ Կիրառելի չէ	☐
գ) Կամավոր հաշտարարություն՝ վեճը ծագելուց հետո Հաշտարարության դիմելու վերաբերյալ համաձայնագրի համաձայն	☐ Առկա չէ ☐ Կիրառելի չէ	☐ Առկա չէ ☐ Կիրառելի չէ	☐
դ) Կամավոր հաշտարարություն պայմանագրի կետի համաձայն, որը ստորագրվել է մինչ վեճը ծագելը	☐ Առկա չէ ☐ Կիրառելի չէ	☐ Առկա չէ ☐ Կիրառելի չէ	☐
Ընդամենը	☐ <i>հավասար է 1(q)-ին</i>	☐ <i>հավասար է 1(դ)-ին</i>	☐

Աշխատանքային հարցերով վեճերի վերաբերյալ հաշտարարություն

Դիմելու եղանակը	x) Հաշտարարության գործընթացների քանակը	y) Հաշտարարությամբ մասամբ կամ ամբողջությամբ կարգավորված գործերի քանակը	Կարգավորման տոկոսը (y/x %)
ա) Պահանջվում է օրենքով՝ որպես դատարան դիմելու նախապայման	☐ Առկա չէ ☐ Կիրառելի չէ	☐ Առկա չէ ☐ Կիրառելի չէ	☐
բ) Դատարանին առնչվող, դատական վարույթի ընթացքում դատավորի կամ դատախազի կողմից ուղղորդված կամ կարգադրված	☐ Առկա չէ ☐ Կիրառելի չէ	☐ Առկա չէ ☐ Կիրառելի չէ	☐
գ) Կամավոր հաշտարարություն՝ վեճը ծագելուց հետո Հաշտարարության դիմելու վերաբերյալ համաձայնագրի ստորագրելով	☐ Առկա չէ ☐ Կիրառելի չէ	☐ Առկա չէ ☐ Կիրառելի չէ	☐
դ) Կամավոր հաշտարարություն՝ վեճը ծագելուց հետո Հաշտարարության դիմելու վերաբերյալ համաձայնագրի ստորագրելով	☐ Առկա չէ ☐ Կիրառելի չէ	☐ Առկա չէ ☐ Կիրառելի չէ	☐
Ընդամենը	☐ <i>հավասար է 1(q)-ին</i>	☐ <i>հավասար է 1(դ)-ին</i>	☐

Մպատողական հարցերով վեճերի վերաբերյալ հաշտարարություն

Դիմելու եղանակը	x) Հաշտարարության գործընթացների քանակը	y) Հաշտարարությամբ մասամբ կամ ամբողջությամբ կարգավորված գործերի քանակը	Կարգավորման տոկոսը (y/x %)
ա) Պահանջվում է օրենքով՝ որպես դատարան դիմելու նախապայման	<div style="text-align: center;">██████████</div> ☐ Առկա չէ ☐ Գիրառելի չէ	<div style="text-align: center;">██████████</div> ☐ Առկա չէ ☐ Գիրառելի չէ	<div style="text-align: center;">██████████</div>
բ) Դատարանին առնչվող, դատական վարույթի ընթացքում դատավորի կամ դատախազի կողմից ուղղորդված կամ կարգադրված	<div style="text-align: center;">██████████</div> ☐ Առկա չէ ☐ Գիրառելի չէ	<div style="text-align: center;">██████████</div> ☐ Առկա չէ ☐ Գիրառելի չէ	<div style="text-align: center;">██████████</div>
գ) Կամավոր հաշտարարություն՝ վեճը ծագելուց հետո Հաշտարարության դիմելու վերաբերյալ համաձայնագրի համաձայն	<div style="text-align: center;">██████████</div> ☐ Առկա չէ ☐ Գիրառելի չէ	<div style="text-align: center;">██████████</div> ☐ Առկա չէ ☐ Գիրառելի չէ	<div style="text-align: center;">██████████</div>
դ) Կամավոր հաշտարարություն պայմանագրի կետի համաձայն, որը ստորագրվել է մինչ վեճը ծագելը	<div style="text-align: center;">██████████</div> ☐ Առկա չէ ☐ Գիրառելի չէ	<div style="text-align: center;">██████████</div> ☐ Առկա չէ ☐ Գիրառելի չէ	<div style="text-align: center;">██████████</div>
Ընդամենը	<div style="text-align: center;">██████████</div> <i>հավասար է 1(q)-ին</i>	<div style="text-align: center;">██████████</div> <i>հավասար է 1(դ)-ին</i>	<div style="text-align: center;">██████████</div>

Ծանոթագրություն. Հաշտարարության գործընթացների յուրաքանչյուր խումբ կարող է բաժանվել ըստ կոնկրետ հարցերով վեճերի (օրինակ՝ վարձակալության, բանկային ռոտորի, ամուսնալուծության, հեռահաղորդակցության եւ այլնի), վեճերի արժեքի եւ (կամ) այլ համապատասխան պարամետրերի:

3) Հաշտարարության եւ առաջին ատյանի դատարանում դատական վարույթի միջեւ հավասարակշռված հարաբերակցություն՝ ըստ վեճերի (հաշվարկվում է անդամ պետությունների կողմից)

Վեճերը	x) Լիարժեք հաշտարարության գործընթացների քանակը (1q)	y) Առաջին ատյանի դատարաններում ընթացիկ գործերի քանակը	Հավասարակշռության հարաբերակցության տոկոսը (y/x %)
ա) Քաղաքացիական եւ առևտրային			
բ) Ընտանեկան			
գ) Վարչական			
դ) Աշխատանքային			
ե) Սպառողական			
զ) Քրեական	Չափահասներ Անչափահասներ	Չափահասներ Անչափահասներ	Չափահասներ Անչափահասներ

4) Հաշտարարների քանակը եւ որակավորումները¹

Որակավորումները	Որպես հաշտարարներ հավատարմագրված	Որպես հաշտարարներ գործող չհավատարմագրված մասնագետներ
ա) Փաստաբաններ եւ այլ իրավաբաններ	☐ Առկա չէ ☐ Կիրառելի չէ	☐ Առկա չէ ☐ Կիրառելի չէ
բ) Նոտարներ	☐ Առկա չէ ☐ Կիրառելի չէ	☐ Առկա չէ ☐ Կիրառելի չէ
գ) Հարկադիր կատարողներ/ծառայողներ	☐ Առկա չէ ☐ Կիրառելի չէ	☐ Առկա չէ ☐ Կիրառելի չէ
դ) Դատավորներ	☐ Առկա չէ ☐ Կիրառելի չէ	☐ Առկա չէ ☐ Կիրառելի չէ
ե) Հոգեբաններ	☐ Առկա չէ ☐ Կիրառելի չէ	☐ Առկա չէ ☐ Կիրառելի չէ
զ) Այլ ²	☐ Առկա չէ ☐ Կիրառելի չէ	☐ Առկա չէ ☐ Կիրառելի չէ
Ընդամենը		

¹ Խորհուրդ է տրվում, որ երկրի տարբեր քաղաքներում եւ տարածաշրջաններում հաշտարարների եւ հաշտարարություն տրամադրողների քանակի բաժանում կատարվի՝ ցանցի աշխատանքը մոնիթորինգի ենթարկելու համար:

² Խնդրում ենք հստակեցնել

5) Հաշտարարների մասնագիտացումը

Մասնագիտացում վեճերով	Հավատարմագրված հաշտարարների քանակը	Որպես հաշտարարներ գործող չհավատարմագրված մասնագետներ
ա) Քաղաքացիական եւ առեւտրային	☐ Առկա չէ ☐ Կիրառելի չէ	☐ Առկա չէ ☐ Կիրառելի չէ
բ) Ընտանեկան	☐ Առկա չէ ☐ Կիրառելի չէ	☐ Առկա չէ ☐ Կիրառելի չէ
գ) Վարչական	☐ Առկա չէ ☐ Կիրառելի չէ	☐ Առկա չէ ☐ Կիրառելի չէ
դ) Աշխատանքային	☐ Առկա չէ ☐ Կիրառելի չէ	☐ Առկա չէ ☐ Կիրառելի չէ
ե) Սպառողական	☐ Առկա չէ ☐ Կիրառելի չէ	☐ Առկա չէ ☐ Կիրառելի չէ
զ) Քրեական	Չափահասներ	Չափահասներ
	☐ Առկա չէ ☐ Կիրառելի չէ	☐ Առկա չէ ☐ Կիրառելի չէ
	Անչափահասներ	Անչափահասներ
	☐ Առկա չէ ☐ Կիրառելի չէ	☐ Առկա չէ ☐ Կիրառելի չէ

6) Հաշտարարություն տրամադրողների թիվը, կարգավիճակը եւ մասնագիտացումը

Կարգավիճակ	Մասնագիտացում վեճերով					
	Քաղաքացիական եւ առեւտրային	Ընտանեկան	Քրեական	Վարչական	Աշխատանքային	Սպառողական
ա) Մասնավոր			Չափահասներ			
			☐ Առկա չէ ☐ Կիրառելի չէ			
			Անչափահասներ			
	☐ Առկա չէ ☐ Կիրառելի չէ	☐ Առկա չէ ☐ Կիրառելի չէ	☐ Առկա չէ ☐ Կիրառելի չէ	☐ Առկա չէ ☐ Կիրառելի չէ	☐ Առկա չէ ☐ Կիրառելի չէ	☐ Առկա չէ ☐ Կիրառելի չէ
			Ընդամենը			
			☐ Առկա չէ ☐ Կիրառելի չէ			
			Չափահասներ			

Կարգավիճակ	Մասնագիտացում վեճերով					
	Քաղաքացիական եւ անետրային	Ընտանեկան	Քրեական	Վարչական	Աշխատանքային	Սպառողական
բ) Դատարանին առնչվող	<p>Առկա չէ</p> <p>Կիրառելի չէ</p>	<p>Առկա չէ</p> <p>Կիրառելի չէ</p>	<p>Առկա չէ</p> <p>Կիրառելի չէ</p> <p>Անչափահասներ</p> <p>Առկա չէ</p> <p>Կիրառելի չէ</p> <p>Ընդամենը</p> <p>Առկա չէ</p> <p>Կիրառելի չէ</p>	<p>Առկա չէ</p> <p>Կիրառելի չէ</p>	<p>Առկա չէ</p> <p>Կիրառելի չէ</p>	<p>Առկա չէ</p> <p>Կիրառելի չէ</p>
գ) Անետրային պալատներ	<p>Առկա չէ</p> <p>Կիրառելի չէ</p>	<p>Առկա չէ</p> <p>Կիրառելի չէ</p>	<p>Չափահասներ</p> <p>Առկա չէ</p> <p>Կիրառելի չէ</p> <p>Անչափահասներ</p> <p>Առկա չէ</p> <p>Կիրառելի չէ</p> <p>Ընդամենը</p> <p>Առկա չէ</p> <p>Կիրառելի չէ</p>	<p>Առկա չէ</p> <p>Կիրառելի չէ</p>	<p>Առկա չէ</p> <p>Կիրառելի չէ</p>	<p>Առկա չէ</p> <p>Կիրառելի չէ</p>
դ) Փաստաբանների միություններ	<p>Առկա չէ</p> <p>Կիրառելի չէ</p>	<p>Առկա չէ</p> <p>Կիրառելի չէ</p>	<p>Չափահասներ</p> <p>Առկա չէ</p> <p>Կիրառելի չէ</p> <p>Անչափահասներ</p> <p>Առկա չէ</p> <p>Կիրառելի չէ</p> <p>Ընդամենը</p> <p>Առկա չէ</p> <p>Կիրառելի չէ</p>	<p>Առկա չէ</p> <p>Կիրառելի չէ</p>	<p>Առկա չէ</p> <p>Կիրառելի չէ</p>	<p>Առկա չէ</p> <p>Կիրառելի չէ</p>
ե) Պետություն կամ			<p>Չափահասներ</p>			

Կարգավիճակ	Մասնագիտացում վեճերով					
	Քաղաքացիական եւ ատուտրային	Ընտանեկան	Քրեական	Վարչական	Աշխատանքային	Սպառողական
համայնքապետարաններ			☐ Առկա չէ ☐ Կիրառելի չէ Անչափահասներ ☐ Առկա չէ ☐ Կիրառելի չէ ☐ Առկա չէ ☐ Կիրառելի չէ Ընդամենը ☐ Առկա չէ ☐ Կիրառելի չէ			
դ) Այլ ³	☐ Առկա չէ ☐ Կիրառելի չէ	☐ Առկա չէ ☐ Կիրառելի չէ	Չափահասներ ☐ Առկա չէ ☐ Կիրառելի չէ Անչափահասներ ☐ Առկա չէ ☐ Կիրառելի չէ Ընդամենը ☐ Առկա չէ ☐ Կիրառելի չէ	☐ Առկա չէ ☐ Կիրառելի չէ	☐ Առկա չէ ☐ Կիրառելի չէ	☐ Առկա չէ ☐ Կիրառելի չէ
Ընդամենը			Չափահասներ ☐ Առկա չէ ☐ Կիրառելի չէ Անչափահասներ ☐ Առկա չէ ☐ Կիրառելի չէ Ընդամենը ☐ Առկա չէ ☐ Կիրառելի չէ			

³ Խնդրում ենք հստակեցնել

27 հունիսի, 2018թ.

ԱԱԵՀ(2018)7

**ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅԱՆ ԱՐՔՈՒՆԱՎԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ
(ԱԱԵՀ)**

**Հաշտարարության զարգացման գործիքակազմ
Հաշտարարության վերաբերյալ ԱԱԵՀ-ի ուղենիշների
կիրարկման ապահովում**

Հաշտարարության վերաբերյալ հաճախ տրվող հարցեր. Ուղեցույց՝ դատավորների, դատարանի անձնակազմի ոչ դատավոր անդամների, հաշտարարների, հաշտարարական ծառայությունների, իրավական ոլորտի և այլ մասնագետների, ինչպես նաև հաշտարարության շահագրգիռ կողմերի և հաշտարարությունից օգտվողների համար

Երկու տասնամյակ է, ինչ Եվրոպայի խորհուրդն ընդունել է մի շարք իրավական փաստաթղթեր, որոնք ուղղված են քաղաքացիական, ընտանեկան, քրեական եւ վարչական հարցերով՝ հաշտարարության եւ վեճերի այլընտրանքային լուծման (ՎԱԼ) այլ ձևերի զարգացմանը, եւ մեկ տասնամյակ է, ինչ Ուղենիշները² ներդրվել են:

Գրեթե երկու տասնամյակ է, ինչ անդամ պետությունների մեծ մասն իր ազգային օրենսդրության մեջ ներդնում է դրույթներ, որոնք ուղղված են քաղաքացիական հարցերով հաշտարարության ուղղորդման զարգացմանը: Ուստի այժմ կարելի է հաստատել, որ հաշտարարության ուղղորդումը քաղաքացիական գործերով դատավորի կարեւոր դերերից մեկն է:

Այնուամենայնիվ, հաշվի առնելով բոլոր անդամ պետություններին՝ հաշտարարության ներգրավման հարցում առաջընթացը ցածր է, հաշտարարության ուղղորդվող գործերի քանակը գրեթե աննկատ է՝ տատանվելով քաղաքացիական գործերով դատարանների բոլոր գործերի 0,1% եւ 1% միջակայքում:

Այս իրավիճակից հիմնական տուժողներն այն կողմերն են, որոնք բախվում են դատական գործընթացների, մասնավորապես այն անձինք եւ կորպորացիաները, որոնց համար, ամենայն հավանականությամբ, առավել ձեռնտու է հաշտարարությունը: Շատ դեպքերում նրանք որպես դատական նիստի այլընտրանք չունեն հաշտարարության մատչելիության հնարավորություն պարզապես այն պատճառով, որ հաշտարարությունը դատավորի կողմից չի նշվում, ներկայացվում եւ առաջարկվում նրանց դատական վարույթի տարբեր փուլերում: Հաշտարարության վերաբերյալ նման լուրջություն կա նաեւ նրանց իրավաբանների

¹ Ընտանեկան հարցերով հաշտարարության վերաբերյալ թիվ (98) 1 առաջարկություն, Քրեական գործերով հաշտարարության վերաբերյալ (99) 19 առաջարկություն, Վարչական մարմինների եւ մասնավոր անձանց միջեւ վեճերի լուծման այլընտրանքային տարբերակների վերաբերյալ թիվ (2001) 9 առաջարկություն եւ Քաղաքացիական գործերով հաշտարարության վերաբերյալ թիվ (2002) 10 առաջարկություն:

² ԱԱԵՀ-ի ուղենիշներ՝ քրեական գործերով հաշտարարության վերաբերյալ (ԱԱԵՀ(2007)13), ընտանեկան եւ քաղաքացիական գործերով հաշտարարության վերաբերյալ (ԱԱԵՀ(2007)14) եւ վարչական մարմինների եւ մասնավոր անձանց միջեւ վեճերի լուծման այլընտրանքային տարբերակների վերաբերյալ (ԱԱԵՀ(2007)15):

կողմից:

Քաղաքացիական հարցերով դատական հաշտարարության արդյունավետ զարգացումը պահանջում է, որ դրա իրականացման մեջ շահագրգիռ բոլոր անձինք որդեգրեն ամբողջական, համակարգային եւ պրագմատիկ մոտեցում: Այս մոտեցումը հետեւում է ԱԱԵՀ-ի ուղենիշներում պարունակվող շատ կոնկրետ առաջարկություններին: Սակայն անդամ պետություններն այս ոլորտում իրական առաջընթաց կունենան միայն այն դեպքում, երբ նրանք ունենան քաղաքական կամք՝ խթանելու դատական հաշտարարության զարգացումը:

Այս ուղեցույցը կարող է օգտագործվել այս համատեքստում որպես դատարաններին եւ դատարանի անձնակազմի ոչ դատավոր անդամներին հնարավոր օժանդակություն եւ որպես լրացում՝ դատական կարգով հաշտարարության ուղղորդելու ինչպես նախնական, այնպես էլ շարունակական իրազեկման ու վերապատրաստման համար եւ որպես դատական հաշտարար հանդես գալու գործընթացում: Որպեսզի հաշտարարությունը դառնա արդյունավետ գործընթաց, այդպիսի վերապատրաստումը պետք է պարտադիր լինի: Նույնը պետք է կիրառվի իրավական ոլորտի մյուս մասնագետների նկատմամբ: Այս ուղեցույցը կարող է նաեւ օգտագործվել օգնելու համար բոլոր կողմերին, որոնք ներգրավված են դատական իշխանության, փաստաբանների, իրավաբանական մասնագիտական այլ համայնքների, հաշտարարական միությունների եւ հաշտարարական ծառայությունների միջեւ անհրաժեշտ համագործակցության մեջ, դատարանում փորձնական հաշտարարական պրակտիկա իրականացնելիս (ինչպես օրինակ՝ հաշտարարության տեղեկատվական կենտրոններ): Նման փորձնական պրակտիկան կարող է կարելուր դեր ունենալ դատարանների եւ դատարանի անձնակազմի ոչ դատավոր անդամների կողմից հաշտարարության ուղղորդելու գործընթացի հետագա հետեւողականության ամրապնդման գործում:

Այս ուղեցույցը հետեւում է Եվրոպայի խորհրդի վերոհիշյալ իրավական փաստաթղթերի հիմնական ոլորտներին՝ հատուկ շեշտադրում կատարելով քաղաքացիական եւ ընտանեկան հարցերով վեճերին: Հետեւաբար Հաճախակի տրվող հարցերը (ՀՏՀ) սահմանափակ են, բայց որպես մոդել կարող են հետագայում մշակվել առանձին անդամ պետությունների կողմից եւ համապատասխանեցվել

ըստ ազգային առանձնահատկությունների, օրինակ՝ ծախսերի եւ իրավաբանական օգնության հարցերում (ՀՏՀ9) կամ հավատարմագրված հաշտարարների պաշտոնական գրանցամատյանների կամ ցուցակների հարցերում (ՀՏՀ10):

Այս գործիքը մշակվել է՝ հաշվի առնելով Հաշտարարության վերաբերյալ ԱԱԵՀ-ի ուղենիշների 3-րդ կետը՝ իրազեկվածությունը:

1. Ի՞նչ է հաշտարարությունը

Հաշտարարությունը հիմնականում մտքերի ուղղորդում է: Դա այլ կերպ մտածելու եւ վարվելու միջոց է՝ վեճի նկատմամբ ցուցաբերելով մարդասիրական վերաբերմունք: Վեճերը կյանքի պարբերական բնույթ կրող երեւույթ են եւ կարող են ունենալ լավ կամ վատ հետեւանքներ՝ կախված դրանց լուծման եղանակից:

Ավելի տեխնիկական մակարդակում հաշտարարությունը ցանկացած տեսակի վեճերի լուծման կամ նույնիսկ կանխարգելման միջոց է: Երրորդ կողմը, տվյալ դեպքում հաշտարարը, երկու հիմնական խնդիր ունի. մի կողմից՝ վերականգնել, պահպանել եւ բարելավել երկխոսությունը կողմերի միջեւ, եւ մյուս կողմից՝ օգնել կողմերին գտնել իրենց լուծումը՝ ելնելով իրենց սեփական շահերից:

Չնայած Ընդհանուր տեղեկություններում նշված իրավական փաստաթղթերում կան հաշտարարության սահմանումներ՝ հետեւյալ ամբողջական եւ օգտակար սահմանումը վերցված է Եվրոպական միության հաշտարարության վերաբերյալ հրահանգից³.

«Հաշտարարությունը», ինչպես էլ այն անվանվի կամ նշվի, համակարգված գործընթաց է, որի միջոցով վեճի երկու կամ ավելի կողմեր փորձում են իրենց սեփական նախաձեռնությամբ եւ կամավոր կերպով խնդրո առարկա վեճի կարգավորման շուրջ հաշտարարի աջակցությամբ հասնել համաձայնության: Այս գործընթացը կարող են սկսել կողմերը, կամ դատարանը կարող է կողմերին առաջարկել կամ նրանցից պահանջել դիմել հաշտարարության, կամ այն կարող է նախատեսված լինել անդամ պետության օրենսդրությամբ: Հաշտարարության գործընթացում ներգրավվում է խնդրո առարկա վեճին առնչվող որեւէ դատական

³ «Քաղաքացիական եւ առեւտրային գործերով հաշտարարության որոշ հայեցակետերի մասին» Եվրոպական պառլամենտի եւ Խորհրդի 2008 թվականի մայիսի 21-ի 2008/52/ԵՀ հրահանգ:

վարույթի հետ առնչություն չունեցող դատավոր: Այն բացառում է խնդրո առարկա վեճին առնչվող դատական վարույթի ընթացքում վեճը լուծելու իրավասությամբ օժտված դատարանի կամ դատավորի կողմից կատարվող ցանկացած փորձ:

Հաշտարարության հիմնական նպատակներն են օգնել կողմերին. ա) երկխոսություն հաստատել միմյանց միջեւ, եւ բ) ինքնուրույն լուծում գտնել՝ ելնելով իրենց ընդհանուր շահերից:

2. Որո՞նք են հաշտարարության առավելությունները

Դատական վեճի կողմերի համար

- Հաշտարարության ամբողջական (գլոբալ) մոտեցումը հնարավորություն է տալիս ընդգրկելու կոնֆլիկտի բոլոր ասպեկտները, ինչպես դատական տարրերը (հայցի առարկան), այնպես էլ ոչ դատական կամ ոչ իրավական տարրերը, ինչպիսիք են կողմերի հույզերը, կարիքները, արժեքները եւ շահերը.

- Հաշտարարության կողմերի լիազորությունները նրանց թույլ են տալիս մշակել վեճի իրենց լուծումը՝ ելնելով իրենց առանձնահատուկ շահերից եւ կարիքներից (հարմարեցված մոտեցում).

- Հաշտարարության շահավետ ռազմավարությամբ վերացվում է պարտված կողմի՝ վճռից հետո բողոքարկման, նոր վարույթի կամ այլ միջոցներով ինչ-որ վրեժխնդրության ցանկությունը.

- Կողմերի ազատությունը նրանց տալիս է լուծման գործընթացը (լուծման միջոցները, դրա մոտեցումը, երրորդ կողմը եւ այլն), ինչպես նաեւ բովանդակությունն ընտրելու ազատություն՝ ըստ իրենց շահերի.

- Հաշտության գործընթացում ապագան հաշվի առնելու հնարավորությունը կողմերին թույլ է տալիս մշակել երեւակայական լուծումներ՝ հետագա կոնֆլիկտների զարգացումը կանխելու համար.

- Գործընթացը սահմանափակելը կամ ընդհատելը կողմերին հնարավորություն է տալիս անհրաժեշտության դեպքում կառավարելու իրենց

Ժամանակը եւ ծախսերը.

- Հաշտարարության խաղաղ գործընթացը եւ ստեղծագործական լուծումների օգտագործումը կողմերին թույլ են տալիս չզցել իրենց հեղինակությունը եւ պահպանել կառուցողական աշխատանքային հարաբերություններ (ինչպես ընտանեկան, այնպես էլ առեւտրային հարցերում).

- Գործընթացի ճկունությունը, արդյունավետությունն ու ստեղծագործականությունն իրական են, քանի որ կողմերն ազատ են բանակցելու հաշտարարության ընթացքի եւ բովանդակության շուրջ (ի տարբերություն դատական գործընթացների, երբ կանոններն ամրագրված են օրենքով եւ հետեւաբար անփոփոխ են, եւ որոնց դեպքում ո՛չ դատավորը, ո՛չ կողմերը չեն կարող դուրս գալ հայցի առարկայի շրջանակից):

- Մասնավորապես բաժանման, ամուսնալուծության եւ մասնավոր իրավունքի մաս կազմող ընտանեկան այլ հարցերի շուրջ վեճերին վերաբերող հաշտարարությունը կողմերին օգնում է համաձայնություններ ձեռք բերել, որոնք առաջնահերթություն են տալիս ներգրավված բոլոր երեխաների կարիքներին եւ լավագույն շահերին:

- Ընտանեկան հարցերով հաշտարարությունը կարող է օգնել տեսակավորել առկա տարբերակները, այն է՝ երեխաների վերաբերյալ պայմանավորվածությունների, երեխաներին պահելու հետ կապված վճարներին առնչվող հարցերում եւ գույքն ու դրամական միջոցները, այդ թվում՝ խնայողությունները, համատեղ պարտքերը, կենսաթոշակները եւ գրավի հետ կապված պարտավորությունները բաժանելու եղանակն ընտրելիս:

Դատավորների համար

- Համապատասխան գործերը հաշտարարության ուղղորդելու հնարավորությունը կարող է բարելավել դատական համակարգի ընդհանուր արդյունավետությունը, քանի որ ինչքան շատ գործեր լուծվեն հաշտարարությամբ, այնքան ավելի շատ ժամանակ կազատվի դատական իշխանության համար,

որպեսզի այն կարողանա վարել մնացած գործերը եւ վճիռներ կայացնել դրանց վերաբերյալ.

- Հաշտարարության ուղղորդումը վերջ կտա վեճին որպես ամբողջություն (որը վերացնում է պարտվող կողմի՝ բողոքարկման կամ այլ դատական հայց ներկայացնելու միջոցով վրեժխնդրության գայթակղությունը).

- Հաշտարարության ուղղորդումը դատավորին թույլ է տալիս ժամանակ հատկացնել իր մյուս գործերին, քանի որ հաշտարարության դեպքերի մեծ մասը կարող է հաջողություն ունենալ.

- Նույնիսկ մնացած գործերի համար հաշտարարությունը որոշ չափով կնվազեցնի տարաձայնությունները եւ կհանգստացնի կողմերին, որպեսզի հետագա վարույթները զգալիորեն կրճատվեն.

- Հաշտարարության ուղղորդումը կողմերին հնարավորություն է տալիս ժամանակին եւ արդյունավետորեն լուծելու իրենց վեճերը՝ դրանով իսկ նպաստելով արդարադատության համակարգի դրական վարկանիշին:

Իրավաբանների համար

- Հաշտարարության գործընթացի հաջողության բարձր մակարդակը բարձրացնում է իրավաբանական գրասենյակի վստահելիությունն ու համբավը.

- Գործընթացի արագությունն իրավաբանական գրասենյակին ավելի շատ ժամանակ է տալիս այլ գործունեության համար.

- Իրավաբանական գրասենյակի կողմից ձեռք բերված հաջողության ինտենսիվությունը նպաստում է հաճախորդների հավատարմության բարձրացմանը.

- Այս ամենն օգնում է իրավաբանական գրասենյակի շահութաբերությանը՝ հաշվի առնելով կարգավորման հասնելու արագությունը, հաճախորդի գոհունակությունը կարգավորման արդյունքից եւ հաճախորդի ազատ ժամանակը:

3. Ո՞ր իրավիճակներն են առավել տեղին հաշտարարության համար

Հաշտարարությունը հնարավոր է քաղաքացիական, առևտրային, ընտանեկան եւ սոցիալական հարցերով՝ բացառությամբ ՀՏՀ4-ում նշված դեպքերի:

Բացի գործի հիմքում ընկած հայցի իրավական շրջանակից, պետք է հաշվի առնել հետևյալ չափորոշիչները.

- Այն դեպքում, երբ կողմերն ունեն իրավական հարաբերություններ (օրինակ՝ ընտանեկան վեճեր, վարձակալության հետ կապված կոնֆլիկտներ, համասեփականության հետ կապված խնդիրներ, գործընկերություն, բաժնետերեր, բացառիկ ներկայացուցչություն, ֆրանչայզինգ ու այլ առևտրային պայմանագրեր եւ այլն) կամ երկարատեւ հարաբերությունների որեւէ այլ տեսակ (օրինակ՝ ընտանիք, աշխատանք, հարեւաններ, գործընկերներ, միության անդամներ եւ այլն):

- Դատական գործընթացը կլուծի միայն վեճի մի մասը, քանի որ այն կարող է թաքցնել հիմքում ընկած ավելի կարեւոր վեճ կամ խնդիր:

- Վեճը պարունակում է ուժեղ հուզական խնդիրներ:

- Երբ առկա են համընկնող կամ փոխլրացնող տնտեսական շահեր, որոնք կողմերին հնարավորություն են տալիս վերասահմանելու իրենց հարաբերությունները եւ գործունեությունը կամ հաստատելու իրենց միջեւ նոր համագործակցություն:

- Երկու կողմերի շահերից է բխում շուտափույթ կարգավորումը, քան ձգձգվող դատական կամ արբիտրաժային վարույթը, հայցադիմումի արժեքը եւ լուծման տեւողությունը համաչափ չեն վիճարկվող շահերին:

- Խնդիրները չափազանց բարդ բնույթի են: Դրանք վերաբերում են մի քանի պահանջների կամ մի քանի անձանց կամ սուբյեկտների (մի քանի անձինք պատասխանատվություն են կրում, ապահովագրություն, խմբի այլ ընկերություն, գործընկեր, լիցենզառու եւ այլն):

- Վեճն ընդգրկում է մի քանի երկիր:

- Կողմերը ձգտում են գաղտնիության:

4. Ե՞րբ է հաշտարարությունը ոչ տեղին

- Երբ կողմերն արդեն բանակցում են գոհացուցիչ ձեւով, եւ երրորդ անձի ներկայությունն անհրաժեշտ չէ.
- Երբ դատական պրակտիկայի համար անհրաժեշտ է իրավական նախադեպ.
- Երբ դատական կարգով հաշտեցումն իրագործելի է, ողջամիտ արժեքի սահմաններում է եւ արագ, եւ երբ արժեքը նվազագույնն է.
- Երբ փաստերը չեն վիճարկվում, եւ այդպիսով հնարավոր է արագ կամ ողջամիտ արժեքի սահմաններում ստանալ դատարանի որոշում կամ արբիտրաժային դատարանի վճիռ.
- Երբ բոլոր կողմերը ցանկանում են պայքարել դատավարության միջոցով.
- Ցանկացած կոնկրետ կողմի համար անհատական կարիքի դեպքում՝ կանոնադրական պաշտպանություն ստանալու համար.
- Որոշ դեպքերում, երբ կողմերի միջեւ առկա է ուժերի լուրջ անհավասարակշռություն.
- Բռնության մերժման կամ կրկնվող բռնության դեպքում.
- Կողմերից մեկի կողմից չարաշահող ընթացակարգերի (հաստատված անբարեխղճություն) կամ որոշ հանգամանքներում ընտանեկան բռնության դեպքում.
- Մի կողմի անգործունակության դեպքում (բացառությամբ այն դեպքերի, երբ նա ունի օրինական խնամակալ, որն իրեն ներկայացնում է գործընթացում).
- Ընտանեկան վեճերում՝ անհրաժեշտության դեպքում երեխաների պաշտպանության նպատակով:

5. Ի՞նչ երաշխիք է առաջարկվում հաշտարարությամբ

Հաշտարարությունը կողմերին, նրանց պաշտպաններին եւ դատավորին առաջարկում է մի քանի մակարդակների երաշխիքներ.

Հաշտարարի անձի վերաբերյալ. պաշտոնապես գրանցված, երդում տված հաշտարար կամ հավատարմագրված հաշտարար (վերադաս մարմնի կողմից վավերացված) կամ օրենքով որպես հաշտարար գործելու թույլտվություն ստացած՝ լավ վերապատրաստում անցած այլ պրոֆեսիոնալ անձինք ընտրվել են կոնֆլիկտների կառավարման ոլորտում իրենց մասնագիտական որակավորման, փորձի, մասնագիտացման, կրթության եւ էթիկայի կանոններին հետեւելու հիման վրա:

Ինչ վերաբերում է գործընթացին, հաշտարարությունը կարգավորվում է հիմնարար սկզբունքներով, որոնք սովորաբար արտացոլվում են ազգային օրենսդրությունում, միությունների կանոնադրություններում կամ վարքագծի կանոնագրքերում:

Դրանք հաճախ նշվում են հաշտարարության նախնական համաձայնագրում.

- Մարդկային գործոն. հաշտարարության հիմքում մարդն է, որի նպատակը երկխոսության վերականգնումն է եւ վեճի հետեւանքով առաջացած բոլոր տեսակի տառապանքները եւ բոլոր տեսակի նստվածքները նվազեցնելու կամ մեղմելու արդյունքը.

- Հաշտարարի բազմակողմանիությունն ու կարեկցանքը. վերջինս պարտավորվում է արդար կերպով ծառայել կողմերին՝ առանց նրանց միջեւ անբարենպաստ տարբերակումների. նա պատասխանատու է գործընթացի սահուն ղեկավարման համար.

- Ազատություն եւ ինքնավարություն. կողմերն ազատ են ընդունելու գործընթացը կամ հրաժարվելու գործընթացին միանալուց, որից կարող են դուրս գալ ցանկացած պահի. հաշտարարն ազատ է սկսելու, շարունակելու կամ կասեցնելու գործընթացը կամ անհրաժեշտության դեպքում դադարեցնելու այն.

- Պատասխանատվություն. կողմերը պարտավոր են բարեխղճորեն մուտք գործել գործընթաց, հարգալից վերաբերմունք ցուցաբերել եւ գործել թափանցիկ,

ինչպես նաև հարգել գաղտնիությունը: Հաշտարարը պատասխանատու է գործընթացի լավ անցկացման համար. նա պարտավոր է ստուգել, թե արդյոք կողմերը հասկացել են գործընթացի բնութագրերը, ինչպես նաև գործընթացի՝ նրանց եւ իրեն վերաբերող մասը. հաշտարարը պետք է ապահովի, որ կողմերը վերջնական համաձայնության գան ազատ կամքի եւ լիարժեք տեղեկացվածության արդյունքում: Անհրաժեշտության դեպքում հաշտարարը կարող է նրանց հրավիրել խորհրդակցելու իրավաբանի հետ. նա պարտավոր է դադարեցնել գործընթացը, եթե առաջարկվող լուծումը չի կարող իրականացվել, կամ եթե դա հակասում է օրենքին.

- Անկախություն. հաշտարարն անկախ է: Նա պետք է կողմերին տեղեկացնի ցանկացած այնպիսի հանգամանքի մասին, որն օբյեկտիվորեն կամ սուբյեկտիվորեն կարող է վտանգել իր անկախությունը:

- Չեզոքություն. հաշտարարը ձեռնպահ է մնում վիճաբանությանը մասնակցելուց եւ վեճի բովանդակության վերաբերյալ հայտարարություններ անելուց.

- Խոհեմություն կամ ուժի բացակայություն. հաշտարարը չունի որոշում կայացնելու որեւէ լիազորություն.

- Գաղտնիություն. կողմերը եւ հաշտարարը պետք է զերծ մնան գործընթացի ընթացքում արված որեւէ հայտարարության, արտահայտված կարծիքի կամ առաջարկի վերաբերյալ երրորդ անձանց տեղեկացնելուց, ինչպես նաև հետագա վարույթների ժամանակ նրանց փաստաթղթեր տրամադրելուց: Կողմերը պետք է զերծ մնան հաշտարարին որպես վկա վկայակոչելուց: Բացի այդ, հաշտարարը պետք է գաղտնի պահի գործընթացի առկայությունը եւ կողմերի անունները (անվանումները): Այնուամենայնիվ, որոշ իրավիճակներում գոյություն ունեն բացառություններ (դպրոցական հաշտարարություն կամ հաշտարարության գործընթացի ընթացքում քրեական իրավախախտման բացահայտում): Ընտանեկան հարցերով գործերում գաղտնիությունից հնարավոր է հրաժարվել միայն երկու կողմերի համաձայնությամբ կամ այն դեպքում, երբ օրենքում առկա է գերակայող պարտավորություն: Դա կլինի այն դեպքում, երբ հաշտարարության գործընթացում արված հայտարարությամբ նշվում է պաշտպանության հետ կապված ռիսկի մասին, կամ բացահայտվում է քրեական իրավախախտում:

6. Ո՞րն է հաշտարարի դերը

Հաշտարարն անկախ, չեզոք եւ անաչառ երրորդ անձ է, որը պատասխանատու է գործընթացը նախապատրաստական փուլից մինչ դրա դադարեցումն իրականացնելու համար: Նախապատրաստական հանդիպումների ժամանակ նա սկսում է ապահովել, որ կողմերն արտահայտեն իրենց կամքը, եւ լիարժեք տեղեկացված լինելուց հետո անհրաժեշտության դեպքում լրացնում է այդ տեղեկությունները: Դրանից հետո նա պատրաստում է նախնական համաձայնագրի նախագիծ, որը նախատեսվում է օրենքով կամ իր միության կանոնադրությամբ, կամ եթե դա պահանջում են կողմերը: Գաղտնիության մասին նշվում է սույն փաստաթղթում:

Նա խթանում է կողմերի միջեւ հաղորդակցումը հարգանքի մթնոլորտ ստեղծելու հարցում: Նա օգնում է նրանց գտնել իրենց լուծումները՝ իրենց վեճերն ինքնուրույն կարգավորելու համար:

Հաշտարարը կիրառում է մի քանի հատուկ գործիք. ակտիվ լսում եւ սկզբունքային բանակցություններ:

Կողմերը կամ հաշտարարը կարող են նաեւ ընտրել իրենց հետագա գործընթացը շարունակել մեկ այլ համատեղ հաշտարարի հետ, երբ մասնակիցների թիվը մեծ է, երբ նպատակահարմար է որպես երրորդ կողմ ընդգրկել տղամարդու եւ կնոջ, կամ երբ կարող է անհրաժեշտ լինել ներգրավել տարբեր կրթություն կամ փորձառություն ունեցող հաշտարարների (իրավաբան, ինժեներ եւ այլն), որոնք ավելի արդյունավետ կլինեին:

Հաշտարարը ո՛չ դատավոր է, ո՛չ էլ արբիտր, քանի որ նա իրավական որոշում չի կայացնում, ո՛չ հաշտարար, քանի որ նա իրավական եզրակացություն կամ խորհուրդ չի տալիս, ո՛չ էլ օմբուդսմեն, քանի որ նա չի իրականացնում ուսումնասիրություններ, չի վերցնում վկայի կողմից պաշտոնական գրավոր ցուցմունքներ կամ չի ներկայացնում առաջարկություններ, ո՛չ էլ փորձագետ, քանի որ նա չի տրամադրում տեխնիկական եզրակացություն կամ խորհուրդ. ո՛չ էլ սոցիալական օգնական, քանի որ նա չի օգնում մարդկանց պահանջների բավարարման հարցում:

7. Ո՞րն է իրավաբանի դերը

Հաճախորդի կողմից իր հետ խորհրդակցելու դեպքում իրավաբանը պարտավոր է հաշվի առնել, թե արդյոք վեճը համապատասխանում է հաշտարարության միջոցով լուծման համար, եւ այդ մասին հաճախորդին տեղեկացնել այնպես, որ նրանք կարողանան ազատորեն ընտրել իրենց խնդրի լուծման համապատասխան եղանակը՝ առանց որեւէ կոնկրետ ուղղության անհարկի դրդելու: Իրավաբանի մասնագիտական պարտականությունն է հաճախորդին տրամադրել ամբողջական եւ ճշգրիտ տեղեկություններ հաշտարարության վերաբերյալ եւ աջակցել նրան տեղեկացված որոշում կայացնելու հարցում:

Եթե կողմերն ընտրում են հաշտարարություն, ապա այնուհետեւ կողմերն են որոշում, թե արդյոք նրանք ցանկանում են եւ որքանով են ցանկանում իրենց իրավաբանի ներկայությունը հաշտարարությանը եւ անհրաժեշտության դեպքում հաշտարարության գործընթացի որ հանդիպումներին եւ փուլերին:

Իրավաբանի դերը տարբերվում է սովորական մրցակցային եւ վիճահարույց մոտեցումից եւ սահմանվում է փոխադարձ համաձայնությամբ: Հաշտարարության գործընթացում ընդհանուր մոտեցումն այն է, որ հաճախորդը ներկայացնում է ինքն իրեն, խորհրդատվություն է ստանում իր իրավաբանի կողմից, որն իր հետ մասնակցում է փոխշահավետ լուծում գտնելու հարցում:

Նրա ներկայությունը կարելու է, ի թիվս այլնի, այն դեպքում, երբ կողմերը մշակում են տարբերակներ: Նա օգնում է հաճախորդին դիտարկել հասանելի տարբերակները՝ համեմատելով, թե ինչպես կարող է իրավական խնդիրը լուծվել դատավարական գործընթացների միջոցով՝ մասնավորապես հաշվի առնելով հաճախորդի լավագույն շահերը:

Վերջնական համաձայնագիրը մշակվում է իրավաբանի կողմից կամ նրա հսկողության ներքո:

Կարգավորումից հետո իրավաբանն ուսումնասիրում եւ աջակցում է դրա իրականացման հարցում:

8. Ի՞նչ գործընթաց: Ի՞նչ փուլեր: Ի՞նչ տեւողությամբ:

Այս բոլոր կետերը կուսումնասիրվեն նախապատրաստական նիստերի ընթացքում եւ կորոշվեն կողմերի եւ հաշտարարի կողմից, ինչպես նաեւ կնշվեն հաշտարարության վերաբերյալ նախնական նիստի ընթացքում: Կողմերը, որոնց օգնում են իրենց իրավաբանները կամ չեն օգնում, կարող են ազդել համապատասխանաբար հաշտարարի մոտեցման ընտրության, հանդիպումների քանակի եւ տեսակի վրա (համատեղ նիստեր, խմբով կամ առանց խմբի, երկու կողմերի միջեւ բանակցելով եւ այլն), ինչպես նաեւ գործընթացի տեւողության վրա՝ պահանջվելու դեպքում՝ վերջնաժամկետներով, եթե դրանք արդեն արտահայտված չեն ազգային օրենսդրության մեջ:

Կախված իրավիճակից՝ հաշտարարության գործընթացը կարող է ավարտվել մի քանի ժամվա ընթացքում, կամ կարող է բացառության կարգով տեւել մի քանի ամիս:

9. Որքա՞ն արժե հաշտարարությունը: Որո՞նք են տնտեսական առավելությունները: Կարո՞ղ է իրավաբանական օգնություն տրամադրվել

Հաշտարարության արժեքը

Հաշտարարության գործընթացի ծախսերը կարող են ներառել հաշտարարի վճարները եւ նրա հնարավոր ծախսերը, ինչպիսիք են թարգմանության, սենյակների վարձակալման, գործերի վարման հետ կապված ծախսերը եւ այլն: Նախապատրաստական փուլը կողմերն ու հաշտարարը սկսում են ֆինանսական պայմանների շուրջ համաձայնության գալով: Հաշտարարի համար վճարները սովորաբար հավասարապես բաշխվում են կողմերի միջեւ, բայց դրանք կարող են նաեւ տարբերակվել, որպեսզի հաշվի առնվեն, օրինակ, կողմերի միջեւ ֆինանսական կարգավիճակի տարբերությունները:

Վճարները սահմանելիս, ի թիվս այլնի, պետք է հաշվի առնվեն կողմերի ֆինանսական վիճակը, գործի արժեքը, ներկա գտնվող կողմերի քանակը, վեճի

բնույթն ու բարդությունը եւ այլն: Ամենից հաճախ դրույքաչափերը հայտնի են հենց սկզբից, քանի որ դրանք կարգավորվում են հաշտարարական հաստատությունների կանոններով: Կողմերը կարող են նաեւ համաձայնել հաշտարարի հետ ֆիքսված դրույքաչափի շուրջ:

Ֆինանսական առավելությունները

Հաճախ եւ հատկապես առեւտրային հարցերում հաշտարարությունը կենտրոնացած է կողմերի միջեւ հարաբերությունների պահպանման կամ վերափոխման վրա: Եվ հակառակը, քաղաքացիական կամ արբիտրաժային վարույթները հաճախ հանգեցնում են հարաբերությունների խզմանն իրավական պայքարի միջոցով, ինչն իր հերթին կբարձրացնի թաքնված ծախսերը, որոնք ինքնին ներառված չեն վարույթի ծախսերի մեջ: Իսկապես, յուրաքանչյուր կողմ կարող է ստիպված լինել ժամանակ, փող եւ էներգիա ներդնել՝ գտնելու համար նոր առեւտրային գործընկեր, նոր առեւտրային ապրանք, նոր ծառայություններ, նոր արտոնագրեր, ապրանքային նշաններ կամ արդյունաբերական նմուշներ, նոր գործընկերներ, նոր ֆինանսավորում, նոր գրասենյակային տարածք, նոր շուկաներ եւ այլն: Կարելի է խուսափել այս բոլոր կարելու ծախսերից, կամ դրանք կարող են կտրուկ կրճատվել, երբ հաշտարարությունն ընտրվի որպես վեճերի լուծման մեթոդ:

Իրավաբանական օգնությունը եւ պետական ֆինանսավորումը (պետք է հարմարեցվի ըստ երկրի համակարգի)

Եվրոպայի խորհրդի անդամ պետությունները կներկայացնեն իրենց օրենսդրության մեջ իրավական օգնություն տրամադրելու պայմանները, եւ արդյոք հաշտարարության գործընթացի հետ կապված ծախսերը, ներառյալ՝ հաշտարարների վճարները, ծածկվում են եւ ինչքանով են ծածկվում իրավաբանական օգնությամբ: Որոշ օրենսդրություններ նախատեսում են, որ երբ կողմերը հասնեն խաղաղ եղանակով կարգավորման, իրավաբանական/դատական ծախսերը կարող են հատուցվել: Հաշտարարության հետ կապված ծախսերը կարող են կատարվել պետական այլ ֆինանսավորմամբ:

10. Ինչպե՞ս սկսել հաշտարարությունը: Ե՞րբ: Ո՞վ: Ո՞ւմ հետ

Ե՞րբ

Հաշտարարությունը կարող է ցանկացած պահի ձեռնարկվել: Նույնիսկ վեճը ծագելուց առաջ կողմերը կարող են որպես կանխարգելիչ միջոց պայմանագրում ներառել հաշտարարության վերաբերյալ դրույթ:

Կողմերը կարող են հաշտարարությանը դիմել ժամանակավոր միջոցառումների փուլում կամ հաշտեցման փորձից հետո: Բացի այդ, երբ սկսվում են դատական (կամ արբիտրաժային) վարույթները, դեռ հնարավոր է ցանկացած փուլում առաջին կամ երկրորդ աստիճանի դատարաններում ուղղորդել հաշտարարության:

Հաշտարարի կողմից անցկացվող տեղեկատվական եւ (կամ) գնահատողական հանդիպմանը մասնակցությունը որոշ իրավագործություններում պայման է ընտանեկան գործերով դատական վարույթ սկսելու համար:

Ո՞վ

Հաշտարարության գործընթացը հիմնականում գործողության մեջ է դրվում դատավորի, կողմերի կամ նրանց իրավաբանների կողմից: Այնուամենայնիվ, նույնիսկ դատական նիստը նախապատրաստելու ընթացքում դատավորը կփորձի պարզել, թե արդյոք գործում կան առանձին տարրեր, որոնք կարող են նրան դրդել հաշտարարություն առաջարկելուն: Դատավորը պետք է կարողանա կողմերին տրամադրել համապատասխան տեղեկություններ՝ հաշտարարության գործընթացի վերաբերյալ գործով հաշտարարություն կիրառելու հավանական առավելությունների հետ միասին:

Դատավորների դերն ու իրազեկվածությունը նրանց համար իդեալական հնարավորություն են ընձեռում հետեւելու դատարանների կողմից ուղղորդված հաշտարարության հետ կապված երեք քայլերի. տարբերակել հաշտարարությանը համապատասխանող գործերը (տե՛ս վերելում՝ ՀՏՀ3 եւ ՀՏՀ4), կողմերին բացատրել հաշտարարության էությունը, ինչպես նաեւ կողմերին հրավիրել հաշտարարության:

Ո՞ւմ հետ (պետք է հարմարեցվի ըստ երկրի)

Որոշ պետություններ եւ սուբյեկտներ վարում եւ թարմացնում են հաշտարարների ցուցակներ՝ իրենց որակավորմամբ, փորձառությամբ, մասնագիտացմամբ եւ այլն: Այս գրանցամատյանները հանրային են, ուստի կողմերը կարող են հաշտարարի անձն ընտրել իրենց իրավաբանների եւ անհրաժեշտության դեպքում դատավորի խորհրդով:

Որոշ իրավագործություններում միայն ընտանեկան հարցերով որակավորված հաշտարարները, որոնք մասնագետներ են ամուսնալուծության եւ բաժանման բոլոր ասպեկտներում, պետք է ներգրավվեն վարույթին նախորդող փուլում կամ դատարանի կողմից ուղղորդված հաշտարարությանը:

Ավելին, մի քանի անդամ պետություններում հաշտարարական միություններն իրենց կարգավիճակում կամ կանոնակարգերում նախատեսում են, որ իրենց անդամները պետք է անցնեն հավատարմագրման գործընթաց՝ նմանատիպ պայմաններով: Այս ցուցակները հասանելի են նաեւ իրենց կայքերում, փոխանցվում են դատական համակարգերին կամ հրապարակվում են այլ կերպ:

27 հունիսի, 2018թ.

ԱԱԵՀ(2018)7

**ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅԱՆ ԱՐՅՈՒՆԱՎԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ
(ԱԱԵՀ)**

**Հաշտարարության զարգացման գործիքակազմ
Հաշտարարության վերաբերյալ ԱԱԵՀ-ի ուղենիշների
կիրարկման ապահովում.**

**Իրավաբանների համար հաշտարարության ուղղորդման
վերաբերյալ ուղեցույց**

Եվրոպայի ՓՄԻՀԽ-ի հետ համատեղ մշակված փաստաթուղթ

Սույն փաստաթուղթն ընդունվել է 2018 թվականի մարտի 23-ին Եվրոպայի ՓՄԻՀԽ-ի կողմից: ԱԱԵՀ-ի հաշտարարության հարցերով աշխատանքային խմբի 2017 թվականի մայիսին տեղի ունեցած առաջին հանդիպման ընթացքում ՓՄԻՀԽ-ին խնդրել են օգնել իրավաբանների համար հաշտարարության ուղեցույց մշակելու հարցում՝ Եվրոպայի խորհրդի անդամ պետություններում հաշտարարության առավել արդյունավետ իրականացմանը նպաստելու համատեքստում: Նպատակն է եղել ներկայացնել ՓՄԻՀԽ/ԱԱԵՀ-ի վերջնական համատեղ փաստաթուղթը՝ ԱԱԵՀ-ի 2018 թվականի հունիսի լիազումար նիստում հաստատման համար: Այդ նպատակով սույն ուղեցույցը մշակվել է ՓՄԻՀԽ-ի կողմից՝ խորհրդակցելով ԱԱԵՀ-ի հաշտարարության հարցերով աշխատանքային խմբի հետ:

Բովանդակություն

Գլուխ 1. Ներածություն	98
1. Նպատակը եւ առարկան.....	98
2. Հաշտարարությունը որպես դատավարության այլընտրանք.....	100
3. Հաշտարարությունը որպես արդարադատության մատչելիության միջոց.....	101
Գլուխ 2. Իրավաբանի դերը հաշտարարության գործընթացում	104
1. Հաշտարարություն իրավաբանի աջակցությամբ.....	104
2. Ի՞նչ է անում հաշտարարը ճշգրիտ կերպով.....	107
3. Հաշտարարության հիմնական հատկանիշները	108
4. Իրավաբանների դերը հաշտարարության գործընթացում	110
5. Հաշտարարի ընտրությունը եւ նշանակումը	123
6. Ինչպե՞ս գտնել հաշտարարի.....	126
7. Որպես հաշտարար գործող իրավաբաններ	127
Գլուխ 3. Փաստաբանների միությունների եւ իրավաբանական համայնքների դերը հաշտարարական-բարեկամական միջավայրի ստեղծմանն աջակցելու հարցում	131

Գլուխ 1. Ներածություն

1. Նպատակը եւ առարկան

Այս ուղեցույցի հիմնական նպատակն է բարձրացնել իրավաբանների շրջանում հաշտարարության վերաբերյալ իրազեկվածությունը եւ ցույց տալ տարբեր մասնագիտական մարտահրավերներ, հնարավորություններ եւ խթաններ իրավաբանների համար, որոնք բխում են հաշտարարությունից օգտվելուց, ինչպես նաեւ ցույց տալ հաճախորդների համար օգուտները: Այս ուղեցույցը մշակվել է՝ հաշվի առնելով Հաշտարարության վերաբերյալ ԱԱԵՀ-ի ուղենիշների 3-րդ կետը՝ իրազեկվածությունը:

Գործող իրավաբանների ներգրավվածության կարեւորությունը կոնֆլիկտների կառավարման տեխնիկաների մեջ եւ նրանց ակտիվ մասնակցությունը վեճերի լուծման այլընտրանքային գործընթացներին, ինչպիսին է հաշտարարությունը, լայնորեն ճանաչված եւ պատշաճ կերպով արտացոլված է վարքագծի տարբեր կանոնագրքերում:

Այս ուղեցույցի շրջանակներում «հաշտարարություն» եզրույթը նշանակում է վեճերի լուծման կամավոր, ոչ պարտադիր, գաղտնի գործընթաց, որի ընթացքում չեզոք եւ անկախ անձը (անձինք) օժանդակում է (են) կողմերին՝ նպաստելու կողմերի միջեւ հաղորդակցմանը՝ իրենց դժվարությունները կարգավորելու եւ համաձայնության հասնելու հարցում օգնելու նպատակով: Այն առկա է քաղաքացիական, ընտանեկան, վարչական եւ քրեական հարցերով վեճերի լուծման գործընթացում: Ավելին, «հաշտարար» եզրույթը նշանակում է անձ, որը դատարանի կամ որեւէ այլ մարմնի կողմից առաջադրված է եւ (կամ) վեճի կողմերի կողմից համատեղ նշանակված է վեճի լուծման համար այդ կողմերին փոխընդունելի համաձայնություն ձեռք բերելու հարցում օգնելու նպատակով:

Չնայած սույն ուղեցույցում ներկայացված են որոշակի գործնական առաջարկներ, նյութեր կամ գործիքներ հաշտարարության մեջ հաճախորդներին ներկայացնող իրավաբանների եւ որպես հաշտարար հանդես եկող իրավաբանների

համար՝ այն միտված չէ փոխարինելու վերապատրաստման մեծ քանակի նյութերը, որոնք հաշտարարության, ինչպես նաև վերապատրաստման դասընթացների վերաբերյալ են: Փոխարենը, սույն ուղեցույցի նպատակն է ցույց տալ, թե ինչու է հաշտարարությունը կարելու եւ օգտակար գործընթաց իրավաբանների եւ նրանց հաճախորդների համար, եւ ինչպես կարող է հաշտարարությունն օգտագործվել իրավաբանների առօրյա պրակտիկայում առաջացած որոշ խնդիրների լուծման համար, օրինակ՝ հաճախորդի շահերը բացահայտելու եւ հասկանալու հետ կապված:

Հաշվի առնելով իրավաբանների՝ հաճախորդի լավագույն շահերից ելնելով գործելու պարտականությունը՝ սույն ուղեցույցն սկսվում է նրանից, որ իրավաբանները միշտ պետք է վերանայեն բոլոր տարբերակները, երբ խոսքը վերաբերում է իրենց հաճախորդներին՝ վեճերի լուծման ամենահարմար գործընթացի ընտրության հարցում: Հետեւաբար իրավաբանների մոտեցումը հաշտարարությանը եւ վեճերի լուծման ցանկացած այլ գործընթացի պետք է լինի հայեցակարգային տեսանկյունից չեզոք, իսկ նախընտրելի տարբերակի ընտրությունը պետք է հիմնված լինի արժանիքների վրա եւ դիտարկվի վերլուծական ու օբյեկտիվ տեսանկյունից:

Այդ առումով, ինչպես նաև հաշտարարության ավելի լավ ընդունումն ու իրականացումը խթանելու համատեքստում, անհրաժեշտ է շեշտել, որ հաշտարարության վերաբերյալ իրավաբանների իրազեկվածությունն ու վերապատրաստումն անփոխարինելի են:

2. Հաշտարարությունը որպես դատավարության այլընտրանք

Հաշտարարությունը վեճերի լուծման շատ գործնական եւ ձկուն մեթոդ է: Որոշ դեպքերում դա կարող է լինել ավելի արագ, արդյունավետ եւ մատչելի, քան դատավարական գործընթացները:

Իրենց առանձնահատուկ եւ համագործակցային բնույթից ելնելով՝ հաշտարարության տեխնիկաները կարող են բարձրարժեք լուծումների հասնել կոնֆլիկտի հարցում, որոնք, հնարավոր է, նույնիսկ դատական գործընթացի միջոցով հասանելի չլինեն: Երրորդ դերակատարը, որը խորթ է եւ հեռու կողմերից, ինչպիսին դատարանն է, եւ գործում է դատավարական սահմանափակումների շրջանակներում, որոնք սովորաբար գոյություն ունեն ցանկացած դատական գործընթացում, հնարավոր է, որ չկարողանա ավելի ստեղծագործ կամ բարդ լուծումներ մշակել: Այս սահմանափակումները բարդանում են նրանով, որ կողմերը հանդես են գալիս որպես հակառակորդ դատական գործընթացում, ուստի նրանց շփումը հակված է ավելի մարտավարական լինելուն, իսկ համագործակցությունը՝ ավելի բարդ եւ խոչընդոտված: Սա ոչ մի դեպքում չպետք է ընդունվի որպես դատարանների կամ դատական համակարգի քննադատություն, դրանք պարզապես ընդունված գործընթացի եւ ընթացակարգի հնարավոր հետեւանքներն են:

Փաստացի, դատարանների կամ արբիտրների դերը դատավարական է. այսինքն՝ ակնկալվում է, որ նրանք որոշեն՝ «ով է ճիշտ, ով՝ սխալ»: Նման բարոյական կամ օրենսդրական մոտեցումը կատարյալ իմաստ ունի եւ հաճախ կարող է նույնիսկ անհրաժեշտ լինել, բայց սա, իհարկե, միակ հնարավոր տեխնիկան չէ: Վերջապես, հարկ է նաեւ նշել դատավարական գործընթացների մեկ այլ սահմանափակում, մասնավորապես այն, որ դրանք միշտ չէ, որ հաշվի են առնում կողմերի կարիքներն ու շահերը: Երբեմն դատական հայցերն իրականում հարցի կարեւորագույն մաս չեն կազմում, իսկ կողմերը չեն կարողանում դուրս գալ այդպիսի փակուղուց: Ավելին, «ճիշտ կամ սխալ լինելու հարցը» կարող է անտեղի կամ նույնիսկ անպատասխան լինել, երբեմն նույնիսկ վեճը լուծելու համար դրան հարկավոր չէ պատասխանել, կամ պատասխանի նման որոնումը կարող է կործանարար դառնալ կողմերի հարաբերությունների համար:

Հաշտարարությունն ինքնորոշման գործընթաց է, որում կողմերը գործում են պայմանագրային բազմազանության ազատության շրջանակներում եւ լիարժեք ինքնավարությամբ, ինչը կարող է ավելի նպաստել կառավարման բարդ խնդիրների լուծմանը: Բացի այդ, հաշտարարության ժամանակ միայն գործընթացն է վերահսկվում հաշտարարի կողմից: Կողմերը պահպանում են արդյունքի վերահսկողությունը, եւ բնականաբար նրանք ավելի շատ տարբերակներ եւ մաների տեղ ունեն, քան նրանք, որոնք դատական գործընթացում են գտնվում: Սա ցանկացած համաձայնեցված որոշում կայացնելու գործընթացի բնորոշ առանձնահատկությունն է, որն առավել համագործակցային է եւ զերծ բազմաթիվ հայեցակարգային կամ ընթացակարգային սահմանափակումներից:

3. Հաշտարարությունը որպես արդարադատության մատչելիության միջոց

Մի քանի փաստաթղթերում Եվրոպայի խորհուրդը եւ Արդարադատության արդյունավետության եվրոպական հանձնաժողովը (ԱԱԵՀ) ընդունել են, որ հաշտարարության կիրառումը խրախուսող միջոցները կարող են դյուրացնել արդարադատության մատչելիությունը:

ՓՄԻՀԽ-ն շահույթ չհետապնդող միջազգային միություն է, որն իր ստեղծման օրվանից ի վեր առաջնագծում է Եվրոպայի իրավաբանների տեսակետներն առաջ մղելու եւ իրավական սկզբունքները պաշտպանելու գործում, որոնց վրա հիմնված են ժողովրդավարությունն ու օրենքի գերակայությունը: Այս արժեքներն ու սկզբունքները պետք է ընդհանուր լինեն բոլոր իրավաբանների համար: Դրանք ներառում են նաեւ արդարադատության մատչելիության իրավունքը, ինչպես նաեւ հաճախորդների պաշտպանությունը՝ մասնագիտության հիմնական արժեքների խթանման միջոցով:

Յուրաքանչյուր քաղաքացու կյանքում արդարադատությունը չափազանց կարեւոր հիմնարար արժեք է: Յուրաքանչյուր անձ պետք է ունենա արդարադատության մատչելիության իրավունք, բայց միշտ չէ, որ արդարադատությունը ծագում է դատարանից: Հետեւաբար իրավական ոլորտի

մասնագիտության մեջ պետք է դրսևորվեն առաջադեմ արտացոլում եւ խորը գիտելիքներ՝ վեճերի լուծման բոլոր գործընթացների վերաբերյալ, որոնք առկա են լայն սպեկտրում, ներառյալ՝ հաշտարարությունը: Հաշտարարությունն ակնհայտորեն արդարադատության իրագործման հնարավոր մեթոդներից մեկն է, եւ որպես այդպիսին, հաճախորդները պետք է տեղյակ լինեն հաշտարարության առաջարկած հնարավորությունների մասին, ինչը, իհարկե, ինքնորոշման կամավոր գործընթաց է կողմերի համար, որոնց կարելի է խորհուրդ տալ, որ իրենց շահերը կարող են լավագույնս սպասարկվել որպես իրենց վեճի լուծման միջոց հաշտարարությունն ընտրելու դեպքում:

Անկախ ընդհանուր դատարանների հիմնարար դերը արդարադատության կայացման գործընթացներում մեծապես գնահատվում է, բայց միեւնույն ժամանակ ինստիտուցիոնալ արդարադատության մատչելիությունը կարող է մնալ սահմանափակ եւ որոշ դեպքերում նույնիսկ թերի: Ավելին, արդարադատության ոչ մի համակարգ չի կարող կատարյալ լինել: Արդարադատության համակարգի գործունեությունը ենթակա է եւ պետք է ենթակա լինի անընդհատ արտացոլման եւ բարելավման, սակայն դրա հետ կապված թերություններ ու սահմանափակումներ հաստատ կլինեն, ինչը երբեմն հիասթափության կամ վնասի պատճառ կարող է դառնալ:

Հաշտարարությունը կարելի է դիտարկել որպես վերոհիշյալ իրավիճակի շտկման միջոցներից մեկը: Հաշտարարությունը, ինչպես նաեւ վեճերի լուծման այլընտրանքային գործընթացները կարող են ընկալվել որպես արդարադատության համակարգի մեկ այլ հիմնասյուն, որը կարող է աջակցել դատական համակարգին եւ բարելավել արդարադատության ընդհանուր մատչելիությունը: Սա նաեւ համապատասխանության եւ արդյունավետության խնդիր է. դատական համակարգը պետք է զբաղվի այն հարցերով, որոնք իսկապես պահանջում են դատական կարգով լուծում, բայց կան իրավիճակներ, երբ վեճերի լուծման այլ մեթոդներ ավելի նպատակահարմար կարող են լինել:

Արդարադատության համակարգերի գործունեության թերությունները կամ արդարադատության մատչելիության բնորոշ (ֆինանսական կամ

ինստիտուցիոնալ) խոչընդոտները, այնուամենայնիվ, միակ պատճառները չեն, որ հաշտարարությունը պետք է դիտարկվի որպես վեճերի լուծման գրավիչ գործընթաց: Այն դեպքում, երբ պաշտոնական/ինստիտուցիոնալ արդարադատությունը հասանելի կամ համապատասխան չէ հարցի բնույթի կամ հաճախորդների որոշակի շահերի պատճառով, հաշտարարությունը, ինչպես նաև վեճերի լուծման այլընտրանքային գործընթացները կարող են լինել հարմար այլընտրանք: Կան իրավիճակներ, երբ հաճախորդների որոշակի շահեր, չնայած լինելով լիովին արդարացված եւ օրինական, չեն կարող արդյունավետորեն բավարարվել դատական համակարգի շրջանակներում: Օրինակ՝ այդպիսիք են օրենքի հայեցակարգային սահմանափակումները, իրավական պահանջների պաշտոնական ժամկետների լրանալը կամ անընդունելիությունը, համապատասխան նախադեպային իրավունքի կամ պրակտիկայի բացակայությունը, պաշտոնական կամ պահանջներին համապատասխանող ապացույցների բացակայությունը կամ տարբեր դատավարական բարդություններ: Ինչպես կարելի է պատկերացնել, վերը նշված սահմանափակումները կարող են նշանակություն չունենալ հաշտարարության եւ վեճերի լուծման այլընտրանքային այլ գործընթացներում, քանի դեռ «ճիշտ կամ սխալ լինելու հարցը» օրենքի վրա հիմնված պատասխանի կարիքը չունի:

Գլուխ 2. Իրավաբանի դերը հաշտարարության գործընթացում

Իրավաբանները, անշուշտ, ունեն եւ պետք է ունենան կարելու դեր կոնֆլիկտների կառավարման գործընթացներում եւ այդպիսով կարող են մեծ ազդեցություն ունենալ այն բանի վրա, թե ինչպես են իրականում կոնֆլիկտային իրավիճակները կարգավորվում հաճախորդների համար: Հետեւաբար կարելու է, որ իրավաբանները կարողանան ցուցադրել խորը իրազեկվածություն եւ համապատասխան տեխնիկական հմտություններ, որոնք անհրաժեշտ են վեճերի լուծման բոլոր տեսակի ընթացակարգերում՝ ինչպես դատավարական, այնպես էլ բարեկամական, ներառյալ՝ նաեւ հաշտարարությունը, հաճախորդներին արդյունավետորեն աջակցելու համար: Իրավական ոլորտի մասնագիտությունը չպետք է որեւէ ձեւով եւ որեւէ պատճառով (օրինակ՝ համապատասխան ընկալման կամ գիտելիքների բացակայության կամ նրանց գործնական հմտություններում բացթողումների պատճառով) լինի կամ ընկալվի որպես հաշտարարության խոչընդոտ, քանի որ դա կարող է հավանական բացասական ազդեցություն ունենալ իրավաբանների հեղինակության վրա: Վերոհիշյալ պատճառներով հաշտարարության տեսական եւ գործնական ուսուցումը պետք է ներառվի իրավաբանական ֆակուլտետների ուսումնական ծրագրերում եւ շարունակական կրթական դասընթացներում, որոնք տրամադրվում են փաստաբանների միությունների եւ իրավաբանական համայնքների կողմից:

1. Հաշտարարություն իրավաբանի աջակցությամբ

Իրավաբանի կողմից աջակցվող հաշտարարության գործընթացում մեկ կամ մի քանի կողմերի օգնում են նախապատրաստվել եւ (կամ) աջակցում են հաշտարարության նիստերին իրենց իսկ իրավաբանները, որոնք տեղեկություններ կտրամադրեն եւ խորհուրդ կտան նրանց հաշտարարության ողջ ընթացքում: Հաշտարարության գործընթացի ասպեկտներից մեկը, որն այն այդքան արդյունավետ է դարձնում, այն հնարավորությունն է, որը տրվում է վիճարկող կողմերին՝ միմյանց հետ անմիջականորեն խոսելու եւ մյուսի (մյուսների) կողմից լսելի դառնալու համար: Իրավաբանի կողմից աջակցվող հաշտարարությունը կարող

է շատ օգտակար լինել, քանի որ այն ապահովում է, որ երկու կողմերն ստանան որակյալ անկախ իրավաբանական խորհրդատվություն, վստահորեն մտնեն տեղեկացված երկխոսության մեջ, ինչպես նաև օգնում է վերացնել կողմերի միջև ուժերի ցանկացած անհավասարակշռություն: Մասնավորապես իրավաբանները կարող են նպաստել հաշտարարության գործընթացին եւ աջակցել հաշտարարին լավ արդյունքի հասնելու հարցում:

Պետք է հաշվի առնել, որ հաշտարարությունը, որպես այդպիսին, հիմնված է բոլորովին այլ պարադիգմայի վրա, քան դատական կարգով լուծումը. փաստական հանգամանքները, պատճառները, կողմերի իրավունքներն ու փաստարկները չեն անտեսվում, բայց դրանք ավելի քիչ նշանակություն ունեն, քանի որ հաշտարարության դեպքում դրանք չեն հաստատվում դատական կարգով կամ այլ կերպ եւ, ըստ էության, սովորաբար ենթակա չեն կարգավորման: Այս պարադիգմայի պատշաճ ընկալումը բացարձակապես կարևոր է հաշտարարությանը՝ իրավաբանների կառուցողական մասնակցության եւ այս գործընթացում իրենց հաճախորդներին արդյունավետորեն աջակցելու համար: Հաշտարարության ընթացքում ուշադրությունը կենտրոնացած է կողմերի հետագա կարիքների եւ շահերի վրա: Կողմերն աշխատում են նաև ինտերակտիվ եւ համագործակցային եղանակով, որպեսզի նրանք լավ հնարավորություն ունենան հասկանալու միմյանց, ինչպես նաև ընկալեն հակամարտությունն իր բարդությամբ: Այս հիմքով նրանք համատեղ մշակում են այնպիսի լուծում, որը կարող է ընդունելի լինել երկու կողմերի համար եւ կարող է հաշվի առնել նրանց փոխադարձ կարիքներն ու շահերը: Դա տեղի է ունենում համակարգված, բայց ոչ պաշտոնական գործընթացում, որը կառավարվում եւ աջակցվում է անկախ ու չեզոք հաշտարարի կողմից:

Վերոհիշյալ պատճառներից ելնելով՝ հաշտարարությանը հաճախորդների մասնակցությանն օժանդակող իրավաբանների գործառույթները եւ առաջադրանքները տարբերվում են դատավարական գործընթացներում որպես հակառակորդի իրավաբան մրցակցային ձևով գործելուց: Իրավաբանները, որոնք ավելի համագործակցային եւ կառուցողական մոտեցում են ցուցաբերում հաշտարարության գործընթացում, կարող են օգնել հաշտարարներին կողմերին արդյունավետորեն առաջնորդել կարգավորման՝ այդպիսով ապահովելով, որ

իրենց հաճախորդները հասնեն իրենց վեճերի լուծմանը, որն ավելի լավ է արտացոլում նրանց իրական շահերն ու կարիքները: Գոյություն ունեն հաշտարարությունը դիտարկելու կամ հասկանալու բազմաթիվ եղանակներ, բայց դրանցից մեկը դիտում է հաշտարարությունը որպես արդյունավետ ընթացակարգ, որը թույլ է տալիս ավելի լավ բացահայտել եւ մեկնաբանել հաճախորդի շահը: Ուստի իրավաբանի տեսանկյունից հաշտարարությունը կարող է շատ օգտակար գործիք լինել: Ի վերջո, իրավաբաններն էթիկապես եւ մասնագիտորեն պարտավոր են պաշտպանել եւ գիտակցել հաճախորդի լավագույն շահը, որն իրավաբանի տեսանկյունից շատ դեպքերում կարող է լինել բավականին անհասկանալի կամ դժվար սահմանվող: Այլ կերպ ասած, հաշտարարությունը կարող է լինել իրավական պաշտպանության միջոց տարբեր մեթոդաբանական, հայեցակարգային, հաղորդակցական կամ հարաբերությունների հետ կապված տարբեր խնդիրների համար, որոնք սովորաբար ծագում են հաճախորդի լավագույն շահը բացահայտելու եւ մեկնաբանելու գործընթացում: Իհարկե, հաշտարարության ընթացքում հաճախորդի շահը բոլոր մասնակիցների համար դառնում է շատ ավելի պարզ եւ հասկանալի, եւ որ ավելի կարեւոր է, հաճախորդի կողմից այն ավելի պատշաճ եւ իրատեսական է սահմանվում:

Պետք է ընդգծել, որ հաջող հաշտարարությունը սովորաբար ավարտվում է կարգավորմամբ, այսինքն՝ հաշտության համաձայնագրով: Նման վերջնական արդյունքը պետք է ընդունվի երկու կողմերի կողմից եւ սովորաբար կատարվում է նրանց կողմից կամավոր եւ շատ հազվադեպ կարող է հարցեր առաջացնել: Այնուհետեւ, ի տարբերություն դատավարության, հաշտարարությամբ, իսկապես, վերջ է դրվում կոնֆլիկտին, ուստի դժվար է հերքել, որ իրերի այսպիսի վիճակը հաճախ ցանկալի է շատ հաճախորդների կողմից: Անկասկած, երկկողմ ընդունված կարգավորումը հաճախ մեծ արժեք է ներկայացնում: Բացի այդ, հաշտարարի ներկայությամբ կազմված գրավոր հաշտությունն իրավաբանորեն պարտադիր եւ կատարման ենթակա պայմանագիր է, իսկ որոշ իրավագործություններում նույնիսկ իրավական կարգով կատարումը թույլատրող գործիք, որը համարժեք է դատարանի վճռին՝ որոշ ձեւական պահանջների բավարարման պայմանով:

2. *Ի՞նչ է անում հաշտարարը ճշգրիտ կերպով*

Հաշտարարը հաշտարարության տեսության եւ պրակտիկայի պրոֆեսիոնալ մասնագետ է, որոնց առանցքային տարրը բանակցությունն է: Նա մասնագիտական ծառայություններ է առաջարկում կոնֆլիկտի մեջ գտնվող կողմերին: Հաշտարարը բանակցային մեխանիկ է: Երբ բանակցային շարժիչը փչանում է կամ դադարում է գործել, հաշտարարն իր հաշտարարական փորձով եւ տեխնիկաների գործիքակազմով ստիպում է այն նորից գործարկել եւ, որ բնորոշ է հաշտարարությանը, այն դարձնում է օպտիմալ: Հաշտարարության բոլոր դեպքերն ինքնին կրում են օպտիմալ լուծում գտնելու ձգտում:

Հաշտարարը ծառայություն մատուցող է, որն իր մասնագիտական ծառայությունները տրամադրում է վճարի դիմաց¹: Հաշտարարի եւ կողմերի միջեւ կնքված հաշտարարության վերաբերյալ համաձայնագիրը պարունակում է պայմանագրային դրույթներ, որոնց համաձայն պետք է կատարվի այս ծառայության մասին համաձայնագիրը: Կողմերին այս ծառայությունների մատուցման ընթացքում հաշտարարը միաժամանակ կատարում է երեք բան՝ կազմակերպում է կոնֆլիկտի կարգավորման շուրջ զրույցը, խթանում է կողմերի միջեւ հաղորդակցությունը՝ միմյանց լսելն ու հասկանալն ապահովելու համար, եւ օգնում է նրանց խուսափել բանակցային փակուղուց եւ անհրաժեշտության դեպքում փակուղուց դուրս գալու ճիշտ մեթոդներ է կիրառում:

Այս մեթոդներից մեկն այն է, որ հաշտարարը կարող է առանձին զրույց ունենալ կողմերի հետ՝ այդ կողմի հետ գաղտնի կերպով ուսումնասիրելու համար, թե ինչն է նրան խանգարում կառուցողական ձեռով շարունակել բանակցությունները, եւ այդ կողմի հետ միասին գտնել փակուղային իրավիճակի լուծումը: Այս զրույցի բովանդակությունը գաղտնի է նաեւ մյուս կողմերի համար:

¹ Այս վճարը կարող է գանձվել կողմերից, տրամադրվել իրավաբանական օգնության շրջանակներում կամ ֆինանսավորող այլ սուբյեկտներից, կամ հաշտարարը կարող է գործել անվճար [pro bono] հիմունքներով:

3. Հաշտարարության հիմնական հատկանիշները

Հայտնի է, որ հաշտարարությունը կամավոր գործընթաց է, այսինքն՝ այն չի սկսվում առանց հաճախորդի հստակ արտահայտված համաձայնության, եւ հաճախորդը կարող է ցանկացած պահի հրաժարվել հաշտարարությունից, եւ դա բացասական հետեւանքներ չի առաջացնի որեւէ այլ գործընթացում, որն այնուհետեւ անհրաժեշտ է վեճը լուծելու համար: Իհարկէ, կան որոշ իրավիճակներ, երբ կարող են գոյություն ունենալ հիմնավոր պատճառներ դատավարություն սկսելու կամ այն շարունակելու համար, օրինակ՝ երբ պահանջվում է կանխարգելիչ իրավական պաշտպանության միջոց: Ավելին, հաշտարարության կամավոր բնույթը նաեւ նշանակում է, որ այն հաճախորդի համար բաց է պահում բոլոր մյուս տարբերակները՝ ի տարբերություն վեճերի լուծման բազմաթիվ այլ մեթոդների, որոնք կարող են լինել միակողմանի ճանապարհ՝ պաշտոնական կամ գործնական պատճառներով:

Ավելի պարզ, հաճախորդը ոչ միայն կարող է մուտք գործել հաշտարարության գործընթաց եւ դուրս գալ դրանից, այլեւ հաշտարարությունից դուրս գալուց հետո նա պահպանում է նույն քանակի տարբերակներ: Ուստի հաշտարարությունը տարբերակ է, որը կարող է բնութագրվել որպէս «արդարացի» այլ տարբերակների նկատմամբ. այն սովորաբար չի վերացնում, չի սահմանափակում կամ չի բարդացնում կոնֆլիկտների լուծման այլ ռազմավարությունների, տեխնիկաների կամ ընթացակարգերի մատչելիությունը հաճախորդի համար, այսինքն՝ դատական գործընթացներին վերադառնալու ճանապարհը: Ընդհանրապէս, հաշտարարությունը բացասաբար չի ազդում հաճախորդի մաներելու հնարավորության վրա եւ չի զրկում նրան որեւէ պահանջից կամ իրավունքից: Իրականում ճիշտ հակառակն է. այսինքն՝ հաշտարարությունը հաճախ դռներ է բացում մինչ այժմ փակ կամ հաճախորդի կողմից նույնիսկ չիրացված նոր տարբերակների առջեւ:

Հաճախ կա սովորաբար հանդիպող թյուր կարծիք, որ հաշտարարությունը պարզապէս հեշտ, ընկերական, բայց անարդյունավետ գործընթաց է: Ըիշտ է, որ հաշտարարությունն իր բնույթով ոչ առձակատային է, բայց միեւնույն ժամանակ այն

ինտելեկտուալ առումով պահանջկոտ է, քանի որ դա ավելին է, քան պարզապես սեփական տարբերակների եւ տեսությունների ստեղծում, ապա նաեւ հիմնավոր փաստարկների որոնում:

Հաշտարարությունը չի նշանակում համոզել, թե ով է ճիշտ կամ սխալ, քանի որ կոնֆլիկտներն իրականում չեն կարող արդյունավետ լուծվել այս եղանակով: Սովորաբար կողմերից ոչ մեկը չունի բավարար համոզիչ փաստարկ կամ ուժ մյուս կողմի կամքը կամ տեսլականը փոխելու համար: Իրականում համոզված լինելը, որ մի կողմի կարծիքը, որը լիովին հակասում է մյուսին, ճիշտ է, սովորաբար խնդրի հիմնական մասն է կազմում, եւ հետեւաբար ինքնին պարտադիր չէ, որ հիմնավոր հիմք հանդիսանա հաշտարարությունից հրաժարվելու համար, քանի որ կողմերը կարող են բավականաչափ սխալվել իրենց փաստացի դիրքորոշման հետ կապված, ինչը մի բան է, որը կարող է պարզվել հաշտարարության միջոցով:

Հաշտարարությունը հիմնավոր խնդիրներ հայտնաբերելու եւ դրանց լուծման բանալիներ գտնելու մասին է: Այս խնդիրը ենթադրում է որոշակի մտածողական սցենարների (որոնք սովորաբար անօգուտ կամ կործանարար են) կոտրում եւ կոնֆլիկտի ամբողջ իրավիճակի ստեղծագործական վերախմաստավորում, որպեսզի այն գործի ի շահ երկու կողմերի: Դրանից հետո կարելի է ասել, որ հաշտարարությունը հասկանալու եւ ստեղծագործելու մասին է: Մարդկանց մեծ մասը սա համարում է պատշաճ կառավարման մաս, ինչը սովորաբար նաեւ տալիս է իր արդյունքը:

Վերոգրյալից պարզ է դառնում, որ հաշտարարությունը պետք է դիտարկել որպես այն բազմաթիվ վավեր տարբերակներից մեկը, որոնք առկա են ցանկացած կոնֆլիկտային իրավիճակի կարգավորման համար: Այնուամենայնիվ, եթե իրացվում է հաճախորդի ազատ ընտրության իրավունքը, ապա բոլոր այդպիսի տարբերակները նույնպես պետք է մատչելի լինեն հաճախորդի համար: Ուստի հաճախորդը պետք է իմանա հաշտարարության, դրա օգուտների մասին եւ իսկապես հասկանա այս գործընթացը: Այդ նպատակով հաճախորդը պետք է պատշաճ եւ օբյեկտիվորեն տեղեկացված լինի գործընթացում առկա բոլոր տարբերակների, այդ թվում՝ հաշտարարության մասին: Միայն այդ դեպքում

հաճախորդներն իսկապես կկարողանան լավ տեղեկացված որոշում կայացնել, որը կբխի իրենց շահերից: Անկասկած, իրավաբանի մասնագիտական պարտականությունն է հաճախորդին տրամադրել ամբողջական եւ ճշգրիտ տեղեկություններ հաշտարարության վերաբերյալ եւ աջակցել նրան տեղեկացված որոշում կայացնելու հարցում:

4. Իրավաբանների դերը հաշտարարության գործընթացում

ա. Վեճի լուծման մեթոդի ընտրությունը որպես գործի վերլուծության բնորոշ մաս

Գործը վերլուծելիս կամ հաճախորդի համար վեճը վարելիս իրավաբանները միշտ պետք է ընդունեն արժանիքների վրա հիմնված մոտեցում, այլ ոչ թե գործեն ցանկացած նախապաշարմունքի, կողմնակալության կամ նախընկալման հիման վրա: Մասնավորապես, երբ խոսքը վերաբերում է կոնֆլիկտային իրավիճակի լուծման համար առկա գործընթացների ընտրությանը, կարևոր է, որ իրավաբանները հարցին մոտենան վերլուծական եւ օբյեկտիվ տեսանկյունից: Այդ մասնագիտական վերաբերմունքը պետք է ելակետ դառնա ցանկացած գործի վերլուծության մեջ: Սա, իհարկե, ենթադրում է նաեւ հաշվի առնել հաճախորդների առանձնահատկությունները, նրանց հաստուկ կարիքներն ու նախընտրությունները, ինչպես նաեւ մյուս կողմի վերաբերմունքն ու գործողությունները:

Որպեսզի հաճախորդը ճիշտ ընտրություն կատարի, գործող իրավաբանները պետք է լավ տեղեկացված լինեն վեճերի լուծման առկա բոլոր գործընթացների, դրանց առանձնահատկությունների եւ առաջարկվող ինստիտուտների եւ ծառայություններ մատուցողների մասին, որպեսզի նրանք կարողանան արդյունավետորեն առաջարկել հաճախորդին այդպիսի մեթոդներ եւ այնուհետեւ արհեստավարժ կերպով աջակցել հաճախորդին ընտրված գործընթացում:

Հարկ է նշել, որ վերոհիշյալ մեթոդաբանությանը հավաստարիմ մնալու ցանկացած ձախողում հաճախորդի համար կարող է ունենալ հետեւանքներ, որոնք կարող են շատ ավելի լուրջ լինել, քան պարզապես վեճերի լուծման ոչ

համապատասխան գործընթաց ընտրելը: Վեճերի լուծման համապատասխան գործընթացի ընտրությունը կարելու է նաև այն իմաստով, որ այն կարող է էապես ազդել հաճախորդի դիրքորոշման վրա, այսինքն՝ նախապես որոշել կամ նվազեցնել հավանական վերջնական արդյունքների քանակը եւ դրանով իսկ անհարկի նեղացնել տարբերակների շրջանակը, որոնք սովորաբար մատչելի կլինեն հաճախորդի համար: Այդ պատճառով իրավաբանները չպետք է բաց թողնեն կամ անտեսեն հաճախորդի հետ քննարկումը տարբեր առավելությունների եւ թերությունների վերաբերյալ՝ կապված վեճերի լուծման տարբեր գործընթացների կիրառման հետ: Սա մեթոդաբանական սխալ է, որը կարող է որակվել որպես իրավաբանի անփութություն կամ նույնիսկ մասնագիտական սխալ վարքագիծ:

Հետևաբար հաճախորդի կողմից վեճերի լուծման ամենահարմար գործընթացի ընտրությունը միշտ պետք է հնարավոր դարձվի իրավաբանի կողմից այդ կարելու նկատառումների վերաբերյալ մանրամասն խորհրդատվություն տրամադրելու միջոցով, քանի որ դա ցանկացած մանրամասն եւ պատշաճ կատարված գործի վերլուծության բաղկացուցիչ մաս է կազմում: Միշտ պետք է հաշվի առնել, որ հաճախորդի շահերը ներառում են թե՛ նյութական, թե՛ դատավարական ասպեկտներ, որոնք հավասարապես կարելու են հաճախորդի համար, եւ արդյունքում իրավաբանը պետք է պատշաճ կերպով հաշվի առնի երկուսն էլ: Դրանից հետևում է, որ իրավական վերլուծություն կատարողները միշտ պետք է հենց սկզբից քննարկեն կոնֆլիկտային իրավիճակը կարգավորելու բոլոր հնարավոր տարբերակները եւ այս համատեքստում գնահատեն հարցի հետ կապված դիրքորոշումը: Պետք է նաև նշել, որ վեճերի լուծման համապատասխան մեթոդների ընտրության վրա հնարավոր է ազդել ավելի շուտ եւ կոնֆլիկտի ծագումից շատ առաջ, այսինքն՝ պայմանագրային փուլում: Հետևաբար ամեն անգամ, երբ իրավաբանը պայմանագիր է մշակում, նա միշտ պետք է հաշվի առնի, թե արդյոք հաշտարարությունը կարող է օգտակար լինել պայմանագրի կողմերի համար կամ առանձնահատուկ նշանակություն ունենալ որոշակի իրավիճակներում, օրինակ՝ պայմանագրային հարաբերությունների բնույթի կամ տեսակի պատճառով: Եվ եթե այո, ապա պետք է հաշվի առնել, որ պայմանագրում կարող է ներառվել հաշտարարության վերաբերյալ կետ: Իրականում սա ամենահարմար պահն է

հաշտարարության մասին պատկերացում ներմուծելու համար, այսինքն՝ այն ժամանակ, երբ պայմանագրի կողմերը միասին լավ հեռանկարներ ունեն եւ միմյանց դեռ գործընկեր են համարում:

բ. Կոնֆլիկտների կարգավորման պատշաճ մեթոդի վերաբերյալ հաճախորդին խորհրդատվություն տրամադրելը

Որպեսզի իրավաբանը կարողանա հաճախորդին խորհուրդ տալ վեճերի լուծման գործընթացի ընտրության վերաբերյալ, նա պետք է բավարար չափով ծանոթանա տվյալ ինդրին եւ կատարի գործընթացի առկա տարբերակների ծախսերի եւ օգուտների հետ կապված վերլուծություն: Այս քայլը երբեք չպետք է բաց թողնվի կամ անտեսվի, իսկ իրավաբանները միշտ պետք է կարողանան իրենց հաճախորդներին ցույց տալ, որ այս մասնագիտական առաջադրանքն իրականում պատշաճ կերպով կատարվել է: Հատկապես կարեւոր է, որ նախքան դատավարության եւ արբիտրաժի գործընթացներին ներգրավվելը հաճախորդը հասկանա, թե որքան ժամանակ կարող է տեւել գործընթացը, որքան կարող է արժենալ, որոնք կարող են լինել ռիսկերը, եւ որն է ցանկալի արդյունքի հասնելու հավանականությունը, այդ թվում՝ հարկադիր կատարման փուլի հետ կապված հնարավոր ռիսկերը:

Հետեւաբար անհրաժեշտ է, որ իրավաբանը կատարի գործի հետ կապված ռիսկերի գնահատում՝ սահմանելով լավագույն եւ վատթարագույն սցենարները եւ նպատակի իրատեսական մակարդակը, որի մասով հաճախորդը կարող է գնահատել գործընթացի առկա տարբերակները: Ռիսկերի նման գնահատումը գուցե ունենա վերանայման եւ թարմացման կարիք՝ գործի զարգացմանը զուգահեռ (օրինակ՝ երբ ընտրված գործընթացի ընթացքում գործի վերաբերյալ ավելի շատ տեղեկություններ եւ ապացույցներ են հավաքվում): Գործի առաջնային ուսումնասիրությունը եւ գործի փաստաթղթավորված գնահատումը հաճախորդին օգնում են ավելի լավ գնահատել առկա տարբերակները եւ իրատեսական սպասելիքներ սահմանել:

Եթե այնպիսի ծանրակշիռ պատճառներ, ինչպիսին հրատապությունն է, այլ

բան չեն պահանջում, ապա հաճախորդը պետք է սկսի դատական գործընթաց կամ արբիտրաժ միայն այն բանից հետո, երբ ուսումնասիրել է լուծման գործընթացի առկա բոլոր տարբերակները, այդ թվում՝ հաշտարարությունը եւ վեճերի լուծման այլընտրանքային գործընթացները: Հաշտարարությունը կարող է լինել հատկապես հարմար գործընթաց, եթե առկա է հետեւյալ հանգամանքներից որեւէ մեկը.

- հաճախորդը նախապատվություն է տալիս հաշտարարությանը.
- հաճախորդը ցանկություն է հայտնում խուսափել դատավարությունից եւ արբիտրաժից.
- հաճախորդը պայմանագրով պարտավորվել է դիմել հաշտարարության՝ նախքան դատավարություն սկսելը կամ արբիտրաժին դիմելը.
- հաճախորդը չի կարող կրել դատավարության հետ կապված ծախսերը.
- առաջանում են կիրառելի օրենսդրության/իրավագրության հետ կապված խնդիրներ, որոնք ավելի նպատակահարմար են դարձնում հաշտարարությունը.
- վեճի որեւէ հարց իրավաբանորեն բարդ կամ նոր չէ, որը պահանջում է դատական կամ արբիտրաժային որոշում.
- կողմերն ունեն ընդհանուր բիզնես կամ անձնական շահեր, որոնք կարող են վտանգվել վեճի պատճառով (օրինակ՝ ընթացիկ բիզնես կամ ընտանեկան հարաբերություններ).
- կարելու է վեճի շուտափույթ լուծումը, մասնավորապես դատական գործընթացները կարող են ունենալ այլ (ներքին կամ արտաքին) անբարենպաստ ազդեցություն հաճախորդի կամ նրա բիզնեսի համար.
- դատարանի վճիռը պատշաճ կերպով չի լուծի հիմքում ընկած մտահոգությունները, կամ որեւէ այլ պատճառով վեճն արտաքին երրորդ կողմի (օրինակ՝ պետական կամ արբիտրաժային դատարանի) որոշմանը հանձնելը նպատակահարմար կամ ցանկալի չէ.

- դատական հայցի միջոցով կարող է լուծվել վեճի միայն մի մասը.
- ռիսկ կա, որ դատարանի վճիռն արդյունավետորեն չի կատարվի.
- դատավարության անցկացումը հակասում է հաճախորդի մյուս կենսական շահերին.
- վեճի առարկան գերակշռորեն կառավարչական բնույթի է.
- դատական հայցի հետ կապված ծախսերը շոշափվող շահերին համամասնական չեն.
- վեճը կարող է լինել սխալ հաղորդակցության հետևանք, ինչպիսիք են սովյալների անհամապատասխանությունը, անձնական կոնֆլիկտը կամ մշակութային տարբերությունները, կամ
- հաճախորդի համար կարելու է վեճը խիստ գաղտնի պահելը:

Վեճերի լուծման մյուս գործընթացները ներառում են փորձագետների որոշում, վաղ շրջանում չեզոք գնահատում, դատավարություն, վերանայման խորհուրդներ եւ այլն: Նման դատավարական մեթոդները կարող են տեղին լինել, օրինակ, երբ վեճը վերաբերում է հստակ տեխնիկական կամ պայմանագրային անհամաձայնությանը:

Ցանկացած վեճ, որը չի լուծվել վեճերի լուծման ոչ դատական գործընթացում, ի վերջո կարող է լուծվել դատական կարգով կամ արբիտրաժի միջոցով:

գ. Հաշտարարական սեղանի շուրջ եւ (կամ) դրանից դուրս հաճախորդին աջակցելը

Կան տարբեր եղանակներ, որոնցով իրավաբանը կարող է ներգրավվել հաշտարարության գործընթացին.

1. իրավաբանը կարող է իր հաճախորդին պատրաստել հաշտարարությանը եւ թողնել, որ նա հաշտարարության գործընթացին մասնակցի միայնակ.

2. իրավաբանն իր հաճախորդի հետ ներկա է հաշտարարության ողջ

ընթացքում.

սա ակնհայտորեն օպտիմալ իրավիճակ է իրավաբանի տեսանկյունից, քանի որ նա կարող է լավագույնս աջակցել իր հաճախորդին գործընթացի բոլոր կարեւոր փուլերում, այդ թվում՝

ա) օգնել հաճախորդին ամբողջությամբ հասկանալ գործընթացը եւ պատասխանել հարցերին.

բ) գործընթացն ընտրելու եւ վեճը հաշտարարության ուղղորդելու մասին որոշում.

գ) մյուս կողմին հաշտարարության առաջարկ անելը/մյուս կողմի առաջարկն ընդունելը.

դ) համապատասխան հաշտարարի նույնականացում, ընտրություն եւ նշանակում.

ե) հաշտարարության դիմելու վերաբերյալ համաձայնագիրը/ներգրավման կանոնները, եթե այդպիսիք կան, վերջնականացնելը.

զ) ամփոփ զրույց հաշտարարի հետ.

է) մասնակցել հաճախորդի եւ հաշտարարի միջեւ հաշտարարությանը նախորդող հանդիպումներին, եթե այդպիսիք կան.

ը) փորձագետների ընտրություն, նշանակում եւ ամփոփ զրույց նրանց հետ, ինչպես կարող է պահանջվել.

թ) հաճախորդին վեճի ընթացքում ծագող իրավական հարցերի, իրավունքների եւ պարտականությունների վերաբերյալ իրավաբանական խորհրդատվության/եզրակացության տրամադրում, եթե այդպիսիք կան.

ժ) հաճախորդի գործի ուժեղ եւ թույլ կողմերի գնահատում.

ժա) մյուս կողմերի գործերի ուժեղ եւ թույլ կողմերի գնահատում.

ժբ) պլանավորել այն ծախսերը (ներառյալ՝ իրավական ծախսերը), որոնք

մինչ օրս վեճի ընթացքում կրել է հաճախորդը.

ժգ) նախնական գնահատել այն ծախսերը (ներառյալ՝ իրավական ծախսերը), որոնք ի հայտ կգան հաշտարարությամբ լուծում չստանալու դեպքում.

ժդ) դրամական պահանջներով գործերում օժանդակել հաճախորդին հաշտարարության/կարգավորման միջակայքի բանակցային ռազմավարության պատրաստման հարցում.

ժե) օգնել հաճախորդին հաշտարարությամբ վեճը լուծելու դեպքում նրանց կարիքներն ու շահերը պարզելու հարցում.

ժզ) ներգրավվել հաճախորդի հետ այլընտրանքային սցենարի ստուգման եւ ընդհանուր առմամբ հաճախորդի սպասելիքների ղեկավարման մեջ՝ հղում կատարելով այն բանին, թե ինչի կարելի է ողջամտորեն հասնել դատավարությամբ կամ արբիտրաժի միջոցով.

ժկ) օժանդակել հաճախորդին հաշտարարական ամփոփագիր կամ դիրքորոշման վերաբերյալ հայտարարություն կազմելու հարցում՝ հաշտարարության շուրջ ցանկացած համատեղ հանդիպման համար.

ժլ) օգնել հաճախորդին որոշելու, թե ով է մասնակցելու հաշտարարության շուրջ հանդիպումներին՝ որպես հանդիպումներում հաճախորդի կողմը ներկայացնող թիմի մաս.

ժթ) օժանդակել հաճախորդին հայտնաբերելու լուծման եւ կարգավորման հնարավոր այլընտրանքային տարբերակները եւ (կամ) առաջարկել դրանք.

ի) օժանդակել հաճախորդին ընդհանուր առմամբ հաշտարարությանը պատրաստվելիս՝ իմանալով, որ հաշտարարության ժամանակ, ինչպես եւ մնացած բոլոր գործընթացներում, չնախապատրաստվելը սովորաբար հավասար է հաշտարարության ձախողմանը նախապատրաստվելուն.

լ) հաճախորդին խորհրդատվություն տրամադրել՝ հաշտարարությամբ ձեռք բերված հաշտության համաձայնագիրը մշակելիս.

խ) օժանդակել հաշտարարին ըստ անհրաժեշտության կամ ըստ պահանջի.

3. հաշտարարության սկզբում հաճախորդը միայնակ է, եւ նրա իրավաբանը գործընթացի մեջ է մտնում վերջին մասում. նա աջակցում է բազմազան տարբերակներից վերջնական եզրակացության հանգելու գործընթացին եւ օգնում է վերջնական համաձայնագիրը (հաշտության կամ այլ) նախապատրաստելու գործընթացում, կամ

4. իրավաբանը հաճախորդին ներկայացնում է այն գործընթացում, երբ հաճախորդն անձամբ ներկա չէ հաշտարարությանը:

Հաշտարարության գործընթացում հաճախորդի ներկայությունը սովորաբար պահանջվում կամ առնվազն առաջարկվում է հաշտարարների կողմից: Հաշտարարը պնդելու է, որ հաշտարարության յուրաքանչյուր կողմ, լինի դա ֆիզիկական անձ, թե կորպորատիվ, ներկայացված լինի մեկ անձով, որը լիովին լիազորված է լուծել վեճը եւ այդ կողմի անունից կատարել պարտադիր հաշտության համաձայնագիրը: Այն դեպքում, երբ կողմի ներկայացուցչի լիակատար լիազորության մասով կան սահմանափակումներ այդ կողմի վրա կարգավորման համաձայնագրով պարտավորություններ դնելու հետ կապված, հաշտարարը պարտավոր է բացահայտել այդ սահմանափակումները եւ տեղեկացնել մյուս բոլոր կողմերին ինչպես այդ սահմանափակումների առկայության, այնպես էլ դրանց ծավալի մասին: Կողմերի ներկայությունը (օրինակ՝ կորպորատիվ կողմի գործադիր տնօրենը կամ այլ լիազոր ներկայացուցիչ) թույլ է տալիս ավելի հեշտությամբ ուսումնասիրել նոր լուծումները: Հաջող հաշտարարության համար անհրաժեշտ է կարգավորման վերաբերյալ որոշումներ կայացնելու լիակատար լիազորություն:

Օրինակ 1. Միայն այն դեպքում, երբ հաճախորդի խնդիրը կապված է հաղորդակցման մեջ առկա սխալի հետ, կամ հիմնական խնդիրը կապված է հույզերի, այլ ոչ թե իրավական հարցերի հետ, գուցե անհրաժեշտ չլինի հաշտարարության շուրջ հանդիպմանն իրավաբանի ներկայությունը: Այս դեպքում իրավաբանը պետք է պատրաստ լինի, որ հաճախորդը կարող է կարիք չունենալ մյուս կողմի հետ կապ հաստատել մասնագիտական իրավաբանական աջակցությամբ, քանի որ ոչ մի իրավական հարց չի կարգավորվելու: Հաշտարարը կարող է բարենպաստ պայմաններ ապահովել բաց բանավեճի համար՝

միաժամանակ հարգելով հաճախորդի իրավունքները: Այնուամենայնիվ, չափազանց կարևոր է, որ իրավաբանը ստուգի հաշտարարության վերաբերյալ համաձայնագիրը նախքան հաճախորդի կողմից այն ստորագրելը (դա կարող է կախված լինել վեճի առարկայից):

Հաճախորդներին նախապատրաստելն այս պարագայում ենթադրում է նրանց հակիրճ ներկայացնել հաշտարարության ընթացքում հաճախորդի ունեցած իրավունքների եւ պարտականությունների մասին: Հաշտարարները պետք է ապահովեն, որ կողմերն ընկալեն գործընթացը եւ դրանում իրենց իրավունքներն ու պարտականությունները: Այս առումով իրավաբաններն իրենց հաճախորդներին կարող են տրամադրել տեղեկություններ հետեւյալի մասին.

- հաշտարարության կամավոր բնույթը,
- փաստաթղթերը, որոնք պետք է ստորագրվեն հաշտարարության սկզբում (կախված համապատասխան երկրների օրենսդրությունից),
- գաղտնիությունը,
- հաշտարարի վճարները,
- հաշտարարության տեւողությունը, գործընթացը,
- սահմանափակման եւ վաղեմության ժամկետների հետեւանքները,
- հաշտարարության վերաբերյալ համաձայնագրի գործողությունը, եւ
- հաշտարարությունից բխող համաձայնագրերի ճանաչումը եւ կատարումը (կախված է տարբեր երկրների իրավական համակարգից կամ միջազգային հարցերով տարբերություններից):

Հաճախորդին քննարկումների բովանդակությանը (օրինակ՝ որ փաստերը հաճախորդը պետք է բարձրաձայնի, եւ որ տեղեկությունները պարտադիր չէ, որ բացահայտվեն հաշտարարության շուրջ սովորական հանդիպման ժամանակ) նախապատրաստելը կախված է տարբեր իրավագործություններում հաշտարարության բնույթից, բայց նաեւ յուրաքանչյուր իրավաբանի աշխատանքի անհատական համակարգից եւ բանակցային ռազմավարությունից, որը պետք է

նախապես քննարկվի:

Օրինակ 2. Եթե իրավաբանը սկզբից մինչև վերջ աջակցում է հաճախորդին, ապա իրավաբանի դերը կախված է նրանից, թե որքանով են նրան խնդրել աջակցել հաշտարարության գործընթացին: Իրավաբաններն ամեն դեպքում հանդես են գալիս որպես իրավաբանական հարցերով խորհրդատու:

Եթե մի կողմին ներկայացնում է իրավաբանը, ապա հաշտարարը կարող է պահանջել, որ մյուս կողմին նույնպես աջակցի իրավաբանը: Եթե հաշտարարության ընթացքում հնարավոր չէ, որ երկու կողմերն էլ ներկայացվեն իրավաբանների կողմից, ապա հաշտարարը չի կարող շարունակել հաշտարարությունը, եթե կողմը, որին չի ներկայացնում իրավաբանը, դեմ է մյուս կողմի իրավաբանի ներկայությանը: Ավելին, հաշտարարները պետք է կատարեն կողմերի միջև ուժերի հավասարակշռության իրենց գնահատումը՝ որոշելու համար, թե արդյոք ընդունելի է, որ կողմերից միայն մեկին աջակցի իրավաբանը:

Օրինակ 3. Հաշտարարության սկզբում հաշտարարը սովորաբար հաշվի կառնի կողմերի վերաբերմունքը, կգնահատի բոլոր հարցերը, ապա կողմերի հետ միասին կսահմանի լուծման ենթակա հարցերը: Այս փուլը կարող է տևել, օրինակ, մեկ ժամ «հեշտ» դեպքում, բայց բարդ դեպքերում կարող է տեղի ունենալ ավելի քան երկու հանդիպման ընթացքում՝ կախված հաշտարարի մեթոդաբանությունից և հաշտարարության մոդելից: Միայն այս փուլից հետո կողմերը պետք է սկսեն փնտրել կոնկրետ լուծումներ: Հաշտարարության այս փուլի ավարտին քննարկվում են զանազան տարբերակներ՝ վերջնական համաձայնություն գտնելու համար: Դրան հասնելու դեպքում այն սովորաբար կլինի գրավոր տեսքով: Եթե իրավաբանը ցանկանում է ներկա լինել հաշտարարության մի մասին, բայց չի ցանկանում ներկա լինել ամբողջ գործընթացի ընթացքում, ապա նա պետք է հաշտարարության գործընթաց մուտք գործի համաձայնագրի մշակման փուլից առաջ, որպեսզի օգնի ընտրել համապատասխան լուծումներ և անհրաժեշտության դեպքում խորհուրդ տա:

Օրինակ 4. Եթե իրավաբանը հաճախորդին ներկայացնում է առանց նրա ներկայության (ինչն ընդհանուր առմամբ խորհուրդ չի տրվում և որոշ անդամ

երկրներում նույնիսկ հնարավոր չէ), ապա իրավաբանը պետք է ունենա հնարավորինս շատ տեղեկություններ եւ լիովին ծանոթ լինի հաճախորդի ցանկություններին, կարիքներին եւ նախընտրություններին: Հաշտարարը (կախված իրավական համակարգից) կարող է պահանջել գրավոր լիազորագիր՝ հաշտարարության գործընթացի համար հատուկ հրահանգներով:

դ. Հաշտության համաձայնագրի մշակումը

Ե՞րբ պետք է կնքվի համաձայնագիրը

Հաշտարարության ընթացքում ձեռք բերված համաձայնությունը պետք է դիմակայի ժամանակի ընթացքին: Եթե համաձայնագիրը նպաստավոր է այսօր, այն պետք է նպաստավոր լինի նաեւ վաղը եւ երեք ամիս անց:

Այդ մտածողությամբ հաշտարարության վերաբերյալ նիստի ավարտին անմիջապես համաձայնագիրը ստորագրելը բացարձակ «պարտադիր չէ»: Այնուամենայնիվ, դա հաճախ տեղի է ունենալու կամ նույնիսկ պահանջվելու է այն կողմերի կողմից, որոնք կարող են վախենալ մյուս կողմի մտադրության փոփոխությունից:

Եթե համաձայնագիրը «պարզ» է (օրինակ՝ այն ներառում է մեկանգամյա վճարում եւ ընթացիկ վեճերի ամբողջական կարգավորում), ապա համաձայնագրի անմիջապես ստորագրումը կարող է լինել նախընտրելի տարբերակ:

Եթե համաձայնագիրն ավելի բարդ է եւ ներառում է տարբեր փուլերով կատարում կամ կախված է որոշակի պայմաններից, ապա համաձայնագրի անմիջապես կազմումը չի կարող լինել ավելի լավ տարբերակ: Որպեսզի պայմանագիրը լավ մտածված լինի եւ ընդգրկի պայմանավորվածություններով բարձրաձայնված բոլոր խնդիրները, նախագծի մշակումը կարող է պահանջել ավելի շատ ժամանակ, քան մնացել է հաշտարարության վերաբերյալ (հաճախ երկար կամ հոգնեցուցիչ) նիստի ավարտին: Դրանից հետո հաշտարարը կողմերի եւ նրանց իրավաբանի հետ պետք է կազմակերպի նախագծման գործընթացը եւ դրա ժամկետները, որոնք կողմերը կարող են ընդունել:

Ո՞վ է գրում համաձայնագիրը

Որպես կանոն, եթե կողմերի իրավաբանները մասնակցել են հաշտարարության գործընթացին, ապա համաձայնագիր կազմելու գործընթացը պետք է դրվի նրանց վրա: Դա նրանց գործի մի մասն է. հաճախորդները նրանց հետ պայմանագիր են կնքել՝ լուծում գտնելու եւ հաշտարարության ընթացքում ձեռք բերված համաձայնագիրը գրավոր կազմելու հարցում համագործակցելու համար: Համաձայնագրի մշակումն ավելին է, քան ի հայտ եկած ընդհանուր եւ հիմնական սկզբունքները գրավոր ձեւակերպելը: Հաշտարարը չպետք է գրկի (չպետք է փորձի գրկել) իրավաբաններին իրենց պարտականությունների այդ մասը կատարելու հնարավորությունից: Դա կարող է հետեւանքներ ունենալ նաեւ այդ ժամանակ ընթացիկ համարվող ցանկացած դատական հայցի համար, որով իրավաբանները պետք է զբաղվեն: Հարկ է նաեւ նշել, որ շատ հաճախ հաշտարարները որակավորված իրավաբաններ չեն, եւ հետեւաբար նրանց թույլատրված չէ տրամադրել իրավաբանական խորհրդատվություն:

Կողմերի իրավաբանների կողմից ներդրումը կարող է կարելուր լինել նաեւ համաձայնագրի կատարման կազմակերպման կամ վերահսկման տեսանկյունից (օրինակ՝ պարտատիրոջ իրավաբանն այն իրավիճակում, երբ ամբողջական կարգավորմամբ վճարումը չի կատարվում ստորագրման պահին): Սա կարող է ներառել դիտարկման ենթակա հարցեր, ինչպիսիք են դատարանի, նոտարի կամ այլ մարմնի կողմից կատարման հանձնարարական ստանալու, վճարների կատարումն ապահովելու համար համաձայնեցված ապահովված իրավունքների կազմակերպման եւ այլ հարցեր:

Պայմանագրի մշակումը բխում է այն հիմնական կետերից, որոնք ընդհանուր առմամբ համաձայնեցված կլինեն հաշտարարության ընթացքում: Այն նաեւ կկենտրոնանա մանրամասների կամ հարցերի վրա, որոնք հնարավոր է՝ մանրակրկիտ չեն քննարկվել (լինի դա վերահսկողության միջոցով, քանի որ դրանց կարելուրությունն ի սկզբանե ի հայտ չի եկել եւ ծագել է միայն մշակման ընթացքում, կամ որեւէ այլ պատճառով, որը կարող էր ներառել մինչեւ համաձայնագրի մշակման գործընթացը կամավոր կամ ոչ կամավոր կերպով տեղեկությունների

պահպանում): Այս հարցերը կարող են կարծես խնդրահարույց լինել եւ հանգեցնել նոր, չնախատեսված դժվարությունների: Եթե հաշտարարության ընթացքում կողմերին օգնություն չի ցուցաբերվել իրավաբանի կողմից, ապա որոշ իրավագործություններում նրանք կարող են հաշտարարից պահանջել ինքնուրույն կազմել համաձայնագիրը: Եթե հարցը պարզ է եւ ենթակա է վերոնշյալ վերապահումներին, ապա դա կարող է ընդունելի լինել: Այնուամենայնիվ, խորհուրդ է տրվում, որ հաշտարարը կապ հաստատի կողմերի իրավաբանների հետ, եթե այդպիսիք կան: Լավագույն գործելակերպը կարող է պահանջել, որ հաշտարարն առաջարկի, որ կողմերի իրավաբաններն ստանձնեն համաձայնագրի կազմման գործընթացը՝ օգտագործելով ձեռք բերված համաձայնության մանրամասների վերաբերյալ հաշտարարի կողմից պատրաստված ամփոփագիրը:

Եթե, այնուամենայնիվ, կողմերը եւ (կամ) նրանց իրավաբանները հաշտարարին խնդրում են առաջարկել համաձայնագրի նախագիծ, ապա այն պետք է գրի առնվի՝ պրոֆեսիոնալ իրավաբանների հետ խորհրդակցելով, եւ պետք է հաստատվի նրանց կողմից. այսինքն՝ հաշտարարը պետք է նախագիծն ուղարկի իրավաբաններին եւ կողմերին, որպեսզի նրանք վերանայեն այն՝ խնդրելով ներկայացնել իրենց դիտողություններն ու ներառման ենթակա տեղեկությունները եւ կապ հաստատել նրանց հետ՝ քննարկելու լարվածության տեղիք տվող հնարավոր ոլորտները:

Եթե որեւէ իրավաբան ներգրավված չի եղել, ապա հաշտարարը պետք է իր նախագիծը տրամադրի կողմերին եւ, ի վերջո, առաջարկի, որ նրանք խորհրդակցեն իրավաբանի հետ՝ համաձայնագիրն ինքնուրույն վերանայելու համար: Թյուրընկալումներից խուսափելու համար հաշտարարը պետք է առաջարկի, որ կողմերն իրենց իրավաբանին խնդրեն կապ հաստատել իր հետ՝ պայմանավորվածությունների տրամաբանությունն ու պատճառները բացատրելու համար: Իսկապես, հաշտարարությանը չմասնակցած իրավաբանը կարող է զարմանալ գտնված լուծման որոշ տարրերի վրա, քանի որ նա չի հասկանում պայմանավորվածությունների բոլոր պարամետրերը կամ պատճառները:

ե. Հաշտության համաձայնագրի կատարումը

Հաշտարարության մասին 2008 թվականի հրահանգի 6-րդ հոդվածով նախատեսվում է, որ անդամ պետությունները պետք է ապահովեն հաշտարարությունից բխող համաձայնագրերի կատարումը: Անդամ պետությունները պետք է ապահովեն, որ կողմերը կամ նրանցից մեկը մյուս կողմերի հստակ արտահայտված համաձայնությամբ պահանջեն (պահանջի) հաշտարարության արդյունքում կնքված գրավոր համաձայնագրի բովանդակության կատարումը:

Այդ համաձայնագրի բովանդակությունը պետք է ենթակա լինի պարտադիր կատարման, բացառությամբ երբ տվյալ դեպքում այդ համաձայնագրի բովանդակությունը հակասում է այն անդամ պետության օրենսդրությանը, որտեղ դիմումը ներկայացվում է, կամ եթե տվյալ անդամ պետության օրենսդրությունը չի նախատեսում համաձայնագրի կատարում: Համաձայնագրի բովանդակության կատարումը կարող է հնարավոր դառնալ դատարանի կամ իրավասու այլ մարմնի վճռով կամ որոշմամբ կամ վավեր փաստաթղթով՝ այն անդամ պետության օրենսդրությանը համապատասխան, որտեղ պահանջը ներկայացվում է:

Դատարանի կողմից հաշտարարությամբ ձեռք բերված համաձայնագրերի կատարում պահանջելու եղանակը կախված է այն ազգային օրենսդրությունից, որը կիրառելի է այն պետությունում, որտեղ կատարումը պահանջվում է (*locus regit actum*):

5. Հաշտարարի ընտրությունը եւ նշանակումը

Հաշտարարության գործընթացում իրավաբանների առջեւ դրված ամենակարեւոր խնդիրներից մեկն իրենց հաճախորդներին աջակցելն է հաշտարարի ընտրության եւ նշանակման հարցում: Հաշտարարությունը կարող է լինել հաճախորդի համար լավագույնը, եթե ոչ պարզապես հնարավորություն՝ առանց դատավարության վեճը համաձայնությամբ լուծելու համար, իսկ իրավաբանները լուրջ պարտականություն ունեն ապահովելու, որ հաշտարարությունը հաջողության հասնելու ամենամեծ հնարավորությունն

ունենա: Հաշտարարի ընտրությունը վճռական գործոն է այդ նպատակին հասնելու համար:

Գոյություն ունեն մրցակցային տեսակետներ՝ ոլորտային փորձաքննության դերի վերաբերյալ: Այսպիսով, շինարարական ոլորտի հետ կապված վեճի դեպքում, օրինակ, արդյո՞ք հաշտարարը պետք է լինի ճարտարագետ, ծրագրի ղեկավար կամ շինարարական հարցերով իրավաբան: Հաշտարարի փորձը եւ որպես հաշտարար փորձառությունն առաջնային նշանակություն ունեն. այնուհետեւ, եթե հաշտարարի՝ լայն շրջանակներում նման փորձ ունեցող, նշանակման ենթակա մի շարք հավանական անձանցից մեկն ունի ծագման ոլորտին հատուկ մասնագիտություն, ապա գուցե նախընտրությունը տրվի այդ անձին: Կրկին, հաճախորդին անհրաժեշտ են հաշտարարի փորձը եւ որպես հաշտարար փորձառությունը, դա փորձագետի կողմից սահմանման կամ վաղ փուլում չեզոք գնահատման գործընթաց չէ:

Կողմերը կարող են համարել, որ որոշակի մասնագիտական կամ անձնական տվյալներով հաշտարարն ավելի հարմար է կոնկրետ նշանակման համար: Հաշտարարը, որը նաեւ մարդկային ռեսուրսների մասնագետ է, կարող է, օրինակ, ավելի լավ ընտրություն լինել, քան իրավաբան-հաշտարարը՝ աշխատավայրում տեղի ունեցող վեճի կամ այն վեճի դեպքում, որն ունի աշխատավայրում կոնֆլիկտի զգալի ուղղվածություն: Բացի այդ, երբեմն հաշտարարների կողմից հատուկ տերմինների եւ տերմինաբանության ընկալումը կարող է լինել ժամանակի ինսայդության հետ կապված առավելություն: Այնուամենայնիվ, կողմերի համար գերիսնդիրը միշտ պետք է լինեն թեկնածուի հմտությունն ու փորձը որպես հաշտարար, այլ ոչ թե նրա մասնագիտական տվյալները:

Կողմերը կարող են երբեմն նախընտրել նշանակել իրավաբան-հաշտարարի այն դեպքում, երբ կոնկրետ վեճն ունի էական իրավական ուղղվածություն, կամ երբ վեճը վերաբերում է պայմանագրային, կանոնադրական կամ այլ իրավունքների եւ պարտավորությունների մեկնաբանմանը: Այնուամենայնիվ, հաշտարարի իրավական փորձառությունը միշտ պետք է երկրորդական նշանակություն ունենա որպես հաշտարար իր փորձի եւ փորձառության համեմատ, քանի որ հաշտարարը

դեր չունի մրցակցող իրավունքներն ու պարտականությունները որոշելու կամ համադրելու հարցում: Հաշտարարությանը մասնակցող կողմերը պետք է ապավինեն իրենց համապատասխան իրավաբաններին՝ նախքան հաշտարարության գործընթացում բանակցություններ սկսելն իրենց իրավական դիրքորոշումը լավագույնս գնահատելու համար:

Հաճախորդին հաշտարար նշանակելու հարցում աջակցելիս խորհուրդ է տրվում միշտ համոզվել, որ առկա են հետեւյալ մանրամասների վերաբերյալ ապացույցներ.

- մասնագիտություն՝ ըստ ծագման ոլորտի,
- վարքագծի կանոնագիրք,
- վնասների հատուցման մասնագիտական ապահովագրություն,
- հաշտարարների վերապատրաստում եւ հավատարմագրում,
- հաշտարարների շարունակական մասնագիտական զարգացում,
- փորձառություն (օրինակ՝ հաշտարարների գործերի գրանցամատյան),
- առաջարկություններ:

Հաշտարար նշանակելուց հետո իրավաբանները պետք է համոզված լինեն, որ ձեռնարկվել են հետեւյալ քայլերը.

- հաշտարարը կողմերի համար հասանելի է դառնում ըստ պահանջի եւ փոխադարձ համաձայնությամբ: Հաշտարարները պետք է պատրաստ լինեն նշանակմանը տալ այն առաջնահերթությունը, որը կողմերը պահանջում են:

- Հաշտարարը կողմերի հետ կնքում է հաշտարարության վերաբերյալ պարտադիր բնույթ կրող համաձայնագիր՝ իր նշանակումը որպես հաշտարար հաստատելու եւ գաղտնիության, ժամկետների, վայրի, փաստաթղթերի փոխանակման, վճարների, դադարեցման եւ այլնի վերաբերյալ կանոններ նախատեսելու համար, որի շուրջ կողմերը եւ հաշտարարը համաձայնում են պարտավորություններ ստանձնել:

- Հաշտարարը հաստատում է, որ ինքը կառաջնորդվի Հաշտարարների վարքագծի եվրոպական կանոնագրքով կամ դրան համարժեք կանոններով, եւ որ նա ունի վնասների հատուցման համապատասխան մասնագիտական ապահովագրություն՝ որպէս հաշտարար հանդէս գալու համար (առկայության դէպքում):

- Հաշտարարը ցանկացած փուլում հրաժարվում է հաշտարարությունից կամ այլ կերպ ավարտում է գործընթացը, եթէ որեւէ պատճառով նա կարծիք է կազմում, որ կողմերից մեկը կամ մի քանիսը ձգձգում կամ խոչընդոտում է (են) գործընթացը կամ այլեւս բարեխղճորեն չի (չեն) գործում կարգավորման ուղղությամբ աշխատելու հարցում կամ գործում է (են) այլ կերպ, քան հաշտարարության վերաբերյալ համաձայնագրի պայմաններին համապատասխան գործելն է:

- Ցանկացած համատեղ հաշտարար կամ առաջարկվող հաշտարարի օգնական կամ դիտորդ-հաշտարար նույնպէս համարվում է հավատարմագրված հաշտարար կամ վերապատրաստվող հաշտարար կամ նույնպէս հավասարաչափ անկախ է, չէզոք էւ համապատասխանում է այդ պաշտոնում նշանակվելու համար:

6. Ինչպէ՞ս գտնել հաշտարարի

Ինչպէ՞ս են իրավաբանները ճանաչում լավագոյն հաշտարարին: Ո՞ր պետք է գնան, որ գտնեն մեկին: Գոյություն ունեն մի քանի տարբերակներ:

Որոշակի իրավագործություններում բոլոր հաշտարարները հավատարմագրված են, եւ նրանց այն ցուցակները, որոնց մեջ նշված է որոշ հաշտարարների որակավորման մասին, ազատ եւ հեշտ հասանելի են: Շատ դէպքերում այդ ցուցակները հասանելի են առցանց:

Փաստաբանական կամ իրավաբանական ընկերություններում կարող է առկա լինել փորձառու փաստաբան-հաշտարարների գրանցամատյան:

Կարող է լինել միջազգային հաշտարարների հաստատություն, որը վարում է իր անդամների ռեգիստրը (օրինակ՝ Լանդշաֆտային ճարտարապետների

գրանցման խորհուրդների խորհուրդ [CLARB], Վեճերի արդյունավետ լուծման կենտրոն [CEDR], «ՐԻՅՈՒՆԱՅԹ» երեխաների առեւանգման հարցերով զբաղվող միջազգային կենտրոն [REUNITE] եւ այլն):

Հաշտարարների ցուցակները սովորաբար պահվում եւ հրապարակվում են տարբեր հաշտարարական սխեմաների շրջանակներում: Այդ սխեմաների կառավարիչները սովորաբար առաջարկում են ուղղորդում եւ աջակցություն տվյալ գործի համար ամենահարմար հաշտարարի ընտրության հարցում:

Իրավաբանները կարող են դիմել մյուս կողմի իրավաբանին՝ առաջարկելով այլընտրանքային անուններ, կամ հաճախորդները կարող են այդպիսի նամակ ստանալ մյուս կողմի իրավաբանից:

7. Որպես հաշտարար գործող իրավաբաններ

Իրավաբաններից պահանջվում է բոլորովին այլ մտածողություն եւ մոտեցում որպես հաշտարար հանդես գալու ժամանակ՝ վարույթի ընթացքում հաճախորդի իրավաբանը լինելու փոխարեն:

Այս հատուկ դերում, ի տարբերություն որպես կողմերից որեւէ մեկի շահերը ներկայացնող գործելու, իրավաբանները պետք է համապատասխանեն հաշտարարի նկատմամբ կիրառելի բոլոր պահանջներին եւ փնտրեն այնպիսի լուծում, որը կողմերին համաձայնության գալու հնարավորություն կտա:

Մինչդեռ շատ հաշտարարներ աշխատում են իրավական ոլորտի մասնագիտությամբ, շատերը չեն աշխատում եւ գալիս են տարբեր մասնագիտական եւ տեխնիկական գիտելիքներով: Այնուամենայնիվ, չնայած հաշտարարից չի պահանջվում լինել իրավաբան՝ իրավաբաններն ունեն շատ հմտություններ, որոնք կարող են օգնել նրանց արդյունավետ հաշտարար դառնալու հարցում:

Իրավաբանի հմտություններից մի քանիսը, որոնք կարող են առավելություն լինել իրավաբան-հաշտարարի համար, հետեւյալն են.

- հաղորդակցում,

- լսելու ունակություն,
- բանակցություն,
- վերլուծություն,
- բարդ հարցերի ընկալում,
- իրավական հասկացությունների ընկալում, այդ թվում՝ բարեխղճություն, գաղտնիություն, անձնական տվյալների գաղտնիություն, արտոնություն, առանց կանխակալ վերաբերմունքի, պայմանագիր, կատարման ենթակա, պարտադիր, լիազորություն, կամավոր, ինքնորոշում, անկախություն, չեզոքություն, շահերի բախում, էթիկա, մասնագիտական սխալ վարքագիծ եւ այլն,
 - հակասող իրավական փաստարկների ընկալում,
 - ծախսերի եւ օգուտների վերլուծություն,
 - ռիսկերի գնահատում,
 - նախագծերի մշակում,
 - հեղինակություն հասարակության շրջանում,
 - մասնագիտական հեղինակություն,
 - դատավարական փորձ եւ դատավարության վտանգներ:

Մյուս կողմից, իրավաբանների ոչ բոլոր հմտություններն են ինքնաբերաբար փոխակերպվում հաշտարարի հմտությունների, եւ կախված համապատասխան երկրի համակարգից՝ կարող են լինել նաեւ վերապատրաստման եւ հավատարմագրման հատուկ պահանջներ, որոնք անհրաժեշտ է բավարարել հաշտարար դառնալու համար: Հաշտարարների համար լրացուցիչ կարելու հմտություններն են՝

- ակտիվ եւ ռեֆլեկտիվ ձեռով լսելու ունակություն,
- կարեկցանք՝ յուրաքանչյուր կողմի տեսակետը եւ հիմքում ընկած հույզերը հասկանալու համար,

- վիճաբանության հիմնական կետերն ամփոփելու եւ սահմանելու ունակություն,
- անաչառ եւ խթանող վերաբերմունք. հաշտարարը չպետք է լինի որեւէ մեկի կողմնակից, կամ չպետք է թվա, թե նա անարդար է գործում,
- վստահության ձեւավորում. հաջող հաշտարարությունը հաշտարարից պահանջում է ի սկզբանե յուրաքանչյուր կողմի մոտ ձեւավորել վստահություն եւ պահպանել այն ամբողջ գործընթացում:

Հետեւաբար որպես հաշտարար գործելիս իրավաբանները պետք է զգույշ լինեն, որ խիստ չընդգծեն իրավաբանական գիտելիքներն ու հմտությունները, չափազանց շատ չկենտրոնանան կողմերի հետ հարաբերությունների եւ հաղորդակցության հաշվին փաստերը պարզելու վրա եւ խուսափեն մրցակցային եւ վիճահարույց մոտեցում կիրառելուց: Ինչպես նշվել է վերելում, հաշտարարությունը ոչ թե փաստարկներ կամ լուծումներ ստեղծելու մասին է, որոնք պարզապես համապատասխանում են բոլոր սկզբունքներին կամ նորմերին, այլ կողմերի տարբեր կարիքներն ու շահերը հասկանալու, ապա դրանք համապատասխանեցնելու մասին:

Եզրակացություն

Ինչպես նշվել է վերելում, հաշտարարությունն արդյունավետ ուսուցման գործընթաց է, որն օգնում է կողմերին հասկանալ իրենց փոխադարձ շահերն ու դիրքորոշումները: Հաշտարարության գործընթացը սովորաբար երկու կողմերի համար շատ փոխակերպիչ բնույթ ունի: Այն օգնում է կողմերին ավելի իրատեսորեն մտածել իրենց պահանջների եւ շահերի մասին, ինչպես նաեւ խրախուսում է նրանց ավելի ողջամիտ գործել մյուս կողմի նկատմամբ: Սա իր հերթին սովորաբար փոխում է կողմերի հարաբերությունները, վերականգնում է հաղորդակցության եւ համագործակցության որոշ ձեւեր, ինչպես նաեւ օգնում է վերակազմակերպել ամբողջ իրավիճակը եւ լուծել նրանց միջեւ կոնֆլիկտը: Որպես այդպիսին, հաշտարարությունը հաճախորդների կողմից կարող է ընկալվել որպես լավ եւ

դրական փորձ, որը գերադասելի է դատական գործընթացներից իր երբեմն անկանխատեսելի արդյունքներով:

Իրավաբանի կողմից աջակցվող հաշտարարությունը կարող է շատ օգտակար լինել, քանի որ այն ապահովում է, որ երկու կողմերն ունենան որակյալ անկախ իրավաբանական խորհրդատվություն, վստահ լինեն տեղեկացված երկխոսության մեջ մտնելու հարցում, ինչպես նաև օգնում է վերացնել կողմերի միջև ուժերի ցանկացած անհավասարակշռություն: Ակնհայտ է, որ պրոֆեսիոնալ հաշտարարի խնդիրն է համոզվել, որ կողմերն ու նրանց իրավաբանները կարող են օգուտ քաղել նոր ձեռք բերված տվյալներից եւ ընկալումներից, որպեսզի դա խթանի կողմերի միջև կառուցողական գործընթացները եւ թույլ տա, որ նրանց հարաբերությունները զարգանան: Դա անելուց հետո հաշտարարը կողմերին օգնում է գտնել եւ մշակել վերջնական լուծում, որը նախելառաջ հարմարեցված է կողմերի շահերին եւ նրանց հատուկ իրավիճակին, եւ երկրորդ, իսկապես ընդունելի է երկու կողմի համար, այսինքն՝ հաշտարարությամբ կարգավորման համաձայնություն է:

Վերոհիշյալ բնութագրերով լուծումը թույլ է տալիս հասնել կոնֆլիկտի խաղաղ ավարտին, եւ դա իրական լուծում է: Դա կարող է լինել շահավետ լուծում՝ այդպիսով մեծապես հարմարավետություն ապահովելով երկու կողմի համար: Անկասկած, հաճախորդների կարծիքով, սա ցանկալի իրավիճակ է, ուստի հաճախորդների կողմից հաշտարարությամբ կարգավորումը սովորաբար դիտարկվում է որպես հաջողություն: Ահա թե ինչպես պետք է սա ընկալեն նաև իրավաբանները: Ավելի կարելու է այն, որ իրավաբանները պետք է մասնակցություն ունենան այս հաջողությանը:

Վերոհիշյալ պատճառներից ելնելով՝ խորհուրդ է տրվում, որ իրավաբաններն անհրաժեշտության դեպքում ակտիվորեն մասնակցեն եւ գործեն հաշտարարության գործընթացում այնպես, որ հաճախորդները նրանց ընկալեն որպես այս գործընթացի ստեղծագործ եւ կառուցողական ներդրողներ: Հաշտարարությունն իրավաբաններին մեկ այլ հնարավորություն է տալիս ցույց տալու իրենց իրավաբանական, վերլուծական եւ կառավարման հմտությունները՝ միեւնույն ժամանակ ներկայանալով որպես հաճախորդների շահերի իսկական մեկնաբաններ

եւ ներկայացուցիչներ, ինչպես նաեւ նրանց հաջողության համահեղինակներ:

*Գլուխ 3. Փաստաբանների միությունների եւ իրավաբանական համայնքների
դերը հաշտարարական-բարեկամական միջավայրի ստեղծմանն աջակցելու
հարցում*

Այս մասում տարբեր առաջարկություններ են կատարվում այն միջոցառումների վերաբերյալ, որոնք կարող են ձեռնարկել փաստաբանական եւ իրավաբանական համայնքները, որոնք կօգնեն ստեղծել բարենպաստ միջավայր հաշտարարության ներդնման համար: Սա ներառում է դատաբանների հետ համագործակցություն, ինչպես նաեւ հաշտարարության վերաբերյալ իրազեկվածության բարձրացում եւ վերապատրաստման դասընթացների ապահովում, որպեսզի իրավաբանները դառնան հաշտարար կամ օգնեն իրենց հաճախորդներին հաշտարարության ընթացակարգերում:

Այս առնչությամբ հղում է կատարվում նաեւ Քաղաքացիական եւ առեւտրային հարցերով հաշտարարության որոշակի ասպեկտների վերաբերյալ Եվրոպական պառլամենտի եւ Խորհրդի 2008 թվականի մայիսի 21-ի 2008/52/ԵՀ հրահանգի փոխատեղման մասին՝ Եվրոպական պառլամենտի 2017 թվականի սեպտեմբերի 12-ի բանաձևի եզրակացություններին եւ առաջարկություններին, ինչպես նաեւ Արդարադատության արդյունավետության եվրոպական հանձնաժողովի (ԱԱԵՀ)՝ Եվրոպայի խորհրդի անդամ պետություններում հաշտարարության առավել արդյունավետ իրականացման ուղենիշներին: Այս տեքստերը նաեւ փաստաբանների միություններին եւ իրավաբանական համայնքներին առաջարկում են արտացոլման մի քանի հետաքրքիր գաղափարներ:

Դատավարական եւ վեճերի լուծման բոլոր այլընտրանքային գործընթացների համար հավասարապես բաց միջավայր ստեղծելու համար փաստաբանների միությունները եւ իրավաբանական համայնքները կարող են դիտարկել հետևյալ որոշ գործողությունների կատարումը կամ բոլորն այնքանով, որքանով դրանք

վերաբերում են իրենց համապատասխան իրավագործությունների հետ կապված հանգամանքներին՝

- իրավաբանների եւ կողմերի համար կազմակերպել տեղեկատվական հանդիպումներ: Այս տեղեկատվական հանդիպումները պետք է մշակվեն դատարանների, հաշտարարական միությունների, հաշտարարական ծառայությունների եւ այլնի հետ համատեղ.

- իրավաբանների համար մշակել եւ ներդնել մասնագիտական վերապատրաստումների թեմաներ եւ հմտություններ, որոնք անհրաժեշտ են կոնֆլիկտների կառավարման համար (գործի գնահատում, ռիսկերի վերլուծություն, ծախսերի եւ օգուտների վերլուծություն եւ այլն).

- համակարգել դատարանների հետ հաշտարարության վերաբերյալ տեղեկությունների փոխանակումը.

- իրավաբանների եւ դատավորների համար նախաձեռնել համատեղ հանդիպումներ.

- ընդլայնել արձանագրությունների կազմումը դատարանների հետ՝ սահմանելով հաշտարարության նախաձեռնումը, հաշտարարության գործընթացը եւ ուղեկցող իրավաբանի դերն ու տեղը.

- հաշտարարների ցուցակների մշակման գործում համագործակցել դատարանների եւ այլ մարմինների հետ՝ ընդգրկելով որպես հաշտարար հավատարմագրված իրավաբանների.

- մասնակցել վիճակագրական տվյալների մշակմանը, որոնք ներկայացնում են հաշտարարության օգտակարությունը եւ դրա արդյունավետության մասին հանրային գիտելիքները.

- նպաստել հաճախորդների համար հաշտարարության հնարավորությունների, հաշտարարության վերաբերյալ օրինակելի դրույթների, կողմերի եւ հաշտարարների միջեւ հաշտարարության վերաբերյալ օրինակելի համաձայնագրերի մասին ստանդարտ տեղեկությունների մշակմանը.

- փոխանակել հաշտարարության վերաբերյալ լավագույն գործելակերպերը (իրավաբանների շրջանում եւ տարբեր իրավագործությունների շրջանակում)։

- սահմանել որպես հաշտարար գործող իրավաբանների ցուցակը, ինչպես նաեւ այն իրավաբանների ցուցակը, որոնք կարող են աջակցել հաճախորդներին հաշտարարության վարույթում։

- իրավաբանական ֆակուլտետների հետ կազմել արձանագրություններ՝ համալսարանական մակարդակում հաշտարարությունը խթանելու եւ հետազոտություններ կատարելու համար։

- իրավաբանների վարքագծի կանոնագրքերում ներառել պարտավորություն կամ առաջարկություն՝ վեճերի լուծման այլընտրանքային միջոցները, ներառյալ՝ հաշտարարությունը, նախքան համապատասխան դեպքերում դատարան դիմելը դիտարկելու համար, ինչպես նաեւ իրենց հաճախորդներին համապատասխան տեղեկություններ եւ խորհուրդներ տալու համար։

- իրենց պրակտիկայում հաշտարարությունից օգտվելու մոդուլներն ինտեգրել իրավաբանների հիմնական վերապատրաստման մեջ։

- հաշտարարությունը ներդնել շարունակական կրթական ծրագրերում, որի բովանդակությունն իդեալական ձեւով կարող է համակարգվել ամբողջ Եվրոպայում։

- նախաձեռնել հաշտարարության վերաբերյալ համատեղ վերապատրաստման դասընթացներ դատական աշխարհի բոլոր դերակատարների հետ։

- հավաքել եւ հրապարակել տեղեկություններ հաշտարարության վերաբերյալ վերապատրաստման առկա դասընթացների մասին։

- խրախուսել, որ իրավաբաններն իրենց հաճախորդների համար պայմանագրեր կազմելիս ներառեն հաշտարարության վերաբերյալ դրույթ։